

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS

SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNİ

EMİNE NESLİHAN DOLAMAÇ
160101001

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NİHAT ÖZTOPRAK

İSTANBUL 2018

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı 160101001 numaralı öğrencisi Emine Neslihan Dolamaç'ın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Suyolcuzâde Ahmed Nehrî Dîvânı**” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 11/06/2018 tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

(Jüri Başkanı-Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Kemal YAVUZ

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Doç. Dr. Ümran AY

(Jüri Üyesi)

Marmara Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Emine Neslihan DOLAMAÇ

İmza

TEŐEKKÜR

Tez çalıőmamı en az hata ile vaktinde bitirebilmem için yardımlarını esirgemeyen, bilgisini her zaman benimle paylaşan kıymetli danışman Hocam Prof. Dr. Nihat Öztoprak'a; Arapça şiirlerin okunmasında yardımlarını esirgemeyen sayın Hocam Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin Ayçiçeği'ne; desteklerini her zaman arkamda hissettiğim sevgili annem, babam ve kardeőlerime; onunla geçirmem gereken zamanı çalıőmalarıma harcadığım için bana anlayıőlı davranan oğlum Hasan'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNÎ

ÖZET

Bu çalışmada 18. yüzyılda yaşamış bir Kâdirî şeyhi aynı zamanda şair olan Suyolcuzâde Ahmed Nehrî'nin, tek nüshası Vatikan Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 235 numarada kayıtlı olan “Dîvân”ı incelenmiştir.

Birinci bölümde şairin hayatı, tarikatı, şahsiyeti ve edebî kişiliği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Dîvân'ın şekil ve muhteva hususiyetleri üzerinde durularak incelemesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise yazma nüshanın tanıtımı yapılmış ve metin, transkripsiyon alfabesi ile verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Bu tez ile Suyolcuzâde Ahmed Nehrî ve Dîvânı'nın klâsik Türk edebiyatında bir yer edinmesi ve 18. yüzyıl dîvân şiiri ile ilgili yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

THE DIVAN OF SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ

ABSTRACT

This study examines the Divan -which is in the Catalogue of Turkish Manuscripts in Vatican Library registered as number 235- that was written by Suyolcuzâde Ahmed Nehrî who was a Kâdirî sheikh and a poet of the 18th century.

The first chapter focuses on the life of the poet, his religious order, personality, and his literary identity.

The second chapter analyzes the features of the form and content of the Diwan.

The third chapter introduces the manuscript and translates the text using Transcription Alphabet.

This dissertation aims to promote Suyolcuzâde Ahmed Nehrî and the Divan to take its place in Turkish Literature as well as to provide a source material for further studies in the 18th-century Classical Turkish Literature.

ÖNSÖZ

Klâsik Türk edebiyatı bazen anlaşılmaz olmakla bazen de belli bir kesime ait olmakla suçlansa da yüzlerce yıllık birikimi sayfalarında saklamış, yüzyıllar öncesinin sanat hayatını, sosyal yaşantısını, geleneklerini, özlü sözlerini ve daha bir çok kültürel değeri sonraki yıllara taşımış ve bundan sonra da taşıyacak olan bir edebiyattır.

Günümüz Türk edebiyatını, klâsik edebiyattan ayrı düşünmek imkansızdır. Bugün bile hâlâ dîvân şiirinin muhtevası ile beslenen şairler vardır. Zîra kültür bir bütündür ve nesilden nesile intikâl ederek devam eder. Toplumlar kültürlerine, geçmişlerine ne kadar bağlı olur, bilir ve yüceltirse geleceklerinin de bir o kadar sağlam olacağı kesindir.

Çalışmamıza konu olan eser, 18. yüzyılda Tekirdağ'da yaşamış bir Kâdiri şeyhi olan Ahmed Nehrî'nin Dîvânı'dır. Eser, muhteva ve şekil açısından hem klâsik Türk edebiyatı hem de tekke-tasavvuf edebiyatı özellikleri arz etmektedir. Bugün elimizde tespit edebildiğimiz tek nüshası bulunan yazma eser Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Bölümü 235 numarada kayıtlıdır.

Yazma nüshanın bizim kütüphanelerimizde değil de Vatikan kütüphanesinde bulunması, bizce Dîvân'ın önemini arttırmaktadır. Bu çalışmayla yurt dışında olan bize ait bir değer ortaya çıkarılarak edebiyatımıza kazandırılması amaçlanmıştır.

Çalışma üç bölüm halinde yapılmıştır. Birinci bölümde şairin hayatı, şeyh olması hasebiyle tarikatı, şahsiyeti ve edebî kişiliği incelenmiştir. Edebî kişiliği incelenirken şairin Dîvânı'nda tespit edilen nazireler de göz önünde bulundurulmuş, etkilendiği ve kendine örnek aldığı şairler ışığında şairliği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Dîvân'ın tertibi hakkında bilgi verildikten sonra Dîvân'da yer alan şiirlerin şekil ve türleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Şair, hem klâsik Türk şiiri hem de tekke-tasavvuf şiiri özellikleri gösterdiğinden nazım şekilleri tespitinde

zaman zaman zorluklar yaşanmıştır. Bu bölümde vezin ve kafiye gibi şekli özellikler ve şairin dil ve üslubu hakkında da bilgi verildikten sonra eserin muhteva hususiyetleri üzerinde durulmuş ve ihtiva ettiği konular başlıklar halinde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise ilk olarak yazma nüshanın tavsifi yapılmış ardından da şiirler transkripsiyon alfabesi ile verilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmamız sonucunda ulaştığımız noktalar belirtilmiştir.

Bu çalışma ile daha önce tam anlamıyla ve bir bütün olarak ele alınmamış, hayatı hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olan *Suyolcuzâde Ahmed Nehrî ve Dîvânı* ortaya konmuştur. Böylece bir şair ve şiirleri daha Türk edebiyatı tarihine kazandırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. HAYATI, TARİKATI, ŞAHSİYETİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	3
1.1. HAYATI.....	3
1.2. TARİKATI	9
1.3. ŞAHSİYETİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	11
1.3.1. Nazireleri ve Nazire Yazdığı Şairler.....	14
1.3.1.1. Koca Râgıp Paşa (ö.1176/1763)	15
1.3.1.2. Sırrî (ö.?).....	17
1.3.1.3. Kusûrî (ö.1140/1727).....	18
1.3.1.4. Bâkî (ö.1008/1600)	20
1.3.1.5. Taşlıcalı Yahya Bey (ö.990/1582)	22
1.3.1.6. Niyâzî-i Mısırî (ö.1105/1694).....	24
İKİNCİ BÖLÜM.....	33
2. DÎVÂN	33
2.1. ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ.....	33
2.1.1. Dîvân Tertibi	33
2.1.2. Nazım Şekilleri ve Türleri	34
2.1.3. Vezin Husûsiyetleri	38
2.1.4. Kafiye, Redif	42
2.1.5. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	44
2.2. MUHTEVÂ HUSÛSİYETLERİ.....	45
2.2.1. Din	45
2.2.1.1. Allah.....	45
2.2.1.2. Melekler	47
2.2.1.3. Peygamberler	49

2.2.1.3.1.	<i>Hz. Muhammed</i>	49
2.2.1.3.2.	<i>Hz. İsa</i>	50
2.2.1.3.3.	<i>Hz. Yusuf ve Hz. Yakub</i>	51
2.2.1.3.4.	<i>Hz. İbrahim</i>	52
2.2.1.3.5.	<i>Hz. Musa</i>	53
2.2.1.3.6.	<i>Hz. Adem ve Hz. Nuh</i>	53
2.2.1.3.7.	<i>Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman</i>	54
2.2.1.3.8.	<i>Hz. Eyyub, Hz. Zekeriyâ ve Hz. Yahya</i>	55
2.2.1.3.9.	<i>Hz. Lokman, Hz. İdris ve Hz. Hızır</i>	56
2.2.1.4.	Kutsal Kitaplar	57
2.2.1.4.1.	<i>Kur'an-ı Kerîm</i>	57
2.2.1.4.2.	<i>Zebur</i>	58
2.2.1.5.	Ayetler	58
2.2.1.5.1.	<i>Kabe kavseyn ev edna, sümme denâ, ma evhâ</i>	58
2.2.1.5.2.	<i>Mak'adü's-sıdk</i>	59
2.2.1.5.3.	<i>Alleme'l-esmâ</i>	60
2.2.1.5.4.	<i>Semme vechu'llâh</i>	60
2.2.1.5.5.	<i>Yevme Tûblâ</i>	61
2.2.1.5.6.	<i>Seb'al mesânî</i>	61
2.2.1.5.7.	<i>Irci'î</i>	62
2.2.1.5.8.	<i>Sidr-i müntehâ</i>	62
2.2.1.5.9.	<i>Men ü selvâ</i>	63
2.2.1.5.10.	<i>İnnî ena'llâh</i>	63
2.2.1.5.11.	<i>Er-Rahmân 'ale'l-'arşî's-tevâ</i>	64
2.2.1.5.12.	<i>Kalu belâ</i>	64
2.2.1.5.13.	<i>Len terânî</i>	65
2.2.1.5.14.	<i>Mescidün üssise 'alâ-takvâ</i>	65
2.2.1.5.15.	<i>İnnema ye'muru mesâcida'llâh</i>	65
2.2.1.5.16.	<i>Mâ kaddemet yedâ</i>	66
2.2.1.5.17.	<i>Rahmân alleme'l-<i>Qur'</i>âne</i>	66
2.2.1.5.18.	<i>Kurrete a'yünîh</i>	67
2.2.1.5.19.	<i>'Aynen tüsemmâ selsebîlâ</i>	67
2.2.1.5.20.	<i>Hâzihî cennâtü 'adnin fadhulühâ hâlidîn</i>	67

2.2.1.6.	Hadisler.....	68
2.2.1.6.1.	<i>Men aref</i>	68
2.2.1.6.2.	<i>Mütü kıable ente mütü</i>	68
2.2.1.6.3.	<i>Küntü kenz, kenz-i mahfi</i>	69
2.2.1.7.	Cennet.....	69
2.2.1.8.	İslâmî Kaynaklı Sözler.....	70
2.2.2.	Şahıslar.....	71
2.2.2.1.	Dînî Şahıslar.....	71
2.2.2.1.1.	<i>Hz. Osman</i>	71
2.2.2.1.2.	<i>Hz. Ali</i>	72
2.2.2.1.3.	<i>İbn-i Mülcem</i>	72
2.2.2.1.4.	<i>Hz. Hüseyin</i>	73
2.2.2.1.5.	<i>Ashab-ı Kehf</i>	73
2.2.2.1.6.	<i>Ebû Cehil</i>	74
2.2.2.1.7.	<i>İmam Cafer</i>	75
2.2.2.1.8.	<i>Veysel Karânî</i>	75
2.2.2.2.	Târihî ve Efsânevî Şahıslar.....	76
2.2.2.2.1.	<i>İskender</i>	76
2.2.2.2.2.	<i>Efrâsiyâb</i>	77
2.2.2.2.3.	<i>Rüstem</i>	78
2.2.2.2.4.	<i>Nüşirevân</i>	78
2.2.2.2.5.	<i>Behzâd</i>	78
2.2.2.2.6.	<i>Hârûn Reşîd</i>	79
2.2.2.2.7.	<i>Cengiz Han</i>	79
2.2.2.2.8.	<i>Kays ve Leyla</i>	79
2.2.2.3.	Sultanlar ve Vezirler.....	80
2.2.2.3.1.	<i>Sultan I. Selim (Yavuz Sultan Selim)</i>	80
2.2.2.3.2.	<i>Sultan III. Osman</i>	81
2.2.2.3.3.	<i>Sultan III. Mustafa</i>	82
2.2.2.3.4.	<i>Kırım Giray</i>	83
2.2.2.3.5.	<i>Vezir, Hekimoğlu Ali Paşa</i>	85
2.2.2.4.	Şairler.....	85
2.2.3.	Şehirler.....	86

2.2.3.1.	Hicaz, Beytü'l-Haram, Ka'be	86
2.2.3.2.	Mısır.....	87
2.2.3.3.	Şam, Belh.....	88
2.2.3.4.	Bağdad, Kerbela.....	88
2.2.3.5.	Kırım, Nemçe, Akmesicid, Kılburun.....	89
2.2.3.6.	İran, Kirman.....	90
2.2.3.7.	Rûm.....	90
2.2.3.8.	Yemen.....	91
2.2.4.	Aşk.....	91
2.2.4.1.	Sevgili	93
2.2.4.2.	Âşık.....	94
2.2.4.3.	Rakip – Ağyâr.....	95
2.2.5.	Tasavvuf.....	96
2.2.5.1.	Aşk.....	96
2.2.5.2.	Gönül, Dil	99
2.2.5.3.	Tevhid, Vahdet, Vahdet-i Vücûd.....	100
2.2.5.4.	Âşık, Uşşâk, Ehl-i Aşk.....	102
2.2.5.5.	Rind, Zâhid	103
2.2.5.6.	İnsan-ı Kâmil	105
2.2.5.7.	Fenâ ve Bekâ.....	106
2.2.5.8.	Tasavvûfi Şahıslar.....	107
2.2.5.8.1.	<i>Abdülkâdir-i Geylânî</i>	107
2.2.5.8.2.	<i>Muhyiddin İbn Arabî</i>	108
2.2.5.8.3.	<i>İsmâil Rûmî</i>	109
2.2.5.8.4.	<i>Hallac-ı Mansûr</i>	109
2.2.5.8.5.	<i>Nesîmî</i>	110
2.2.5.8.6.	<i>Mevlâna Celâleddin Rûmî ve Şems-i Tebrîzî</i>	111
2.2.5.8.7.	<i>İbrâhim Edhem</i>	112
2.2.5.8.8.	<i>Bâyezid-i Bistâmî</i>	113
2.2.5.8.9.	<i>Hâtem-i Tayy</i>	113
2.2.6.	Yıldızlar.....	114
2.2.7.	Felek	115
2.2.7.1.	Güneş, Şems, Hurşîd, Afitâb, Mihr	116

2.2.7.2.	Ay, Mah, Meh.....	117
2.2.7.3.	Utarid, Zühre, Mirrih	117
2.2.8.	Deyimler, Özlü sözler.....	118
2.2.8.1.	Engüşť Ber-leb	118
2.2.8.2.	Mizacı Kötü Olana Bal Fayda Etmez	119
2.2.8.3.	Elini Eteğini Çekmek.....	119
2.2.8.4.	Arşa Asmak.....	119
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	121	
3. SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNI.....	121	
3.1.	NÜSHA TAVSİFİ.....	121
3.2.	METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL	122
3.2.1.	Transkripsiyon Alfabetesi	125
SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNI.....	126	
(Transkripsiyonlu Metin)	126	
SONUÇ.....	219	
KAYNAKÇA	221	
EKLER.....	226	
Yazma Nüshanın Fotokopisi	226	

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
c.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

Ahmed Nehrî ve Dîvânı'nı incelemeden önce yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal hayatına ana hatlarıyla bakmak uygun olacaktır; çünkü şair içinden çıktığı toplumun bir aynasıdır ve döneminin özelliklerini yansıtır.

Doğum tarihi hakkında bilgi bulunmayan Ahmed Nehrî 1183/1768 yılında vefât etmiştir. Ölüm tarihinden hareketle şairin 17. asrın sonu ile 18. asrın ikinci yarısının başları arasındaki bir dönemde Tekirdağ'da, o zamanki adıyla Tekfurtağı'nda yaşadığını kabul edebiliriz.

17. yüzyılın sonları Osmanlı için artık çözümlenin başladığı dönemlerdir. 1699 Karlofça anlaşması ile Osmanlı'nın fetihlerle elde ettiği topraklarda kayıplar olmuş, imparatorluk artık eski gücünü yitirmeye başlamıştı.

1718-1730 yılları arasında Lale Devri diye adlandırılan dönemde kısmen de olsa rahat bir hayat sürülmüş, zevk ve sefahat içinde zaman geçirilmiş ama sonundaki ayaklanmalar ile bu dönem kanlı bir şekilde son bulmuştur.

18. yüzyılın başları aynı zamanda Osmanlı'nın devletler arasındaki başarısının sadece savaşımlardan değil diplomasiden de geçtiğini kabul etmeye başladığı, başka ülkelere elçiler gönderdiği bir dönemdir. Yenileşme hareketleri de yine bu dönemde hız kazanmıştır.

Şairimiz Nehrî'nin 18. yüzyıl başında doğduğunu kabul edersek yaşadığı dönemde; II. Mustafa (1695-1703), III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774) tahta çıkmışlardır. Nitekim Ahmed Nehrî I. Mahmud'un 24 yıllık saltanatından sonra tahta çıkan III. Osman için bir cülûsiyye yazmıştır, şiir Dîvân'daki "Tārîh-i Cülûs-ı Sultân 'Oşmân Bin Muştafa Hân" başlıklı 5 numaralı şiirdir. Ne yazık ki Sultan III. Osman sadece 3 yıl tahtta kalabilmiştir ve yerine III. Mustafa geçmiştir. Şairin bu sultana özel bir şiir

yazmadığını ancak bir beytinde sultanın adının geçtiğini görmekteyiz. Nehrî'nin vefât ettiği 1768 yılında Sultan III. Mustafa hâlâ tahttaydı.¹

Siyâsî yaşamda böylesine çözümler yaşanırken klâsik edebiyat ise en parlak dönemini yaşamaktaydı. Zevk ve sefahat meclisleri ile meşhur olan Lale Devri'nin padişahı III. Ahmed, Necîb mahlası ile şiirler yazan musikişinas ve hattat bir şairdi. Bu dönemin en ünlü şairi Nedîm'dir. Onun şiirlerinde dönemin lalelerle süslü rengârenk dünyasını, iştret meclislerini temaşa etmek mümkündür. Nedîm'den başka Osmanzâde Tâib, Arpaemînzâde Mustafa Sami Bey, Koca Râgıb Paşa, Fıtnat Hanım, ve Sünbülzâde Vehbî gibi isimler Ahmed Nehrî'nin muasırı olan şairlerdir. Ahmed Nehrî, Koca Ragıb Paşa'nın bir şiirine nazire yazmıştır. Şiir, Dîvân'da 27 numaralı manzumedir. Edebiyatın bu yükselişi yüzyılın sonlarına doğru Şeyh Galib ile zirveye çıkmıştır.

18. asırda musikî sahasında da ilerlemeler görülmüştür. Nâyî Osman Dede ve Kantemiroğlu dönemin önemli musikişinaslarıdır. Yine bu dönemde Sultan III. Ahmed'in şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Bu yüzyılın sonuna doğru musikîde de zirve bir şahsiyet olan Buhurizâde Mustafa İtrî yetişmiştir.

Hat sanatında ise çok önemli bir isim olan Hafız Osman bu dönemde yaşamıştır. Minyatürde ise Levnî dönemin önemli sanatçıları arasındadır.

18. yüzyılda Tekirdağ, payitahttan Avrupa'ya geçiş güzergâhında bir liman kenti olması dolayısıyla önemli bir şehirdir. Dönemin batılı seyyahları gözünden bayındır bir yer olan Tekirdağ'ın insanları da sıcak kanlıdır. Halkı çeşitli dinler ve etnik guruplara mensuptur. Hepsi kendi bölgelerinde ve barış içinde yaşamaktadırlar.² Tezkirelere ve dönemi anlatan eserlere bakıldığında Tekirdağ'da 28'i 18. yüzyılda olmak üzere 73 dîvân şairi tespit edilmiştir.³ Bunlardan bir tanesi de çalışmamıza konu olan Suyolcuzâde Ahmed Nehrî'dir.

¹ Feridun Emecen, "Osmanlılar", **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, 2007, c.33, s.487-496; Kemal Beydilli, "Osmanlılar", **DİA**, 2007, c.33, s.496-502.

² Numan Elibol, "Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18-19. Yüzyıllar)", **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Ed. Murat Yıldız, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s. 383-410.

³ Hasan Kaya, "Tekirdağlı Dîvân Şairleri", **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Ed. Murat Yıldız, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s. 490.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HAYATI, TARİKATI, ŞAHSİYETİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1.HAYATI

Adı Ahmed'dir. Tekirdağ'da doğmuştur. Şiirlerinde mahlas olarak Nehrî'yi kullanmıştır. *Osmanlı Müellifleri*'nde belirtildiğine göre Kâdirî tarikatının İsmail Rûmî kolu şeyhlerindedir.⁴ Mehmed Efendi'nin oğludur. Suyolcuzâde olarak anılmaktadır. Suyolcu; Osmanlı'da su yollarının bakım, onarım ve koruma işleri ile ilgilenenlere verilen bir lâkab olduğundan muhtemelen babası, dedesi veya ailesinden biri bu görevi yaptığı için Nehrî de Suyolcuzâde olarak tanınmıştır. Nehrî ve ailesi hakkında en geniş bilgilerin yer aldığı Seyyid Sırrı Ali'nin *Tuhfe-i Rûmî*'sine göre babası Mehmed Efendi Tekirdağ'da Kadirî tarikatının İsmail Rûmî koluna bağlı Aynî Hatun Dergahı'nın meşâyihindedir. Şeyh Mehmed Efendi'nin kendisinden önceki Şeyh Hüseyin bin Receb zamanında tekkede temizlik işleri ile görevli olduğu ve orada yetiştiği kayıtlıdır. Mehmed Efendi'nin Ahmed, Mahmud ve Mustafa adında 3 oğlu olmuştur. En büyükleri de Nehrî'dir. Ahmed Nehrî'nin kardeşlerinden Mustafa daha babasının vefatından önce 1153/1740 yılında genç yaşta ölmüştür. Sırrı Ali, Mustafa'nın vefâtını şu beyitle dile getirmiştir;

İntikâline didi târîh bir âl-i Murtazâ

*Kurb-ı nezd-i Hakk'a asfâ oldı râh-ı Mustafâ*⁵

⁴ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333, c.1 s.179; Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Nâili**, Haz. Cemal Kurnaz v.d., Bizim Büro Yay., İstanbul 2001, c.2, s.1136.

⁵ Seyyid Sırrı Ali, **Tuhfe-i Rûmî**, Haz.M. Kaçalın, Asitane Yay. İstanbul 1992, s.128-129.

Nehrî'nin babası Mehmed Efendi ise bir gece tekkede zikir ile meşgul olurken kendini bilmez bir kişi tarafından vurularak 1155/1742 yılında şehid edilmiştir. Sırrı Ali onun vefat tarihini de şu beyitler ile bildirmiştir;

*Biñ yüz elli beşde rihlet itti bezm-i bâkîye
Rûhını şâd ide Mevlâ vire sıhhat bâkîye*

*Sâlin îmâ ittiler bu mısra^c-ı zîb-tarz ile
Nezd-i Sübhân'a şehid gitdi Mehemmed izz ile⁶*

Ahmed Nehrî Dîvânı'nın 58. manzumesi olan aşağıdaki şiir de babasının vefâtına düşürülmüş bir tarih manzumesidir.

*Şeyh-i güzîn-i devrân
Ehl-i şafâ vü vicdân
Ėarķ itdi baħr-ı ʻummân
Ol pîr-i ercümendi*

*Çün şerbet-i şehâdet
Nüş eyledi cihânda
Şunsun aña cinânda
Mevlâ şarâb-ı ķandı*

*Ėayy ismi ile oldı
Enfâs-ı pâki itmâm*

⁶ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.128.

Kim olmuş idi pîrûñ

Şıdk ile cān-ı bendi

Teslīm idince rûhın

Ol vālid-i ʿazīzüm

Geldi dile bu tārīḥ

Şeyh Meḥe(m)med Efendi (1155/1742)

Ahmed Lütfi, *Tekfurdağlı Şairler* adlı eserinde Nehrî ve Seyyid Sırrı Ali'den farklı olarak Şeyh Mehmed Efendi'nin vefatını 1150/1737 olarak belirtir.⁷ Biz, bu tarihten ziyâde bizzat oğlunun düşürdüğü tarihin doğruluğunun daha kesin olacağı kanaatindeyiz.

Kaynaklarda Ahmed Nehrî'nin hangi hocadan, hangi medresede, hangi dersleri aldığı belirtilmemekle beraber ilk eğitimini Tekirdağ'da şeyh olan babasından aldığını ayrıca o dönemde Tekirdağ ve civarında görev yapanlardan istifâde ettiğini tahmin edebiliriz. Dîvânı'nda yer alan Arapça ve Farsça manzumelere bakarak şiir yazabilecek derecede bu dillere hakim olduğunu da söyleyebiliriz. Eğitimini tamamladıktan sonra Tekirdağ Orta Cami'de imam-hatiplik, Dizdar-zâde Cami'sinde vaizlik yapmıştır.⁸ Seyr-i sulûkunu babası hayatta iken tamamlamış ve vefâtından sonra onun yerine geçmiştir.⁹ Muhtemelen hayatının geri kalanını babasından kendisine kalan Aynî Hatun Dergahı'nda şeyhlik yaparak geçirmiştir.

Bu görevde kaldığı sürece Ahmed Nehrî'nin tekkeye büyük hizmetleri olmuştur. Tekkenin yenilenmesini sağlamış, minare yaptırmış ve tekkeye su getirmiştir. *Tuhfe-i Rûmî*'de tekkeye yaptığı hizmetler şu beyitlerle anlatılmıştır;

⁷ Ahmed Lütfi, **Tekfurdağlı Şairler**, Tezkire. DTCF I/457, varak 20b-21a (Aydın Oy, Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar adlı kitaptan naklen.)

⁸ Ahmed Lütfi, **Tekfurdağlı Şairler**, Tezkire. DTCF I/457, varak 20b-21a (Aydın Oy, Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar adlı kitaptan naklen.)

⁹ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.129.

Tekyesine iltifât itdi zihin sarf eyledi
Tarz-ı diger tavr ile bir cây-ı eltâf eyledi

Hem minâre vaz' idüp hem eyledi icrâ-yı mâ
Hem dahi meydân-ı zikru'llâhı tevsi' hoş-nümâ

Hâsılı ma'mûr u âbâd eyleyüp ol tekyeyi
Hânkâh-ı bî-nazîr itdi o cây-ı köhneyi¹⁰

Aynı zamanda şairin dîvânında da hemen hemen yaptırdığı her şey için bir tarih manzumesi yer almaktadır.

Kaynakların verdiği bilgiye göre Nehrî evlenmiş ve Mehmed Muslihiddün adında bir oğlu olmuştur. Nehrî Dîvân'ında yer alan 18 numaralı şiir oğlunun doğumu vesilesiyle yazılmış bir tarih manzumesidir.

Bahr-ı vaḥdet feyz-i aḳdesden tecellî eyleyüp
°Aḳl-ı evvel çün şadef oldı vücūd içre bedîd

Gevher-i kânındaki keşret ta°ayyün bulmağa
Ma°den-i °unşurda dürr-i şad hezārân âferîd

Siyyemâ nev-cevher-i yektâ nesîb-i Hâşimî
Geldi nesl-i silk-i Âl-i Murtażâ içre ferîd

Gonca-i ferzend-i Seyyid Şeyḫ Aḫmed Kâdirî
Zirve-i tâc-ı ser-i °uşşâka gül-âsâ resîd

Âfitâb-ı ḫal°atın burc-ı ḫamelden gösterüp
Zümre-i °uşşâka oldı maḳdem-i nev-rûz-ı °ıyd

¹⁰ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.129-130.

Cezbe-i şevk-i kudūmi ile kamu idüp semā°
Farḫ-ı şādīden ğam u aḫzān-ı dāmen der-keşīd

Böyle bir vech-i ḫasen nādīde çeşm-i rūzgār
Böyle bir dürr-i °Aden gūş-ı Süreyyā nā-şenīd

İtmedi ṭab°-ı nüh eflāk böyle rūḫü'l-ḫudsi zād
Kılmadı mehd-i °anāşır böyle tıflı perverīd

Ḥaḫ Te°ālā rif °atin eflākdan °ālī idüp
°Ömrin efzūn eyleye °ālemde ol Rabb-ı Mecīd

Düşdi bir ḫvāhiş derūna Nehriyā tārīḫ için
Nūri °Abdülkādir ma tāla°a burc-ı sa°īd (1178/1764)

Tarih beytinden anladığımız kadarıyla Nehrî 1183/1768 yılında vefât ettiğinde oğlu Mehmed henüz 4-5 yaşlarında olmalıdır. Oğlu, Nehrî'nin ölümünden sonra kardeşi Mahmud tarafından yetiştirilmiştir. Sırrı Ali, *Tuhfe-i Rûmî*'de bunu şu beyitlerle dile getirmiştir;

Zât-ı pāk-i vāye-gîri Sırrî'niñ hem-mâyesi
Dâderi Mahmûd Efendi oldu tıflı dâyesi¹¹

Nehrî, ömrünün sonlarına doğru hacca gitmiş ve döndükten kısa bir süre sonra 1183 H.'de vefat etmiştir. Şeyhi olduğu tekkenin haziresinde medfundur.¹² Sırrı Ali, şairin daha ölmeden evvel kendi vefatına tarih düştüğünü ve o mısraın mezar taşına yazıldığını kaydeder.¹³ Benzer şekilde Hilmi Yücebaş da aynı

¹¹ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.131.

¹² Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.130; **Salnâme-i Edirne**, Edirne Vilayet Matbaası, 1310 H/1894; Bursalı Mehmed Tahir, **a.g.e.** c.1 s.179; Mehmet Nail Tuman, **a.g.e.**, c.2, s.1136.

¹³ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.130.

manzumenin mezar taşında yer aldığını belirtmektedir.¹⁴ Ahmed Nehrî'nin kendi vefatı için yazdığı ve dîvânında 43 numarada yer alan şiir şöyledir;

Bende-i Sultân °Abdülkâdirî
Ahmed-i Nehrî enîs-i °aşıkân

Gevher-i gencîne-i maḥfî iken
Oldı baḥr-ı feyz-i aḳdesden °ayân

On sekiz biñ °âlemi seyr eyleyüp
Tekye-i °unşurda buldı nuḫkî cân

Şem°a-i tevḥîd-i zātı devr ile
Oldı fânûs-ı vücûd içre nihân

Gördi encâm-ı hevâ-yı °aşḳ ile
Fülk-i ten müstaḡraḳ-ı deryâ-yı ân

Başlayup āḡâz-ı nuḫka ḫıfl-ı dil
Oldı baḥr-ı vaḫdete Nehrî revân

Aşla āḡâz eyleyüp ḫıfl-ı gönül
Didi baḥr-ı vaḫdete Nehrî revân (1183 / 1768)

Ahmed Nehrî'nin şeyhi olduğu tekkenin Hüseyin Çavuş mahallesinde olduğu hem *Tuhfe-i Rûmî*'de hem 1310 tarihli *Edirne Salnamesi*'nde hem de *Riyâz-ı Belde-i Edirne*'de geçmektedir. Tekke, *Tuhfe-i Rûmî*'de Aynî Hatun Tekkesi, Ahmed Lütfi'nin tezkiresinde ise Gaybî Bacı Tekkesi olarak anılmaktadır. *Osmanlı*

¹⁴ A. Hilmi Yücebaş, **Tekirdağlı Şairler**, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1939, s.116.

Müellifleri'nden anladığımızı göre de tekke zamanla Nehrî'nin ismiyle anılmaya başlanmıştır.¹⁵

Tekkenin günümüzdeki yeri hakkında çeşitli görüşler vardır. Hikmet Çevik'e göre Kız Enstitüsünün bahçesindedir.¹⁶ Selami Şimşek ise makalesinde, Mehmet Serez'den naklen tekkenin Eski Kolordu yeni Tuğlacılar Lisesi ve Atatürk İlköğretim Okulu'nun karşısında olduğunu ifade etmektedir.¹⁷ Ne yazık ki Tekke günümüze kadar mevcûdiyetini sürdürememiştir. Tekkeyle birlikte tekkenin haziresinde yer alan şairimizin kabri de kaybolup gitmiştir.

1.2.TARİKATI

Ahmed Nehrî, Kâdiriyye tarikatının, İsmâil Rûmî'nin kurucusu olduğu, Rûmiyye koluna mensup bir mutasavvıftır. “Tarikat, kurucusunun “Rûmî” nisbesinden dolayı Rûmiyye diye anıldığı gibi adına nisbetle İsmâiliyye olarak da bilinir. Kâdiriyye İstanbul'da ilk defa Rûmiyye kolu ile temsil edilmiştir.”¹⁸

“I.Ahmed (1603-1617) ve IV.Murad'ın (1623-1640) saltanatı döneminde yaşayan pir İsmâil Rûmî, Aziz Mahmud Hüdâyî, İdrîs-i Muhtefî (ö.1024/1615), İbrahim Kırîmî (ö.1042/1632), İsmâil Ankaravî (ö.1041/1631) ve Abdülmecid Sivâsî (ö.1049/1639) gibi meşhur sûfilerle muasırdır.”¹⁹

İsmâil Rûmî, “Tosya'nın Bansa köyünde doğdu. Babası Çoban Ali, oğlunun daha iyi yetişmesi için Tosya'ya taşındı. Medrese ilimlerini tahsil ederken Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden Ahmed Efendi'nin sohbetlerine devam etmeye

¹⁵ Seyyid Sırrı Ali, a.g.e., s. 125; **Salnâme-i Edirne**, Edirne Vilayet Matbaası, 1310 H/1894; Ahmed Bâdî Efendi, **Riyâz-ı Belde-i Edirne**, Haz. Niyazi Adıgüzel, Raşit Gündoğdu, Trakya Üni. Yay., İstanbul 2014, s.2071.

¹⁶ Hikmet Çevik, **Tekirdağ Tarihi Araştırmaları**, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul, 1949, s.78.

¹⁷ Selami Şimşek, “Anadolu ile Balkanlar Arasında Geçit Bölgesi Tekirdağ'da Tasavvuf ve Tarikatlar”, 2008, y.y., s.397.

¹⁸ Reşat Öngören, “Rûmiyye”, **DİA**, 2008, c.35, s.240.

¹⁹ Adalet Çakır, **Mehmed Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l- Âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî ve Kâdirilik**, İSAM Yay., İstanbul 2012, s.542.

başlayan İsmâil Rûmî, bir gece rüyasında Abdülkâdir-i Geylânî'yi görerek onun manevi işareti üzerine Bağdat'a gitmek üzere yola çıktı.”²⁰

“Zâhiren ilmî yüceliklere sâhib olan İsmâil Efendi, Kâdiriyye'ye bağlılığı ile kısa bir zamanda bâtinen de yücelmiş ve Hz. Geylânî'nin “Yâ Rûmî, Anadolu'ya git. Tarikatımı yay.” şeklindeki mânevi emri üzerine ve (Pîr-i sâni) ünvanı ile Anadolu ve Rumeli'nde irşâd ile görevlendirilmiştir. Bir çok bölgeleri dolaşmış, 40 yerde kendi adına tekkeler yaptırmış, bilahare İstanbul'a gelmiştir. Burada Tophâne sırtındaki Kâdirî-hâne'yi yaptırarak ilk defa Kâdiriyye tarikatı usûlüne göre insanları irşâda başlamıştır.”²¹ “Kâdirî-hâne kuruluşundan tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Rûmîyye koluna bağlı kalmış, yalnızca pîr makamı olduğu Rûmîyye kolunun değil genelde Kâdiriyye tarikatının Osmanlı âsitânesi sıfatını taşımış, bu sebeple diğer Kâdirî kollarına ait icâzetnâmeler de burada görev yapan şeyhler tarafından onaylanmıştır.”²²

“Şeyh İsmâil Rûmî erkek çocuk bırakmamış, kızını İstanbul'a gelip bu hankâhda misafir ve irşâd hizmetlerini ifâ eden şeyhi, Bağdad Seccâde-i İrşâdî Şeyhi Seyyid Feyzullah Efendi'nin oğlu Şerif Şeyh Halil Efendi ile evlendirmiştir. Bu zât İstanbul'da kalarak, ihtiyarlığındaki inzivâsı esnâsında kayınpederinin vekili olmuş. Vefâtından sonra da Hazret'in seccâdesine oturarak insanların irşâdına ve İsmâiliyye kolunun yayılmasına gayret etmiştir.”²³

Seyyid Sırrı Ali, İsmâil Rûmî'nin kurdurduğu tekkelerin sayısının kırk sekizi bulunduğunu söylemektedir.²⁴ 1310 tarihli Edirne Salnâme'sine göre Tekirdağ'da bulunan değişik tarikatlere bağlı on üç tekkeden birisi Kâdirî tekkesidir.²⁵ Yukarıda da belirttiğimiz gibi tekke Hüseyin Çavuş mahallesindedir. “Tekirdağ'da Aynî Hatun Dergâhı olarak bilinen tekke, İsmail Rumi'den sonra Kadiri hane'de makamına geçen Şerif Halil Efendi'nin halifesi Muslihuddin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

²⁰ Mehmet Akkuş, “İsmâil Rûmî”, **DİA**, 2001, c.23, s.120.

²¹ Sâdık Vicdâni, **Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)**, Haz. Doç. Dr. İrfan Gündüz, Enderun Kitabevi, İstanbul 1995, s.132.

²² Reşat Öngören “Rûmiyye”, **DİA**, 2008, c.35, s.240.

²³ Sâdık Vicdâni, **a.g.e.**, s.133.

²⁴ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.52.

²⁵ **Salnâme-i Edirne**, Edirne Vilayet Matbaası, h.1310/1894.

(1041/1631)²⁶ Muslihuddin Efendi'den sonra yerine Şeyh Hüseyin ve ondan sonra da Ahmed Nehrî'nin babası Suyolcuzâde Şeyh Mehmed geçmiştir. Ahmed Nehrî'den sonra yerine halife olarak oğlu Mehmed Muslihuddin geçmiştir.²⁷ Tekkenin XVIII. yüzyılın ikinci yarısında faal durumda olduğu görülmektedir.”²⁸ 2 Temmuz 1849 tarihinde tekkenin şeyhinin Suyolcuzâde Mehmed Behçet Efendi olduğu bilinmektedir.²⁹

1.3.ŞAHSİYETİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Sırrı Ali, Ahmed Nehrî'den bahsederken himmetli, bilge bir kişi olduğunu, Selim lakaplı, iyi huylu olduğunu ve başkaları tarafından sevildiğini dile getirmiştir. Babasının halifesi olarak tekkede posta oturduktan sonra görevini çok güzel bir şekilde yerine getirdiğini ve bir çok yoldan çıkmış kişileri doğru yola ilettiğini şu beyitlerle ifade etmiştir;

Vâlidî sadrına geçti post-nişîn oldı güzel
Pişvâlık eyledi çok gümreh oldı râst-amel³⁰

Sırrı Ali'nin gözünde Nehrî bir ermiştir ve bunu şöyle dile getirmiştir;

Zâhir âsârı ayândır ol velâyet sahbının
Bâtın âsârı dahi meşhûdudur erbâbının³¹

Ahmed Nehrî ile ilgili ulaşabildiğimiz bilgilerde onun, şairliği ve şiir anlayışı ile ilgili herhangi bir kayda rastgelmedik. Bu sebeple onun yazdığı şiirlerden yola çıkarak şairliği ve şiir anlayışı hakkında bir takım bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

²⁶ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.125.

²⁷ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**, s.125-132.

²⁸ Reşat Öngören, “Rûmiyye”, **DİA**, 2008, c.35, s.241.

²⁹Kamil Çolak, “Arşiv Belgeleri Işığında Tekirdağ'da Tekke ve Zaviyeler”, **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s.192.

³⁰ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**,s.129.

³¹ Seyyid Sırrı Ali, **a.g.e.**,s.130.

Bursalı Mehmed Tahir *Osmanlı Müellifleri*'nde, şairin, vahdet-i vücûddan bahseden bir eseri ve ârifâne bir ilahiyatı olduğunu nakletmiştir³²; ancak buradaki ilahiyattan kastın ayrı bir eser mi yoksa çalışmamıza konu olan Dîvân'ın mı olduğu açık değildir. Şu anda gerçek olan bir durum var ki elimizde sadece Dîvân'ı vardır. Nehrî'nin şiirlerine baktığımızda daha çok tasavvûfî bir anlayışla yazdığını ayrıca şiirlerinde zaman zaman vahdet-i vücûd görüşünün kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. Tarih manzumeleri ve tasavvûfî muhteva içeren şiirleri dışında az da olsa âşıkâne tarzda yazdığı şiirler de olduğunu görmekteyiz. Buradan yola çıkarak şeyh olmasına rağmen Nehrî'nin, kendinden önce birçok şairin de yaptığı gibi, çeşitli tarzlarda şiirler söylediğini ve dîvân şiiri geleneğine uyduğu söylenebilir.

Ahmed Nehrî, bir çok şaire tahmis ve nazireler yazmıştır. Şair, 16. yüzyılın en önemli şairlerinden biri olan Bâkî'ye, tezkirelerde şiir söylemede başarılı olduğu söylenen ve Nâbî'nin muasırı olan Kusûrî mahlaslı Antepli bir şaire, kendisiyle aynı dönemde yaşayan Koca Râgıb Paşa'ya, Taşlıcalı Yahya Bey'e ve tarihimizdeki en önemli mutasavvıf şairlerden olan Niyâzî-i Mısırî'ye tahmis ve nazîreler yazmak sûretiyle aslında kendisinin de onlarla yarışabilecek kudrette bir şair olduğunu ispatlamaya çalışmıştır.

Nehrî Dîvânı ile Mısırî dîvânı karşılaştırıldığında, şairin Mısırî'den çok fazla etkilendiğini görmekteyiz. Ona yazdığı 2 tahmis 1 nazire ve Hazret-i Mısırî redifli kasidesi dışında birkaç şiirin Mısırî'ye tam anlamıyla nazire olmamakla beraber onun şiirlerine fazlasıyla benzediği söylenebilir.

Dîvân'da şâirin, kendi şiirini anlattığı müstakil bir gazel de yer almaktadır. 39 numaralı manzume olan "sözüm" redifli bu gazelden yola çıkarak Nehrî'nin şairliğiyle ilgili bir takım sonuçlara varılabilir.

Nehrî'nin sözünü bir doğanın pençesinde mazmunların tutucusu olarak tasvir ettiği gazelin ilk beyti şöyledir:

³² Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **a.g.e.**, c.1, s.179.

Vaşf-1 cemāl-i şāhda āgāz dur sözüm
Mazmūn-gīr-i pençe-i şehbāz dur sözüm

39/1³³

Aynı şiirin ikinci beytinde ise sözünün insanlara yeniden hayat veren Hz.İsa ile aynı yaratılışta olduğunu ifade eder:

Güftār-1 rūḥ-baḥşa çü mehd-i belāgatum
Ṭab^c-1 Mesīḥle bāl ü pervāz dur sözüm

39/2

Üçüncü beyitte sözünün nazım dīvânında inci mücevherler saçarak sırlar hazinesinin düğümlerini açtığını anlatır:

Dīvān-1 nazma dürr-i cevāhir-niṣār ile
Uḫde-güşā-yı gencīne-i rāz dur sözüm

39/3

Sözünü sevgilinin gül yanaklı yüzüne hüseyinî makamında şarkılar okuyan bir bülbüle benzettiği dördüncü beyit ise şöyledir:

Ruḥsār-1 gül^cizāra ḥüseyinī perdesinde
Her dem nevā-yı bülbül-i dem-sāz dur sözüm

39/4

Beşinci beyitte ise şair söz söylemedeki başarı iddiasını daha da ileri götürmüş, ünlü Fars şairleri Örfî ve Sâib ile aynı edaya sahip olduğunu ve Hâfız-ı Şirâzi'nin diline benzediğini ifade etmiştir:

³³ İlk sayı manzumenin numarasını, ikinci sayı ise beyit numarasını belirtmektedir.

Remz-i nikāt Şā'ib ü 'Örfî edā ile
Gūyā zebān-ı Hāfız-ı Şīrāz' dur sözüm

39/5

Son beyitte kaleminden çıkan eserlerin ilim irfan dağıtarak Sırrî'nin nazım kumaşına benzer olduğunu belirtmiştir:

Āşār-ı kılîk-i Nehrî ma'ārif nişār ile
Kālā-yı nazm-ı Sırrî'ye enbāzdur sözüm

39/6

Nehrî bir başka beytinde sözlerinin tarikat yoluna girenlerin yollarını aydınlattığını söylemektedir:

Kelām-ı Nehrî-i kâşır sülûk ehline rüşendür
Bekā billāha ol vāşıl fenā-ender-fenādan geç

16/7

Bir tarih kıt'asında ise düşürdüğü tarihle yazılacak olan her iki mısraın da sidrenin en yüksek noktalarına uçan kutsal kuşlar gibi yukarılara çıkacağını ifade etmiştir:

Nehriyā ol beyt-i ma'cūruñda her dü mışra'cuñ
Tā'ir-i kudsî-veş evc-i sidreden bālā perîd
19/20

1.3.1. Nazireleri ve Nazire Yazdığı Şairler

“Nazire, “benzer” anlamında Arapça bir isimdir. Edebî ıstılah olarak; bir şairin başka birine ait bir şiir veya eseri model alarak aynı vezin, kafiye, nazım şekli

ve konuda yazdığı yeni bir şiir veya eserine denir. Bunu yapmaya da ‘tanzir’ denilir.”³⁴ Ahmed Nehrî dîvânında tespit edebildiğimiz 4 şaire yazılmış nazîre vardır. Bunlara yazdığı tahmisleri ve Mısrî’nin bir gazeline beyitler ekleyerek oluşturduğu terkibbendi de eklersek 9 şiirin nazîre olarak yazıldığını söyleyebiliriz.

1.3.1.1. Koca Râgıp Paşa (ö.1176/1763)

Nehrî’nin muasırı olan Koca Râgıp Paşa şair ve aynı zamanda devlet adamıdır. “1110 (1698-99) yılında İstanbul’da doğdu. Asıl adı Mehmed olup Ragıp mahlası ile birlikte Mehmed Râgıp olarak bilinir, ancak daha çok Koca Ragıp Paşa diye anılır.”³⁵ Râgıp Paşa bir çok devlet kademesinde görev yaptıktan sonra sadrazam olmuştur. Dîvânı yanı sıra bir çok eseri vardır³⁶. Ahmet Nehrî, Râgıp Paşa’nın “basılır” redifli şiirine bir nazire yazmıştır. Koca Râgıp Paşa’nın şiiri şöyledir;

fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün

Âb-ı bî-neşve ile şû’le-i âteş başılır

Tâb-ı meyle ne kadar âfet-i ser-keş başılır

Pest fitratlara zînet ile rif’at gelmez

Olsa her tarz ile kalîçe münakkaş başılır

Nefy ü işbât-ı femûnde mütehâlif akval

Mühter-i endîşe bu mağzarda müşevveş başılır

Giryedir mâye-i teskîn-i ğubâr-ı ħâtır

Gerd çıkırsa feleğe nâzil olur reşş başılır

³⁴ Nihat Öztoprak, *Cân u Cânân*, TürkGev Yay., İstanbul 2000, s.83.

³⁵ Mesut Aydın, “Râgıp Paşa”, *DİA*, 2007, c.34, s.403.

³⁶ Ömer Demirbağ, *Koca Râgıp Paşa ve Dîvân-ı Râgıp*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 1999.

Bu fūrū'at-ı teḥālūf ki ūcūnātuñdır
Aşla °avdetde bu ğavġā keşākeş başılır

Şeşper-i ṭab° ile açdım bu zemīni Rāġıb
Kālīb-ı dil-keşe ancak bu edā şeş başılır³⁷

Ahmed Nehrī'nin Koca Rāġıb Paşa'nın ūirine yazdıġı nazire ise ūyledir;

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Tāb-ı ḥurşīd ile çün ūle-i āteş başılır
Āb-ı engūr ile keyfiyyet-i ḥaşḥaş başılır

Vaḥdet-i zāt-ı ḥaḳīḳat duyulunca dilden
Naḳş-ı esmā vü mezāhirde keşākeş başılır

Fitne-i °āleme çün tīr-i ḳazādur bā°iş
Meşreb-i ehle dile nisbet-i tirkeş başılır

Fiṭnat-ı ehl-i cedel olsa da hemçün nāmūs
Rütbe-i pāye-i Ahmed'de müferreş başılır

Faşl ider maġlaṭa-i keşreti çün lā-edrī
Nīm-dānişle ḳamu müfriṭ-i ifḥaş başılır

Bezm-i rindāna n'ola pīr-i muġān ḳılsa nazār
Ḳatre-i cur°asına zāhid-i ser-keş başılır

Şehsuvār esb-i rūḥ oldu çü ferz-i Nehrī
Māt olup pīl-i piyāde ḥar u seg-veş başılır (Şiir no.27)

³⁷ Ömer Demirbaġ, a.g.e., s.222.

İki şiire dikkat ettiğimizde nazirede olması gerektiği gibi vezin ve redif olarak aynı olduklarını görmekteyiz ancak Râgıb Paşa'nın şiiri 6 beyitten oluşurken Nehrî'nin şiiri 7 beyitten oluşmaktadır. Bunlardan başka benzer ya da eş anlamlı kelimelerin de kullanıldığını görmekteyiz.

1.3.1.2. Sırrî (ö.?)

Nehrî ile aynı dönemlerde Tekirdağ'da yaşamış tespit edebildiğimiz Sırrî mahlaslı iki şair vardır. Bunlardan birisi çalışmamızda sıkça başvurduğumuz kaynaklardan biri olan *Tuhfe-i Rûmî*'nin yazarı Seyyid Sırrî Ali'dir. Tekirdağ'da mahkemede katiplik yapmıştır.³⁸ Şiirlerinde mahlas olarak Sırrî'yi kullanan şairin bilinen bir kaç gazeli olmasına rağmen dîvânı ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Şairin Ahmed Nehrî'ye yakın olması bu şiirin onun şiirlerinden birine nazire olabileceği fikrini güçlendirmektedir.

Tekirdağ'da yaşamış Sırrî mahlaslı başka bir şair daha vardır. Onun da doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekle beraber III. Mustafa dönemi şairlerinden olduğu kaynaklarda geçmektedir.³⁹ Kaynaklarda tarihçi bir yönü olan başka bir Sırrî'den daha bahsedilmektedir. O da III. Mustafa döneminde yaşamıştır ancak şairliğiyle ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.⁴⁰ Tarih kitapları da bugün elimizde yoktur. Müretteb bir dîvânının olup olmadığı ile ilgili bir bilgiye de ulaşamamıştır.

Bu iki Sırrî dışında aynı mahlas ile şiir yazan başka bir şair olması da muhtemeldir. Araştırmalarımızda kimin şiiri olduğu tespit edilememiştir.

Ahmed Nehrî dîvânında yer alan 39 numaralı manzume, ilk bakışta Nefî'nin "sözüm" redifli ünlü kasidesini hatırlatsa da şiirin son beytinden anlaşıldığı kadarıyla Sırrî isimli bir şairin şiirine naziredir. Muhtemelen Sırrî de şiirini Nefî'nin şiirine nazire maksadıyla yazmış olmalıdır.

³⁸ Aydın Oy, **Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar**, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ 1995, s.314.

³⁹ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, Haz.Ali Aktan v.d., Sebil Yayinevi, İstanbul 1996 s.14.

⁴⁰ Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1342 c.3 s.70.

mef'ülü fâilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Vaşf-ı cemâl-i şâhda âgâzdur sözüm
Mazmûn-gîr-i pençe-i şehbâzdur sözüm

Güftâr-ı rûh-bahşâ çü mehd-i belâgatum
Tab'ı Mesîhle bâl ü pervâzdur sözüm

Dîvân-ı nazma dürr-i cevâhir-nişâr ile
Uğde-güşâ-yı gencîne-i râzdur sözüm

Ruhsâr-ı gül'izâra hüseyinî perdesinde
Her dem nevâ-yı bülbül-i dem-sâzdur sözüm

Remz-i nikât Şâ'ib ü Örfî edâ ile
Güyâ zebân-ı Hâfız-ı Şîrâz'dur sözüm

Âşâr-ı kîlk-i Nehrî ma'ârif-nişâr ile
Kâlâ-yı nazm-ı Sırrî'ye enbâzdur sözüm

1.3.1.3. Kusûrî (ö.1140/1727)

Asıl adı Ömer olan şair Antep'li'dir. Nâbî ile aynı dönemde yaşayan şair uzun yıllarca Antep mahkemesinde başkatiplik yapmıştır. Lugat-ı Şâhidî'yi tazmîn etmiştir. Tezkirelerde edasının hoş olduğundan, şiir tahmis etme kabiliyeti olduğundan bahsedilir.Tarih düşürmede usta olan şairin Antep'te bulunan bir çok yapıda tarih manzumelerine rastgelmek mümkündür.⁴¹ Şairin müretteb bir dîvânı olup olmadığı kaynaklarda kayıtlı değildir.

Ahmed Nehrî, Kusûrî 'nin bir gazelini tahmis etmiştir. Manzume şöyledir;

⁴¹ Halil İbrahim Yakar, **Antep'li Divan Şairleri**, YCM Yay., Gaziantep 2013, s.83.

Gün gibi gösterse rüyın ol şeh-i mehtābumuz
İzdiyād eylerdi seyl-āsā çeşmden ābumuz
Kılmadı bir kez raḥım bīgāne vü aşḥābumuz
Yandururdu ʿālemi bu āh-ı āteş-tābumuz
Olmasa üstünde āb-ı dāde-i ḥūn-ābumuz

Bī-vefādur sevdüğim şādık degül ikrārda
Vuşlatın ümmīd idüp dil girye vü hem zārda
Muntazırdur ʿāşıkūñ dā'im ḥayāl-i yārda
Görmedik bir kerre lütfuñ ʿālem-i bīdārda
Düşde hiç mümkün degıldür çünkü yokdur ḥābumuz

Ol ruḥ-ı gül-gün ile hem-dem olup bülbül mişāl
Gör nice reng eyledi dil-dādeye bezm-i visāl
ʿAklı yağmaya virüp keyfıyyet ile bī-mecāl
Mest olup rāzım beyān itdi dil-i şūrīde ḥāl
Ki peşīmān eyledi ammā bizi işrābumuz

Mantıkuñ ihyā iderken ḥalkı ey ʿİsā-sūḥan
Oldı bu ʿaks-i kıyās kūyuñda bunca küşte-ten
Çünkü sāl men ʿ olunmaz şerʿān ey sīmīn-beden
Sāl-il-i vaşluñ olan yoluñda cān şarf itmeden
Men ʿ olunmaz fenn-i ʿaşkda böyledür ādābumuz

Bezm-i ʿişret idelüm uğra begüm meyḥāneye
Virme şaḥbā-yı lebüñden ḥişşe her mestāneye
Şüret-i ḥüsnuñle döndü gönümüz put-ḥāneye
Uğramaz bir dem sürürüñ bu dil-i gam-ḥāneye
İstemez k'ola perīşān meclis-i aḥbābumuz

Ṭalʿat-ı ḥüsne ḥicāb olmaḥ ne mümkindür ğubār
Āfitābuñ lemʿine zerrāt olımaz perde-dār

°Arıza ma°düm-veş yokdur maḥall-i i°tibār
Ḥüsn-i ruḥsāra ḥicāb olmaz zuhūr-ı ḥaṭṭ-ı yār
Zāhire kılmaz nazar zīrā ulu'l-el-bābumuz

El yetişmez ol mehūñ eyvānına eflāk-veş
°Arz-ı ḥāl itmek diler çok Nehrī-i ḡamnāk-veş
Sürseler de bir kadem gitmez göñül ḥāşāk-veş
Ārzū-yı pāy-i būsūñla kapuñda ḥāk-veş
Bekleriz tā kim Ḳusūrī ola feth-i bābumuz (Şiir no.30)

1.3.1.4. Bâkî (ö.1008/1600)

Bâkî XVI. yüzyıl dîvân şiirinin en büyük şairlerindedir. Asıl adı Mahmud Abdülbâkî olan şair İstanbullu'dur. Genç yaşta şiir meclislerinde kendine önemli bir yer edinmiştir. Mekke, Medine, İstanbul kadılığı, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın arkadaşıdır ve onun kurduğu şiir meclislerinde önemli bir yeri olmuştur.⁴²

Ahmed Nehrî, Bâkî'nin ister redifli gazelini tahmis etmiştir. Şiir şöyledir;

Göñül bir dil-rübā-yı hoş-ḥırām serv-i bülend ister
Civān-ı °işve-ger maḥbüb u mihr ü dil-pesend ister
Ne la°li sükker ister ne cihānda lebi kând ister
Göñül bir rind-i °ālem-süz şūḥ-ı şeh-levend ister
Ki °aşq odına yanmağa dil ü cāndan sipend ister

Şaḳın lāf u güzāfına raḳībūñ hergiz aldanma

Cüdā olup o meh-rūdan firāk u āteşe yanma

⁴² Haluk İpekten, **Bâkî Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Akçağ Yay., Ankara 2010, s.11-23.

Dilā zencīre ursalar seni  alemde uşlanma
Belā-yı bend-i zülfünden beni h l  olur Şanma
Es r-i mi net-i  aşku  ne bend   ne kemend ister

Gönül bir s at olmadı cih nda Ş d u ferhunde
Mey n-ı bend gibi her demde env c-ı mi en bende
Es r-i  aşq olaldan k lmadı bir zerre dem tende
 ar r itmez gönül mur ı bu b gu  degme Ő hında
Nih l-i  add-i dilber gibi bir serv-i bülend ister

O Ő h-ı Mıŗr-ı dil ha tın ber t-ı Ő m u Bel  itmiŗ
H l gu t r-i  eŗmin fitne-i i d m-ı sel  itmiŗ
 d sın b -nev  tek Şerbet-i d ŗn m-ı k ll  itmiŗ
Mez k n zehr-i  ahr u mi net-i eyy m-ı tel  itmiŗ
Leb nden  aŗı -ı b -ŗabr-ı dil bir p re  and ister

 ar r   aŗı a l zım olan  l mı  ekmekd r
Hem ŗe çaresi bu mi net-i eyy mı  ekmekd r
Ne  are Nehriy  cevri   cef  enc mı  ekmekd r
Mur dı s neye bir serv-i s m-end mı  ekmekd r
Semend-i  ab c-ı B k  bir g m ŗden s ne-bend ister (ŗiir no.28)

1.3.1.5. Taşlıcalı Yahya Bey (ö.990/1582)

“On altıncı yüzyılda yaşamış, dört padişah devrini görmüş, dîvân ve hamse sahibi bir şair olup, dîvân şiiri denilen klasik şiirimizin önde gelen temsilcilerindendir. Arnavutluğun soylu Dukagin ailesindedir. Dîvânında ve hamsesinde <sengistandan, taşlıktan, taşlı yerden> koptuğunu söylemesinden olsa gerek <Taşlıcalı> diye anılagelmiştir.”⁴³ İlim ve sanat olan ilgisiyle dikkat çekmiştir. Kanûnî devrinde yıldızı parlamış, şiir meclislerine girmiştir.

Ahmed Nehrî Dîvânı’nda yer alan 16 numaralı şiir Yahya Bey’in şu şiirine nazire olarak yazılmıştır;

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

Cemâl-i Hakkı maksûd eyle gün gibi havâdan geç

Urûc it âlem-i bâlâya bir bir mâsivâdan geç

Der-i dervîşe var ahbâb-ı dünyâ bâbına varma

Cünûd-ı evliyâdan ol vücûd-ı eşkiyâdan geç

Riyâ esbâbını terk eyle mecnûn gibi ey sôfi

Hazâna uğramış lâle gibi tâc u kabâdan geç

Mukayyed olma halkun bârî bâr-ı i’tibârına

Ferâgat eyle şâhun iltifâtından gedâdan geç

Erenler ey Yahyâ belâ yolından irşâd ol

Bakâ sahrâsına derbend-i râh-ı Kerbelâdan geç⁴⁴

⁴³ Mehmed Çavuşoğlu, **Yahya Bey ve Dîvânından Örnekler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1983, s.7.

⁴⁴ Mehmed Çavuşoğlu, **a.g.e.**, s.146.

Bu gazele Nehrî'nin yazdığı nazire ise şöyledir;

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Göñül gel aşka düş aşka dahı ğayrı hevâdan geç
Vücûduñ nâr-ı aşka yandurup küllî sivâdan geç

Cemâl-i yârı levh-i dilde aşkla eyleyüp taşvîr
Dü âlem naqşını hakk eyle fikr-i mâ'adâdan geç

Maĥabbet cur'asın nüş eyle câm-ı ayn-ı vaĥdetden
Şarâb-ı lem-yezelden mest olup evc-i alâdan geç

İdüp mi'râc-ı rûhânî güzer kııl çâr unşurdan
İrişüp âlem-i kudse kamu arz u semâdan geç

İkâmet eyleme Cibrîl-veş arş-ı mu'allâda
Sefer kııl refref-i aşk ile *sidr-i müntehâdan*⁴⁵ geç

Maķâm-ı *kābe kavseyn ev ednâ*⁴⁶ olmasun menzil
Bir olup nūr-ı zât-ı baĥt ile *şümme denâdan*⁴⁷ geç

Kelâm-ı Nehrî-i ķaşır sülük ehline rüşendür
Bekâ billaha ol vâşıl fenâ-ender-fenâdan geç (Şiir no.16)

⁴⁵ "son noktada bulunan sidre" demektir. Terim olarak "Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesi yanında ilahi sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam."(Süleyman Uludağ, "Sidretü'l-Müntehâ", **DİA**, c.37, s.151-152); Sidre kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de de şöyle geçmektedir: *İnde sidreti'l müntehâ* "Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında" Necm Suresi 14. Âyet. (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

⁴⁶ "İki yay kadar yahut daha az" Necm Suresi 9. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

⁴⁷ "Sonra yaklaştı." Necm Suresi 8. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: "Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu." (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

1.3.1.6. Niyâzî-i Mısrî (ö.1105/1694)

“Halvetî tarikatının Niyâziyye veya Mısrıyye kolunun kurucusu, büyük bir mutasavvıf ve şeyhtir.”⁴⁸ Mısır, Anadolu ve Rumeli’yi gezip irşad faaliyetlerinde bulunduktan sonra sürgün olarak gönderildiği Limni’de H.1105’te vefat etmiştir. Kabri Limni’dedir. Dîvânı ve birçok eseri vardır.

Ahmed Nehrî Dîvânı ile Mısrî Dîvânı’nı karşılaştırdığımızda, Nehrî’nin Mısrî’den fazlasıyla etkilendiğini görmekteyiz. Mısrî’yi övmek için yazılmış “Hazret-i Mısrî” redifli bir kasidenin yanı sıra dîvânda Mısrî’nin iki gazeline yazılmış birer tahmis, bir başka gazeline yazılmış bir nazire bulunmaktadır. Ayrıca Nehrî, Mısrî dîvânında bulunan bir muhammese oldukça benzer şekilde başka bir muhammes yazmıştır. Bu saydıklarımızın dışında Nehrî, Mısrî’nin bir gazelinin her beytinin üzerine beşer beyit eklemek suretiyle bir tekibbend de yazmıştır.

Ahmed Nehrî’nin Mısrî’nin şiirlerine yazdığı tahmisler şöyledir;

müstefîlün müstefîlün müstefîlün müstefîlün

Mir^cât-ı şâfî-gîneyem hâlk anı cism ü cân görür
Bir cām-ı āb-gîneyem ʿālem-i hezārān şek görür
Hāl-i derūn-i sîneyem ger küfr ü ger imān görür
Hâlk içre bir āyîneyem herkes bakar bir ān görür
Her ne görür kendi yüzi ger yahşî ger yaman görür

Hâlk-ı cihāna bahr-ı Nîl çün rûh-fezādur şübhe yok
Fir^cavn-meşreb olana hûn u dimādur şübhe yok
Çünkü hayāt-ı menşe^cim bî-levn mādur şübhe yok
Didi ulular levnu-mā-levnu inādur şübhe yok
Çana boyanmış göz hemîn Nîl ü Firāt’ı kan görür

Eflāk necm-i tâli^cim ʿindinde bir heykel degül
Āfâk-semend-i tab^cımuñ ʿayninde pek merhal degül
Zilletden olmaz munfa^cil ʿizzetle dil münhal degül

⁴⁸ Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 2008, s.43.

*Medh ile zemmī ʿālemüñ yanında çün hardal degül
Har ol durur hirmende ol buğdāyı kor şamān görür*

Deryā-yı nuṭḡ-ı Muṣṭafā dürr ü güher izhār ider
Bū cehl-meşreb olana bir harfī şanma kār ider
Biñ kerre kāmīl nuṭḡını gūş eylese ısrār ider
Şol cāhil [ü] nādānı gör örter haḡḡı inkār ider
Kāmīl olan kāmīllerüñ her bir sözin bürhān görür

Zindān-ı tenden zāhidā gel Yūsūf-ı Kenʿān'a baḡ
Germābe cismim hücreşinden ol meh-i tābāna baḡ
Yanmış gönüller sīnesinden āteş-i sūzāna baḡ
Yaḡmış iken dervīşi Haḡ anı yaḡan Sulṭāna baḡ
Hammām içinde dil-beri görmez gözi küllhān görür

Ol ruḡ-ı ʿİsā-ṭalʿatüñ Nehrī-i şeydā mirşadı
Rūşen cemāli seyrine ehl-i fenānuñ meşhedi
Tā ḡaldırınca aradan deccāl ü mekkār-ı bedi
Ol dilberüñ Mehdī adı sükker virür ḡalka dadı
Mısrī çeker bu miḡneti ol rāḡat-ı Raḡmān görür (Şiir No.22)

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Murḡ-ı ḡudsem şebper-i maḡt olmazam
Tāb-ı mihrem kevkeb-i baḡt olmazam
Bende-i ʿaşḡam cem-i taḡt olmazam
İbn-i vaḡtam ben ebu'l-vaḡt olmazam
ʿAbd-ı mahzam ben taşarruf bilmezem

Cümle esmā ve şifātuñ cünbişi
Devr-i dā'imdür ḡadat ile ʿaşī
Bulmaḡ için āfitāb-ı dilkeşi
Ān-ı dā'imdür ḡaḡḡat güneşi

Anıym ben gitmezem ben gelmezem

Nefh urup dil mülkine rūhu'l-enām
Hāmil-i ʿĪsā-yı ʿaql oldu meşām
Nüh felekden eyleyüp devrim temām
Meryem içre ben toğurdım bir gulām
Hem bikir hem bir gülüm kim şolmazam

Maṭlaʿ-ı āyāt-ı kübrā cümleten
Toğdı ol hürşid-i esmā cümleten
Zātıdur mir'āt-ı eşyā cümleten
Vaşfidur esmā-yı hüsnā cümleten
Bu sözi işbāta ʿāciz olmazam

Bir gören şugrā ile kübrāyı hem
Çeşm-i dildür bildim ol ma'nāyı hem
Bilmezem Ādem ile Havvā' yı hem
Ben toğurdım atasız ʿĪsā'yı hem
İttişālim var aña ayrılmazam

Ol mesihā dem ki bir içim şudur
Kaydıran halkı zülāl-i nutkudur
Halk-ı ʿālem didiler Mehdī budur
Şanma kim Mehdī menem Mehdī odur
Adı Yahyā'dur anuñ yañılmazam

Āsumān-ı dilde her dem añılur
Genc-i esrār-ı maʿārif toylanur
ʿUnşūr-ı Nehrī'de şuret bağlanur
Sırr ile baña içimden söylenür
Mışriyā ben toğmazam ben ölmezem (Şiir no.41)

Nehrî, Mısırî dîvânındaki şu şiire ise nazîre yazmıştır;

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Kim ki aşkun dârına ber-dâr olur
Cümle uşşâk içre ol serdâr olur

Bunda uşşâkı yakan od âkıbet
Nâr-ı İbrahim gibi gülzâr olur

Bunda agyâr kesretinden kurtılan
Vahdet illerinde vâsl-ı yâr olur

Korkma tamudan eger âşık isen
Bülbül olanun yeri gülzâr olur

Cennet-i irfâna dâhil olanun
Kande baksa gördüğü didâr olur

Gözsüz olanlar o yüzi göremez
Anı gören hep ulu'l-ebzâr olur

Dünyânın lezzâtına aldanma kim
Bir gün olur cümle zehr-i mâr olur

Sen gerekse ol cihânda pâdişâh
Bir beş on günde o târ u mâr olur

Tâc u tahtı kullugına ol şehün
Verür isen devletin tekrâr olur

Ger kabul oldunsa şâh oldun ebed
Kanda böyle assılı bâzâr olur

İllâ tâc u tahta olmaz vasl-ı yâr
Âdet oldur ana cân isâr olur

Kim ki kendin yoğ ederse, Mısriyâ
Yoklugun tâ gâyetinde vâr olur⁴⁹

Bu şiire Nehrî'nin yazdığı nazire ise şöyledir;

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Vaşl-ı gülzâr isteyen bîdâr olur
Bülbül-âsâ şüretâ der-ḥâr olur

Feyz-i ḥaḳ dil ḥānesin ma'cûr idüp
Ḥaḳ bu kim ol vâkıf-ı esrâr olur

Pertev-i nûr-ı tecellî 'aksine
Çâr 'unşur perde-i estâr olur

Ol yüzi keşretde key görmek neden
Vechini gören ulu'l-ebşâr olur

Varlığı kaçırın yıḳup vîrân iden
Ehl-i 'aşḳ içinde ol mi'mâr olur

Çün Nesîmî varlığından şoyunup
'Asker-i tecrîde ol sâlâr olur

Tâ ezel bezm-i elestden mest olan
'Âḳıbet Mañşûr-veş ber-dâr olur

⁴⁹ Kenan Erdoğan, **a.g.e.**, s.231-232.

Cân u başından geçenler Nehriyâ

Leşker-i ʿuşşâka ol serdâr olur (Şiir no.24)

Nehrî'nin yazdığı nazire vezin, kafiye olarak Mısrî'nin şiiri ile aynıdır. Kelime kadrosu ve muhteva olarak da benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte beyit sayıları farklıdır. Nehrî'ninki 8 beyit iken Mısrî'nin şiiri 12 beyittir. Nehrî'nin birebir aynısını yazmaktan ziyâde Mısrî'nin şiirine benzer şiirler yazma gayretinde olduğunu görmekteyiz.

Ahmed Nehrî, Mısrî dîvânında bulunan aşağıdaki muhammese oldukça benzer bir muhammes yazmıştır.

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul

Ehl-i derd olup derûnî âhı bul

Cânun ilindeki şems ü mâhı bul

Âdem isen *semme vechu'llâhı* bul

Kanda baksan ol güzel Allâh'ı bul

Devlet-i dünyâyâ mağrûr olma sen

Lezzet-i câhına mesrûr olma sen

Anları izzet sanıp hôr olma sen

Âdem isen *semme vechu'llâhı* bul

Kanda baksan ol güzel Allâh'ı bul

Gerçi Allâh'a ibâdet de güzel

Zühd ü takvâ vü kanâ'at da güzel

Halvet ehline kerâmet de güzel
Âdem isen *semme vechu'llâhı* bul
Kanda baksan ol güzel Allâh'ı bul

Ol sana açmış durur dâim yüzün
Sen yitürmişsin hâ ararsın izin
Bî-cihet göstermiş eşyâda özin
Âdem isen *semme vechu'llâhı* bul
Kanda baksan ol güzel Allâh'ı bul

Ârife eşyâda esmâ görünür
Cümle esmâda müsemâmâ görünür
Bu Niyâzî'den de Mevlâ görünür
Âdem isen *semme vechu'llâhı* bul
Kanda baksan ol güzel Allâh'ı bul⁵⁰

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Mest-i aşk ol bezm-i işretgâhı gör
Câm-ı şâhbâ-yı dil-i âgâhı gör
Tal'at-ı hüsn-i cemâl-i şâhı gör
Âdeme bak *semme vechu'llâhı* ⁵¹gör
Şüret-i âdemde ol Allâh'ı gör

⁵⁰ Kenan Erdoğan, **a.g.e.**, s.103-104.

⁵¹ "Allah'ın yüzü işte oradadır." Bakara Sûresi 115. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: "Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Cümle-i  alem zuh r tı anu n
Zümre-i  dem Şu'un tı anu n
K mil ins n  unki mir atı anu n
 deme ba  *semme vechu'll hi* g r
Şüret-i  demde ol All h'ı g r

Kaşr-ı cismi b rg h-ı b -miŐ l
K rs -i dilden açar feyz-i z l l
 Arş-ı kalb-i taŐtg h-ı Z 'l-Cel l
 deme ba  *semme vechu'll hi* g r
Şüret-i  demde ol All h'ı g r

 ar erk n üzre   n Beytü'l-Har m
Kıble-i eŐy  olup kılınıŐ kıy m
KaŐları miŐr bına Cibr l im m
 deme ba  *semme vechu'll hi* g r
Şüret-i  demde ol All h'ı g r

B n bir esm na Şıfat maŐz u c d
Hep mel 'ik z tına kılınıŐ suc d
Görmeyen ibl s-veş oldu  an d
 deme ba  *semme vechu'll hi* g r
Şüret-i  demde ol All h'ı g r

Devre-i eşyāya cāy-ı mūntehā
Nokṭa-i zāt-ı cemāl-i Kibriyā
Sırr-ı er-Raḥmān ‘ale ‘l-‘arṣi ‘s-tevā⁵²
Ādeme baḳ ṣemme vechu ‘llāhi gör
Şüret-i ādemde ol Allāh’ı gör

‘Alleme ‘l-esmāya⁵³ ma‘nā isteyen
Cümle esmāya müsemmə isteyen
Kaṭre-i Nehrī’de deryā isteyen
Ādeme baḳ ṣemme vechu ‘llāhi gör
Şüret-i ādemde ol Allāh’ı gör (Şiir no.23)

Bu iki muhammes aynı vezinde yazılmıştır. Her bend sonunda tekrar edilen iki mısra da aynı ayete iktibas olacak şekilde farklı kelimelerle kurulmuştur. Muhteva ve kullanılan kelimeler açısından da Nehrī’nin, Mısrī’den oldukça etkilendiğini ve ona benzer bir şiir yazmaya çalıştığını görmekteyiz.

Ahmed Nehrī dîvânında yer alan tek terkibbend de yine Mısrī’nin bir gazelinin her beytinin önüne 5 beyit eklemek suretiyle oluşturulmuştur. Gazelin terkibe dönüştürülmüş hali olduğu için bütününde kafiye bütünlüğü olan manzumeyi de bir nazire olarak düşünebiliriz.⁵⁴

⁵² “Raḥmān, Arṣ’a kurulmuştur.” Tāhā Süresi 5. âyet (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

⁵³ “İsimleri öğretti” Bakara sûresi 31. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Allah Adem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

⁵⁴ Bkz: Dîvân 48 numaralı şiir, s.189.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÎVÂN

2.1.ŞEKİL HUSÛSİYETLERİ

Bu başlık altında Nehrî Dîvânı'nın şekil hususiyetleri elimizdeki tek yazma nüsha ışığında değerlendirilmiştir. İlk önce dîvân tertibi üzerinde durulmuş, sonra sırasıyla nazım şekilleri ve türleri, vezin hususiyetleri ve kafiye, redif özellikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. En son başlıkta da şairin şiirlerinden yola çıkılarak dil ve üslup özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Dîvân Tertibi

Klâsik Türk edebiyatında bir çok konuda olduğu gibi dîvân tertibinde de kurallar vardır. Bu kurallar kesin olmamakla beraber ekseriyetle şairler tarafından uygulanmıştır.

Dîvânlarda yer alan şiirlerin genellikle ismi yoktur. Şiirler kronolojiye göre değil umumiyetle nazım şekillerine, muhtevalarına ve uzunluk kısalıklarına göre sıralanır. Çoğunlukla dîvânın başında yer alan kasideler de ihtivâ ettiği konuya göre cemiyetin hiyerarşisine uygun olarak düzenlenir. Zaman zaman bu sıralamaya uymayan şairler de olmuştur. Dîvânlarda yer alan gazeliyat kısımları ise şiirlerin kafiyelerinin son harflerine göre alfabetik olarak dizilirler.⁵⁵

Nehrî Dîvânı'nın kim tarafından tertip edildiğine ve yazıldığına dair herhangi bir istinsah kaydı bulunmamaktadır. Dîvân tertip edilirken yukarıda bahsettiğimiz kurallara uyulmadığını söyleyebiliriz; ancak yazma kendi içinde yine de bir sıraya göre düzenlenmiştir. Dîvân şairlerinin genellikle gazeliyyat kısmı için uyduğu alfabetik sıralama Nehrî Dîvânı'nın bütünü için geçerlidir. Şairimiz ya da dîvânı düzenleyen kişi başından itibaren alfabetik sıraya uymuş; ancak gazel, kaside ve diğer türler karışık olarak dizilmiştir.

⁵⁵ Cihan Okuyucu, **Divan Edebiyatı Estetiği**, Kapı Yayınları, İstanbul 2013, s.125-126.

Nehrî, elif harfinden 10, be harfinden 3, te harfinden 1, cim harfinden 1, dal harfinden 6, ra harfinden 9, kaf harfinden 1, kef harfinden 2, lam harfinden 3, mim harfinden 4, nun harfinden 6, he harfinden 5 ve ye harfinden 10'ar şiir yazmıştır.

Dîvân Arapça olarak kıt'a nazım şeklinde yazılmış iki na'at ile başlamakta, Niyâzî-i Mısırî'yi öven Hazret-i Mısırî redifli bir kaside ile bitmektedir.

2.1.2. Nazım Şekilleri ve Türleri

Nehrî dîvânı nazım şekillerine göre değil, alfabetik sıraya göre tertip edilmiştir. Dîvân'da kasâid yada gazeliyyât gibi başlıklar yer almamaktadır; ancak şair, bir çok nazım şeklinden örnekler vermiştir.

Ahmed Nehrî Dîvânı'nda 13 Arapça, 4 Farsça, 44 Türkçe ve 1 Arapça-Türkçe mülemma olmak üzere toplam 62 şiir vardır. Bu şiirlerden 31 numaralı olan Nehrî'ye ait değildir.

Dîvânda en sık kullanılan nazım şekli kıt'adır. 14 Türkçe, 10 Arapça, 1 Farsça ve 1 tane de Arapça-Türkçe karışık olarak yazılmış tam 26 kıt'a vardır. Türkçe kıt'alardan bir tanesi Nehrî'ye ait değildir. Geriye kalan 13 Türkçe kıt'anın 8 tanesi vefât dolayısıyla yazılmış tarih kıt'aları olup mersiye özelliği taşırlar. Bunlardan bir tanesini Nehrî kendi vefatı için yazmıştır. Tarih kıt'alarından bir tanesi de Nehrî'nin hayatı ile ilgili kısımda da belirttiğimiz gibi oğlunun doğumu için yazılmış bir tarih manzumesidir. Beş tanesi tekkede yapılmış onarım ve yenileme çalışmaları üzerine yazılmış tarih kıt'alarıdır. Bir tanesi de Kırım Hanı Kırım Giray'ın cülûsu vesilesiyle yazılmış bir tarih manzumesidir. Arapça kıt'alardan bir tanesi Hekimoğlu Ali Paşa'nın 3. kez sadâret makamına getirilmesi üzerine yazılmıştır. Nehrî'nin kıt'alarda çoğunlukla mahlasını kullandığını görmekteyiz. Türkçe kıt'alarda şairin mahlası genellikle son beyitte yer alırken, Arapça kıt'alarda ara beyitlerde yer almaktadır.

Kıt'adan sonra en çok kullanılmış olan nazım şekli gazeldir. Dîvânda tespit ettiğimiz 18 adet gazel bulunmaktadır. Bunlardan 15'i Türkçe, 1'i Arapça ve 2'si de Farsça gazellerdir. Bu gazellerden 9 ve 21. sıradakiler aynı zamanda tarih

manzumesidirler, ayrıca 21. gazel na'at türünün bir örneğidir. 17 numaralı gazel de bir münacaat örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nehrî Dîvânı'nda 1 Arapça, ve 5 Türkçe olmak üzere toplamda 6 kaside yer almaktadır. Kasideler çoğunlukla belirli bir konuya yada kişiye yönelik olarak yazılır; ancak Nehrî Dîvânı'nda kısmen bu kuralın dışına çıkıldığı görülmektedir. Şairin yazdığı Türkçe kasidelerden bir tanesi Niyazî-i Mısırî'yi övmek amacıyla, "Hazreti Mısırî" redifiyle 15 beyit olarak yazılmış bir kasidedir. Diğer kasidelerin ise birini övmek amacı gütmeyen, tasavvufî bir bakış açısıyla yazıldığını görülmektedir. Nehrî'nin kasidelerinde nesib/teşbib, medhiyye, fahriyye gibi klâsik kaside formunda gördüğümüz bölümler tam olarak yer almamaktadır.

Ahmed Nehrî Dîvânı'nda 2'si Niyazî-i Mısırî'ye, 1'i Bâkî'ye ve 1'i Kusûrî'ye olmak üzere 4 tane tahmis vardır.

Şairin yazdığı tek muhammesin bentlerinin son iki mısraı,

Âdeme bak şemme vechu'llâhı gör

Şüret-i âdemde ol Allâh'ı gör

şeklinde tekrar etmektedir.

Dîvân'da 1 Arapça, 1 Farsça ve 2 Türkçe olmak üzere 4 murabba örneği vardır. Farsça murabba, Sultan III. Osman'ın tahta çıkışı için yazılmış bir cülûsiyyedir. Türkçe murabbalar ise mersiye özelliği taşımaktadırlar. Bunlardan birini şair babasının vefâtı dolayısıyla yazmıştır.

Nehrî Dîvânı'nda yer alan tek terkibend Mısırî'nin bir gazelinin her beytinin önüne 5 beyit daha ekleyerek yazılmış, gazelin terkibe dönüştürülmüş halidir. Terkib edilmiş bir gazel olduğu için bentler arasında kafiye bütünlüğü vardır. Yazma nüshada şiirin tertip şeklinden bentlerle kurulmuş bir manzume olduğunu kabul ediyoruz. Manzume 6 beyitlik 9 bentten oluşan uzunca bir şiirdir.

Şairin yazdığı tek tercibend, her biri 10 beyitlik 3 bentten oluşmaktadır. Tekrarlanan vasıta beyitleri şöyledir;

Şekl-i âdem nokta-i zâtuñ tılısm-ı heykeli

Şerh ider bu nüsha-i ʿâlem o metn-i mücmeli

Dîvân'da 1 tane de tekke-tasavvuf edebiyatı nazım biçimlerinden olan ilahi yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda tüm nazım şekilleri belirtilmiştir:

No	Dil	Nazım Biçimi	Beyit Sayısı	Dörtlük Sayısı	Bend Sayısı
1	Arapça	Kıt'a	8	-	-
2	Arapça	Kıt'a	8	-	-
3	Farsça	Gazel	8	-	-
4	Farsça	Kıt'a	8	-	-
5	Farsça	Murabba	-	9	-
6	Arapça	Kıt'a	15	-	-
7	Arapça	Kıt'a	14	-	-
8	Türkçe	Kıt'a	7	-	-
9	Türkçe	Gazel	12	-	-
10	Arapça	Kıt'a	7	-	-
11	Türkçe	Kıt'a	6	-	-
12	Arapça	Gazel	15	-	-
13	Türkçe	Kaside	19	-	-
14	Türkçe	Kıt'a	10	-	-

15	Arapça	Murabba	-	-	5
16	Türkçe	Gazel	7	-	-
17	Türkçe	Gazel	7	-	-
18	Türkçe	Kıt'a	10	-	-
19	Türkçe	Kıt'a	21	-	-
20	Türkçe	Kıt'a	10	-	-
21	Türkçe	Gazel	12	-	-
22	Türkçe	Tahmis	-	-	6
23	Türkçe	Muhammes	-	-	7
24	Türkçe	Gazel	8	-	-
25	Türkçe	Gazel	8	-	-
26	Türkçe	Gazel	6	-	-
27	Türkçe	Gazel	7	-	-
28	Türkçe	Tahmis	-	-	5
29	Türkçe	Gazel	15	-	-
30	Türkçe	Tahmis	-	-	7
31	Türkçe	Kıt'a	13	-	-
32	Arapça	Kıt'a	19	-	-
33	Türkçe	İlahi	-	9	-
34	Arapça	Kıt'a	15	-	-
35	Türkçe	Kıt'a	13	-	-
36	Türkçe	Gazel	10	-	-
37	Türkçe	Kıt'a	15	-	-
38	Türkçe	Kaside	28	-	-
39	Türkçe	Gazel	6	-	-
40	Türkçe	Gazel	11	-	-
41	Türkçe	Tahmis	-	-	7
42	Farsça	Gazel	9	-	-

43	Türkçe	Kıt'a	6	-	-
44	Türkçe	Kıt'a	8	-	-
45	Arapça	Kıt'a	10	-	-
46	Türkçe	Kıt'a	5	-	-
47	Arapça	Kıt'a	14	-	-
48	Türkçe	Terkib-bend	54	-	9
49	Türkçe	Kaside	33	-	-
50	Türkçe	Kaside	33	-	-
51	Arap./ Tr	Kıt'a	12	-	-
52	Türkçe	Kıt'a	5	-	-
53	Türkçe	Terci-bend	30	-	3
54	Türkçe	Gazel	8	-	-
55	Türkçe	Gazel	8	-	-
56	Arapça	Kaside	18	-	-
57	Türkçe	Murabba	-	5	-
58	Türkçe	Murabba	-	4	-
59	Arapça	Kıt'a	13	-	-
60	Türkçe	Kıt'a	11	-	-
61	Türkçe	Gazel	6	-	-
62	Türkçe	Kaside	15	-	-

Tablo 1

2.1.3. Vezin Husûsiyetleri

Nehrî vezin tercihini dîvân şiirinde en sık kullanılanlardan yana yapmıştır. Bahirlerden en çok remel bahrine teveccüh göstermiştir. 31 şiirini remel bahrindeki vezinler ile yazmıştır. 13 şiirini Hezec, 5 şiirini muzari, 4 recez ve 3 müctes, 4 de

bahr-1 tavil vezni ile şiirler yazmıştır. Şairin kullandığı vezinlerin tablosu aşağıdaki gibidir.

VEZİN	BAHİR	KULLANIM SIKLIĞI
müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	RECEZ	3
müstef'ilün müstef'ilün		1
mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün	HEZEC	11
mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün		1
mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün		1
fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün	REMEL	13
fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün		3
fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün		13
fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün		2
mef'ülü fā'ilātün	MUZARİ	1
müstef'ilün fe'ülün		1
mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün		3
mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün	Müctes	3
fe'ülün mefā'ilün fe'ülün mefā'ilün	Bahr-1 tavil	4

Tablo 2

Nehrî'nin şiirlerinde tespit edebildiğimiz vezin kusurları şöyledir:

Eyleyüp zünnâr-ı ʿaqlın(1) der-miyân

Uçmağa ʿazme çeker çok ıztırâb

13/10

Beytin ilk mısraındaki “i” eki çıkarıldığında “fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün” olan vezin aksamadan devam etmektedir.

İşrine olup tâbiʿ ehlu'llâhuñ

Ol râh-ı Hâk'ı eyleyeyüm kendüme minhâc

17/5

Vezni “mefʿülü mefâʿilü mefâʿilü feʿülün” olan beytin ilk mısraında vezin hatası vardır.

Ruhsâr-ı gülʿizâra hüseyinî perdesinde

Her dem nevâ-yı bülbül-i dem-sâzdur sözüm

39/4

Beytin “mefʿülü fâilâtü mefâʿilü fâʿilün” olan vezni ilk mısraada aksamaktadır.

Hâk Teʿalâ kabrini sîr-âb-ı rahmet eyleyüp

Ola meşhûrı hümayun envâr-ı zât-ı lâyiḥâ

52/4

Bu beytin vezni de “fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün”dür ve ikinci mısraada aksamaktadır.

Şeh Bāyezīd murākıb-ı dergāh-ı ʿaşk iken

Ser-ceyb-i cübbesinde(n) gözikdi fihāmıla

50/10

Mūsā-yı Tūr ʿaqlı tecellī fenā virüp

Buldı dıraht-ı dilde(n) vişāli kelāmıla

50/21

Zencīr-i ʿaşka Ādem idiserdi ser-fürü

Çün şīr-i ādemiyye(t) yürülmez zimāmıla

50/26

Yukarıda vezni mefʿülü failätü mefāʿilü fāʿilün olan aynı metinden alınmış beyitlerde parantez içine alınmış harfler çıkarıldığı zaman vezin kusuru giderilmektedir.

Ser-rişte virdi ʿaşk Zekerıyyā’ da rāz iken

Dāmān u cismi çāk oldu dest-i enāmıla

50/17

Yine aynı metinden alınan yukarıdaki beyitte ise ikinci mısradaki vezin kusuru giderilememiştir.

Aşağıdaki mısrada ise “virdi” kelimesinin sonundaki “i” düşerek “iltizam kelimesinin sonundaki “i” ile birleşmiş böylelikle vezin kusuru giderilmiştir. Faruk K. Timurtaş, contraction dediği bu ses olayını şöyle açıklar “vokalle biten bir kelimedden sonra vokalle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vokallerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesi”dir.”⁵⁶

ʿIyş u şafāyı zāhide hāş eyleyüp felek

Cevr ü cefāyı ʿāşıkā vird’ iltizāmıla

50/3

⁵⁶ Faruk K. Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1977, s.42.

Şair, aşağıdaki beyitlerde “Ebu Cehl” ismini “Bū Cehl” şeklinde kullanarak vezin kusurunun önüne geçmiştir.

müstefîlün müstefîlün müstefîlün müstefîlün
Deryâ-yı nuṭḡ-ı Muştafâ dürr ü güher izhâr ider
Bū cehl meşreb olana bir ḥarfi şanma kâr ider

22/4

fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün
Kaşr-ı ʿirfânımı der-bân-ı ḥaḳîkat derk ider
Nazmum efsâne gören *Bū Cehl*’e merd-i eş’aram

38/18

“Sonu ünsüz ile biten bir kelimenin ünsüz ile başlayan bir kelimeye vasıl yapılamayacağı bellidir. Dolayısıyla ünsüz ile biten bir kelimenin ayın harfi ile başlayan bir kelimeye de vasl edilememesi gerekir. Bununla birlikte Türk şairlerinin bu kurala fazla uymadığı görülmektedir. Bu durum aruzda vasl-ı ayn adını alır.”⁵⁷

mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün
Daḥı zâtını bâkî *ḳadrin ʿâlî* eyleyüp dâ’im
Der-i ümmîdini ide güşâde Fâtiḥu’l-ebvâb

14/6

2.1.4. Kafiye, Redif

Klâsik edebiyatta sözün mevzun ve mukaffa yani vezinli ve kafiyeli olması şartı vardır. Bir üst başlıkta Dîvân’da yer alan şiirlerin vezin özellikleri açıklanmıştır. Bu başlıkta da kafiye ve redif özellikleri üzerinde durulmuştur.

⁵⁷ M. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye**, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2012, s.209.

Ahmed Nehrî şiiirlerinde tespit ettiğimiz 20 yerde redif kullanmıştır. Bu rediflerin bazıları sadece ek, bazıları sadece kelime bazıları ise hem ek hem kelime şeklindedir. Kelime şeklinde olan rediflerin Türkçe kelimeler olduğunu ve çoğunlukla fiil olduklarını görmekteyiz. Dîvân'da kullanılan redifler şöyledir;

mā (3,4)	-ımız (30)
-ā (5)	neme gerek (33)
-dan geç (16)	-dan (46)
görür (22)	ola (48)
olur (24)	-ı devr ile (49)
-dür (25)	-la (50)
biter (26)	-ün mi (54,55)
basılır (27)	-den çıkdı (61)
ister (28)	-dur Hazret-i Mısrî (62)

Nehrî, şiiirlerinde kafiye-i müreddefeyi sıkça kullanmıştır. “Aralarında harekeli bir harf bulunmadan revîden önce gelen elif, vav ve ye hafleridir. Latin alfabetiyle bu harfler uzun ā, uzun ū, uzun ī ile gösterilir. Bu harflerle yapılan uyaklara kafiye-i müreddefe denir.”⁵⁸ Dîvân'da kullanılmış müreddef kafiye örneklerinden bazıları şöyledir:

Kişver-i dil pîş-i u ender güşād
Ey livā-yı şevket-i kāvūs-i mā

3/3

⁵⁸ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara 1983, s.61.

Bunca cünbişler anuñ esmâsıdur

Zâtına gelmez ebed hîç inķılāb

13/2

Oldılar ol şehsuvār-ı rahş-ı esb-i rif'atüñ

Pây-i kıdsine rikāb-ı evliyā-kerden keşīd

19/4

Dîvân'da mukayyed kafiye örnekleri de görmekteyiz. Kayd harfleri ile yapılmış kafiyeler kafiye-i mukayyededir.⁵⁹

Göñül bir dil-rübā-yı hoş-ķırām serv-i büle**nd** ister

Civān-ı işve-ger maħbūb u mihr ü dil-pes**end** ister

Ne la'li sükker ister ne cihānda lebi ķa**nd** ister

...

28/1

2.1.5. Dil ve Üslûp Özellikleri

Nehrî'nin şiir dilinin çok sade ve anlaşılır olduğunu söyleyemeyiz. Özellikle tasavvufî konuları işlediği şiirlerinde anlamın daha kapalı olduğunu görmekteyiz. Şiirlerinde Arapça, Farsça kelimeleri sıklıkla kullanmış, Arapça, Farsça 3 veya 4 kelimenin yan yana geldiği uzun terkipler de yapmıştır:

nesl-i silk-i Āl-i Murtażā (18/3)

Zirve-i tāk-ı ser-i uşşāķa (18/4)

naħl-ı gülzār-ı dil-i zehrā (19/16)

Cām-ı şahbā-yı dil-i āgāh (23/1)

⁵⁹ Cem Dilçin, **a.g.e.**, s.63.

Yazdığı tarih manzûmelerinde, mersiyye konulu olanlarda dilinin daha sade ve anlaşılır, tekkenin bakım-onarım çalışmaları ile ilgili olanlarda ise muhtemelen yaptırını da övmek maksadıyla daha süslü ve ağır bir dil kullandığını görmekteyiz.

2.2.MUHTEVÂ HUSÛSİYETLERİ

2.2.1. Din

2.2.1.1. Allah

Şairimiz Nehrî, aynı zamanda bir Kâdirî şeyhidir. Bu sebeple Dîvân'ında Yüce Yaratıcı'ya olan muhabbetini yoğun bir şekilde dile getirmiştir. Dîvân'da kaside, tercibend ve muhammes formunda yazılmış üç tevhid ve gazel formunda yazılmış bir münacaat vardır.

Nehrî, Dîvân'da Yaradan'ı, Allah, Rahman, Hak, Hüda, Rab, Hû, Mevlâ, Hak Teâla, Rabb-i Mecid, Rabbe'l-Mecid, İlâhi, İlâh, Rabb-ı Cemil, Celil, Mennân, Mevlâ-yı Muin, Cemâl ve Kibriyâ şeklinde zikretmektedir.

Tarih kıt'alarında Allah zikri karşımıza daha çok ya ölenin ardından ya da tekkenin onarımını yaptıran bâniye duâ ederken çıkmaktadır.

Aşağıdaki şiirde vefât eden Hacı Mehmed Ağa'nın kabri nur olsun ve peygamberlerin övüncüyle arkadaş olsun diye dua etmektedir.

Hağ Te'âlâ kabrini pür-nûr idüp

Eyleye hem-sây-ı Fağr-ı Enbiyâ

11/5

Şoğbet-i ehl-i dile eyle muğârin yâ Rab

Feyz-yâb eyle İlâhî bu gönül bula meded

20/6

Bu beyitte de tekkenin onarımını yaptıran kişinin gönül ehline yakın olması ve gönlünün feyzle dolu olması için duâ etmektedir.

Nehrî, Dîvân'da biri Sultan III. Osman ve biri de Kırım Han'ı Kırım Giray için yazdığı cülusiyyelerde sultanlara dua etmektedir.

Yâ Rab bi-ḥaḳḳ-ı ʿizzeti

Bâ faḫr-ı ʿâlem ḫulleti

Bisyâr ʿömr ü devleti

Şayeste kün Sulṭân-râ

5/8

Hüdâ taḫt-ı serîr-i şevketinde eyleyüp dâ'im

Ḳamu aʿdâ-yı dîn üzre muḫaffer eyleye anı

60/10

Dîvân'daki tek muhammeste yarattığı herşeyin Allah'ın varlığından bir parça olduğunu ve dört bir yanda var olanın yine O olduğunu şöyle dile getirmiştir;

Cümle-i ʿâlem zuḫûrâtı anuñ

Zümre-i âdem şu'unâtı anuñ

Kâmil insân çünki mirʿâtı anuñ

Âdeme baḳ şemme vechu'llâhı gör

Şüret-i âdemde ol Allâh'ı gör

23/2

Şiirlerinin genelinde tasavvuf, vahdet-i vücûd fikri hakimdir ve aşk mefhumu çoğunlukla Allah aşkını ifâde etmektedir.

2.2.1.2. Melekler

Allah'ın varlıklarını bize Kur'an-ı Kerîm'de bildirdiği, bizim gözümüzle göremediğimiz soyut varlıklar olan melekler, klâsik Türk şiirinin sıkça kullandığı mazmunlardan biridir.

Nehrî Dîvânı'nda en çok bahsedilen melek dört büyük melekten biri olan Cebrâil'dir. Ondan bahsederken Cebrâil, Ruhû'l-Kuds, Ruhû'l-Kudüs, Ruhû'l-Emîn, Nâmus-ı Ekber kelimelerini kullanır.

Aşağıdaki beyitte şiirde bahsi geçen kişinin masivadan ilgisini kesip, Cebrâil gibi aşk ehlini miraca davet ettiğini anlatmaktadır:

°Alâyık rîşesini kaç° idüp °ulyāya ser çekmiş

°Kılur mi°rāca da°vet ehl-i °aşkı Cebre°il-āsā

9/5

Bu beyitte ise Cebrâil'den Namus-ı Ekber olarak bahsetmiş ve şaşkınlıktan dolaşmak için kanatlarını açamadığını ifade etmiştir:

Bārgāh-ı lî ma°a'llahî de cevlān itmeğe

°Hayretinden bulmadı Nāmūs-ı Ekber bāl ü per

53/II/6⁶⁰

Nehrî yine dört büyük melekten biri olan, kıyamet günü Sûr'a üfleyip dünya hayatına son verecek olan İsrâfil'den de bir beyitte bahsetmiştir:

°Çün erdi zātına pervāz-ı bāz-ı eşhebden

°Hevā-yı neş°e-i enfās-ı şûr-ı İsrâfil

37/3

⁶⁰ İlk sayı manzume numarasını, romen rakamıyla verilmiş olan bend numarasını ve sondaki sayı da beyit numarasını belirtmektedir.

Ölen kişileri kabirde sorguya çekeceklerine inanılan Münker ve Nekir'den de bir beyitte bahsetmiştir.

Her biri bir ism ile nâṭık olup virdi güvâh

Pürsiş-i esmâ-ı eşyâya Nekîr ü Münkerem

37/11

Şair, Hz. Adem'e secde etmediği için huzurdan kovulan ve inkârı kıyamete kadar sürecek olan şeytandan da bahsetmiş; insanların ona uymayıp aşk üstadını kendilerine rehber edinmelerini öğütlemiştir.

İblîs görünce ḥāk-i mezelletde Ādem'i
Kürsî-nişîn-i kibr olup °örf-i °izâmıla

°Ucb ile düşdi daḥl u ta°aşşub belâsına
Düşnâm-ı ḥaşm u cehd-i şîfât-ı kirâmıla

İnkârı devr-i Aḥmed'e dek âşikâr olup
Nâşih olurdu ḥalka müdâm dek ü dâmıla

Geldükde va°iz-ı dehir oldı nihân yine
İcrâ ider rüsûmunı ḳâ'im-maḳâmıla

Lâ-bud gerekdür âdeme iblîse uymayup
Üstâd-ı °aşkı rehber ide ihtirâmıla

50/27,28,29,30,31

2.2.1.3. Peygamberler

Yüce Allah'ın insanları doğru yola iletmek üzere seçtiği peygamberler de dîvân şiirine sık sık konu edilmişlerdir. Peygamberler çoğunlukla kıssalarda geçen mucizeleri ile birlikte anılmışlardır.⁶¹

Ahmed Nehrî de şiirlerinde peygamber isimlerini sıkça zikretmiştir. Şiirlerinde geçen peygamberler şöyledir; Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. İbrahim, Hz.İsmail, Hz.Musa, Hz.Süleyman, Hz.Davud, Hz.Lokman, Hz.Yakub, Hz.Yusuf, Hz.Nuh, Hz. İdris, Hz.Adem, Hz.Yahya, Hz.Eyyüb ve Hz. Zekeriyya. Dîvân'da en çok ismi geçen peygamber Hz. Muhammed'dir.

2.2.1.3.1. *Hz. Muhammed*

Nehrî Dîvânı Hz. Peygamber'e yazılmış 2 Arapça şiir ile başlamaktadır. Bu onun Hz. Peygamber'e olan muhabbetini göstermesi bakımından önemlidir.

Nehrî şiirlerinde Hz. Muhammed'den bahsederken O'nun diğer isimleri olan Ahmed, Mustafa'yı ve Şah-ı Rusül, Fahrü'l-Âlemin terkiplerini kullanmıştır.

Aşağıda Nehrî'nin Mısırî'ye tahmis olarak yazdığı şiirden alınan mısralarda Mustafa'nın sözlerinin ortaya inciler mücevherler çıkardığını ama Ebu Cehil meşrepli olana bunların bir harfinin bile kâr etmediği ifade edilmektedir:

Deryâ-yı nuḡ-ı Muştafâ dürr ü güher izhâr ider

Bü cehl meşreb olana bir ḡarfi şanma kâr ider

...

22/4

⁶¹ Bu başlık işlenirken Mustafa Asım Köksal'ın **Peygamberler Tarihi** ve Prof. Dr. Süleyman Ateş'in **Kur'an'da Peygamberler Tarihli** isimli kitaplarından faydalanılmıştır.

Kâdirîler silsilelerinin başlangıcını Hz. Ali'ye dayandırırılar. Kendisi de bir Kâdirî şeyhi olan Ahmed Nehrî, Hz. Peygamber'in aşk bayrağını Haydar'ın yani Hz. Ali'nin eline teslim edip yüce saraya çekildiğini şu mısralarla ifade etmektedir:

Râyât-ı aşkı Şâh-ı Rusul dest-i Haydar'a
Virüp serâ-yı kudse çekildi hıyâmıla
50/14

Bir beyitte Hz. Muhammed şakk-ı kamer mucizesi ile birlikte anılmıştır.

Kevkeb-i dürrî-i burc-ı Ahmedî şemşîr-veş
Eyledi çāk-ı girbân-ı felek şakk-ı kamer
53/II/5

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Muhammed'in son peygamber oluşuna dikkat çekilmiştir.

Nigîn-i hâtem-i Ahmed dehân-ı cinne mühr urdı
Olup insân-ı kâmil mehter ü iblîs-i ebkem kem
40/9

2.2.1.3.2. Hz. İsa

Şiirlerde en sık geçen bir diğer peygamber ise Hz. İsa'dır. Hz. İsa'dan bahsederken O'nun Mesih oluşundan, Allah tarafından verilen bir mucize olarak ölüleri diriltten nefesinden, ölmeyip göğe yükselmesinden ve O'nu babasız dünyaya getiren annesi Hz. Meryem'den bahsedilmiştir.

Bu beyit göğe yükselişinden bahsetmektedir;

Ref^e olup eflâka Ğsâ-yı dem-i Rûhü'l-Ķudüs
Çünkü bu cism-i heyülâ şuretüm bî-ân ola
48/III/5

Burada ise gönül çocuğunun bu beyitle İsa'nın nefesinden haber verdiğini ifade etmektedir.

Ṭıfl-ı dil virdi dem-i ʿİsā'dan işbu beyt ile
Nefha-i ihyā-yı feyz-i aḳdesi remz ü haber

53/II/9

2.2.1.3.3. *Hz. Yusuf ve Hz. Yakub*

Hz. Yusuf'un hikâyesi, Kur'an-ı Kerim'de kıssaların en güzeli olarak geçer. Nehrî Dîvânı'nda Hz. Yusuf hikayesinden, Hz. Yusuf'un güzelliği, kuyuya atılması, zindana atılması ve Mısır'a sultan olmasına atıfta bulunarak bahsedilmiştir.

Yūsuf penāh-çāh-ı ḥarābāta irmese
Şāh olmaz idi Mıṣr-ı dile ḳaşr-ı şāmıla

50/22

Yūsuf-ı cān ʿāḳıbet āzāde-i zindān ola
Mıṣr-ı ten murğ-ı hezāra külbe-i aḳzān ola

48/I/1

Hz. Yusuf'un babası olan Hz.Yakub'un da oğluna olan hasreti dolayısıyla üzüntüye düşmesinden ve O'nun vuslatıyla safa bulmasına atıf yapılmıştır.

Ümīd-i ḡonca-i maḳşūda çeşm-i ḥasret iken
Ḥayāl-i ṭalʿat-ı Yūsuf'da hemçü İsrā'ıl

37/4

Bulmasa pīrāhen-i ʿunşurda bŷy-ı vuşlatı
Neyler idi Mıṣr u Kenʿān'ı dil-i Yaʿküb-ı zār

29/7

Ya'kūb-ı dil zülāl-i lebūnden cüdā ise

Aldı şafā-yı bŷy-ı cemāli meşāmıla

50/23

2.2.1.3.4. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim, peygamber olduğunu söyledikten sonra ona boyun eğmeyen Nemrud tarafından ateşe atılmış ve o ateş Allah'ın izniyle ona gül bahçesi olmuştur. Şiirlerde Hz. İbrahim 3 beyitte ateş mazmunu ile beraber, birinde ise Allah'ın emriyle inşâ ettiği Kâbe ile beraber anılmıştır. Bu beyitlerin üçünde Hz. İbrahim'den Halil olarak bahsedilmiş, birinde ise İbrahim olarak zikredilmiştir.

Ka'betü'l-^uşşāk nev dil-keş nazar-gāh-ı Hālil

Çün muṭāf-ı Hicr-i İsmā'īl hoş-cāy-ı sa'īd

19/2

Çün Hālil üftāde-tāb-ı āteş-i hicrān iken

Tā ola seyl-āb-ı eşk-i çeşm ile gülzār-ı nār

29/6

Çār-ı erkān-ı ^eanāşırdan gelüp rūh-ı revān

Gerçi İbrāhīm-veş üftāde-i nīrān ola

48/VIII/3

Viridi Hālil'e āteş-i sevdā-yı kākülŷñ

Firdevsi mālīkāne berāt-ı selāmıla

50/24

2.2.1.3.5. *Hz. Musa*

Hz. Musa, Nehrî Dîvân'ında dört yerde geçmektedir. Buralarda dağda gördüğü ve yanına gidince kendisine peygamber olduğu bildirilen ateşe, Allah ile konuşmasına, Allah'ın dağa tecelli etmesine ve Hz. Musa'nın şaşkınlıktan bayılmasına atıf yapılmıştır.

Nār-ı Mūsā devr ile ol dāneden geldi şecer

Sırr-i  unşur vādī-i eymeden oldu āşikār

29/12

Düş olaldan  aşkuña Mūsā-yı medhüş-ı serem

Nüş idelden la lũni  İsā-yı gũyā sũkkerem

38/1

Mūsā-yı  ūr  aklı tecellī fenā virüp

Buldı dıraht-ı dilde(n) vişāli kelāmıla

51/21

Dem-be-dem gũş-ı dil Mūsā'ya eşyādan gelür

Na ra-i innī ena'llāh birle gũlbang-ı şecer

53/II/3

2.2.1.3.6. *Hz. Adem ve Hz. Nuh*

Hz. Adem tüm insanlığın atasıdır. Şiirlerde de bu yönü ile anılmaktadır.

Eğer Adem aşkın zincirine boyun eyseydi insanlık ilerlemezdi.

Zencīr-i  aşka Ādem idiserdi ser-fürũ

Çün şīr-i ādemiyye(t) yürülmez zimāmıla

50/26

Nehrî, Mısırî'ye yazdığı tahmiste Adem ile Havva'yı birlikte zikretmiştir.

Bir gören şugrâ ile kübrâyı hem
Çeşm-i dildür bildim ol ma'nâyı hem
Bilmezem Ādem ile Havvâ' yı hem
...

41/5

Hz. Adem "allem'l-esma" ayetine telmihde bulunurken de zikredilmiştir.

Anda peydâ oldı aşdâf-ı heme sâlâr-ı cân
Zât-ı Ādem °alleme'l-esmâda⁶²ser-ḥayl-i sipâh
53/III/6

İnsanlığın 2. Atası olarak kabul edilen Hz. Nuh da tufan, tufan dolayısıyla yaptığı gemi ve rüzgârla beraber anlatılmıştır.

Görmese tūfân-ı emvâc-ı serâb-ı °âlemi
Olmaz idi keştî-i ebdâna Nūḥ-âsâ süvâr
29/5

Çün Nūḥ pîş-i fütâde-i her rüzgâr idi
Tâ fülk-i dil bulunca hevâ iltiyâmıla
50/25

2.2.1.3.7. Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman

Rüzgârlara sözü geçen, hayvanlarla konuşabilen, cinlere istediğini yaptırabilen ve aynı zamanda sultan olan Hz. Süleyman iki beyitte geçmektedir.

⁶² "İsimleri öğretti" Bakara sûresi 31. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: "Allah Adem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi." (Diyânet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Beyitlerin birinde Hz. Süleyman sarayları ile birlikte anılmaktadır.

Çün hevā-yı ʿaşk ile cünbişde iklīm-i vücūd

Ḳaşr-ı eyvān-ı Süleymān olısar encām-ı kār

29/10

Bir beyitte de Seba Melikesi Belkıs ve Hz. Süleyman birlikte anlatılmaktadır.

Uymış hevā-yı ʿaşka Sebā'dan yelüp gelür

Belkıs pāy-i taht-ı Süleymān merāmıla

50/19

Hz. Dâvud ise kendisine vahyedilen kutsal kitap Zebur ile birlikte zikredilmiştir.

Dâvud Zebūr-ı ʿaşk ile āğāze bahş olur

Eflāk girdi rakşa tıyūr u hevāmıla

50/20

2.2.1.3.8. Hz. Eyyub, Hz. Zekeriyya ve Hz. Yahya

Allah'ın bir çok imtihanla sınadığı Hz. Eyyub bir beyitte hastalığı ve yaraları ile geçmektedir.

Eyyüb zār u giryede rencūr-ı dil iken

Hengām-ı şihhat erdi meserret peyāmıla

50/18

İleri yaşına rağmen baba olan ve İsrailoğulları tarafından şehid edilen Hz. Zekeriyya ölümü ile bir beyitte geçmektedir.

Ser-rişte virdi ʿaşk Zekeriyyā'da rāz iken

Dāmān u cismi çāk oldı dest-i enāmıla

50/17

Hz. Zekeriyya'nın ođlu olan Hz. Yahya da İsrailođulları tarafından başı kesilmek sūretiyle Őehid edilmiŐ bir peygamberdir. Nehrī beytinde Hz. Yahya'nın Őlūmūne telmihte bulunarak onu anmıŐtır.

Yahyā kemend-i zūlfūne baŐın feda ider
Çevgān-ı  aşka top-ı ser-i inzimāmıla

50/16

2.2.1.3.9. *Hz. Lokman, Hz. İdris ve Hz. Hızır*

Kur'an-ı Kerim'de hekimliği ile anılan Hz Lokman Nehrī'nin Şiirinde de bu Özelliği ile kendine yer bulmuştur.

Ėabbe-i sevdā-yı Ėať eczā-yı terkīb olmasa
İrmez idi Ėikmet-i LoĖmān'a dil-Ėaste-nizār

29/8

Hz. İdris de Nehrī Dīvān'ında sŐzū geĖen peygamberlerden biridir.

Ėrzū-yı dāneden oldı giriftār-ı felek
Ėsiyāb-ı ĖarĖ ile devr eyleyūp İdrīs-vār

29/4

Hz. Hızır'ın peygamber mi yoksa Allah'ın veli bir kulu mu olduğuna dair ĖeŐitli rivayetler vardır. GerĖek olan Őu ki Kur'an-ı Kerim'de Kehf Sūresi'nde Hz. Musa ile olan bir kıssası anlatılmaktadır. Nehrī'nin Őiirinde ise Hz. Hızır, bir baŐka hikayeden iktibasla āb-ı hayat ve İskender ile birlikte anılmakta, āb-ı hayatın zemzeme misil olamayacağı ifāde edilmektedir.

Ėızır-veŐ  aynū'l-Ėayāt olmiŐ Ėarīm-i Ka'be'de
Mā-i zemzem āb-ı İskender aña olmaz mişil

35/9

2.2.1.4. Kutsal Kitaplar

2.2.1.4.1. *Kur'an-ı Kerîm*

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın Cebrâ'il vesilesi ile Hz. Peygamber'e nazil olan, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi ve kelimelerin en güzelidir.

Nehrî Dîvânı'nda Kur'an-ı Kerim dört beyitte ismen anılmıştır.

Mağz-ı *Kur'ân-ı Kerîm* u nağz-ı âşâr-ı Nebî
Dâne-i heft-âsumân yek hârfine olmaz °adîl

35/2

Adem âmed nokta-i *Qur'ân* an
°Âlem ender nüshâ-i °irfân fân

42/1

Ṭal'at-ı seb'â'l meşânî seyr-i eflâk eyleyüp
Muşhaf-ı °unşurda tâ dîbâce-i *Qur'ân* ola

48/V/3

Bir dörtlükte de Kur'an-ı Kerim hak ile batılı birbirinden ayıran anlamına gelen Furkan ismiyle birlikte zikredilmektedir.

Kesretde Furkân olmuşum

Vahdetde *Qur'ân* olmuşum

Men °ayn-ı îmân olmuşum

Qālū belā neme gerek

33/5

2.2.1.4.2. Zebur

Dört büyük kutsal kitaptan biri olan ve Hz. Dâvud'a indirilen Zebur'dan da Nehrî bir beyit ile bahsetmiştir.

Dâvud Zebûr-ı ʿaşk ile âgâze baħş olur
Eflâk girdi raħşa tıyûr u hevâmıla

50/20

2.2.1.5. Ayetler

Mutasavvıf bir şair olan Nehrî'nin daha çok tasavvufî bir bakış açısıyla yazılmış olan şiirlerinde bir çok âyetten iktibas vardır.⁶³

Ahmed Nehrî Dîvânı'nda tesbit edebildiğimiz 32 yerde âyetlerden iktibas yer almaktadır. Bu ayetler Kamer Sûresi 55 (4), Fecr Sûresi 28(1), Necm Sûresi 14 (1), Necm Sûresi 10 (1), Necm Sûresi 9 (4), Necm Sûresi 8 (1), Bakara Sûresi 57 (1), Bakara Sûresi 115 (2), Bakara Sûresi 31 (2), Kasas Sûresi 30 (1), Taha Sûresi 5 (1), Araf Sûresi 172 (2), Hicr Sûresi 87 (2), Tarık Sûresi 9 (2), Araf Suresi 143 (1), Tevbe Sûresi 108 (1), Rahman Sûresi 1-2 (1), Nebe Sûresi 40(1) ve Tevbe Sûresi 18 (1), Furkan Sûresi 74 (1), İnsan Sûresi 18 (1)'dir.

2.2.1.5.1. Kabe kavseyn ev edna, sümme denâ, ma evhâ

Dîvân'da en sık geçen ayetlerden biri “*kabe kavseyn ev ednâ*” şeklinde iktibas edilen “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.” meâlindeki Necm Sûresi 9. âyettir.

Kabe *kavseyn ü ev ednâ* da bulup maħv-ı şîfât

Şemme vechu'llâh miħrâbında pîr-i perverem

38/23

⁶³ Bu başlık altında ve çalışmanın bütününde verilen âyet mealleri 2009 yılında Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d. tarafından hazırlanmış olan **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali'**nden alınmıştır.

O mihrāb-1 maḳām-1 *ḳabe kavseyn ü ev ednāda*

Cemī^c-i ḳudsiyāna muḳtedādur Ḥazret-i Mıṣrī

62/11

Bu beyitte de anlamı “Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu.” olan Necm Sûresi 8. âyet “sümme denâ” iktibasıyla verilmiştir.

Maḳām-1 *ḳābe kavseyn ev ednā* olmasun menzil

Bir olup nūr-1 zāt-1 baht ile *ṣümme denādan* geç

16/6

Zāt-1 baht-1 envār-1 yandırdı be-küllī varlığıum

Māverā-yı remz-i *mā evhā* da sırr-1 serverem

38/24

“*Mā evhā*” anlamı “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.” olan Necm Sûresi 10. âyetten iktibastır. Necm Sûresin’den iktibasla verilen 8-9 ve 10. âyetler Hz. Muhammed’in mucizelerinden olan Miraç hadisesinde yaşananları anlatan âyetlerdendir.

2.2.1.5.2. *Mak^cadü’s-sıdk*

Şiirlerde geçen bir başka âyet, “*mak^cadü’s-sıdk*” olarak iktibas edilen, meâli “Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler.” olan Kamer Sûresi 55. âyettir.

Buldı ḳudsiler maḳāmında maḳāl

Mak^cadü’s-sıdk u vişāl-i kibriyā

8/6

Mak^cadü’s-sıdk maḳāmını virüp aña Ḥüdā

Bāğ-1 Firdevs ola menzil-gehi ḳaşr-1 emced

20/7

Rûh-ı kudsi buldı cāy-ı menzilin

Āşiyān-ı mak^{ad}-ı şıdk u şafā

11/4

2.2.1.5.3. *Alleme'l-esmâ*

“*Alleme'l-esmâ*” terkihiyle iktibas edilen Bakara Sûresi 31. âyet, meâlen şöyledir; “ Allah Adem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, ‘Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin’ dedi.” .

Anda peydā oldı aşdāf-ı heme sālār-ı cān

Zāt-ı Ādem *alleme'l-esmāda* ser-ḥayl-i sipāh

53/III/6

Alleme'l-esmāya ma^{nā} isteyen

Cümle esmāya müsem mā isteyen

Ḳaṭre-i Nehrî’de deryā isteyen

Ādeme baḳ şemme vechu’llāhı gör

Şüret-i ādemde ol Allāh’ı gör

23/7

2.2.1.5.4. *Semme vechu’llâh*

Manası “Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” olan Bakara Sûresi 115. âyet Nehrî'nin yazdığı yedi bendlik muhammesin her bendinin 4. mısraında “*semme vechu’llâh*” (Allah'ın yüzü işte oradadır) şeklinde iktibas edilmiştir.

Biñbir esmāna şıfat maḥz u cūd

Hep melâ'ik zātına ḳılmış sucūd

Görmeyen iblīs-veş oldı ^{an}ūd

Ādeme baḡ *semme vechu'llāhı* gör

Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

23/5

Bu muhammes dışında bir beyitte daha “*semme vechu'llāh*” iktibası geçmektedir.

Ḳabe ḡavseyñ ü ev ednā da bulup maḡv-ı şıfāt

semme vechu'llāh miḡrābında pīr-i perverem

38/23

2.2.1.5.5. *Yevme Tūblā*

“*Yevme Tūblā*” kelimeleri ile iktibas edilen Tarık Sûresi 9. âyetin manası şöyledir; “Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!”. Şiirlerde 2 beyitte geçmektedir.

*Yevme tūblā*dır o gün her ma'ñā bir şüret giyer

Kimi nebāt kimi ḡayvāñ kimisi insāñ ola

48/VII/6

*Yevme tūblā*da zıll-i rāḡat ola

Mustezıllen bi mā ḡaddemet yedā

51/9

2.2.1.5.6. *Seb'āl mes'āñ*

Hicr Sûresi 87. âyet de kendisinden iktibas yapılan ayetlerden biridir. “*Seb'ā'l meş'āñ*” (Tekrarlanan yedili) şeklinde iktibas edilen âyet şöyledir; “Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik.” “Fakat genellikle kabul edildiğine göre bunlar Fatiha'nın yedi âyetidir. Her namazda bir bütün olan iki

rek'atın ikisinde de okunduğu için bu sürenin ayetleri ikişerli yedi ayet vasfını almıştır.”⁶⁴

Ṭal'at-1 seb'ca'l meşānī seyr-i eflāk eyleyüp
Muşhaf-ı unşurda tā dībāce-i Qur'an ola

48/V/3

Sebağ sebağ dile seb'ca'l-meşānī şerhinde
Şınık şınık bu gönül nokta-i celālūñ mi

54/6

2.2.1.5.7. *Irci'i*

Beyitte “*irci'i*”(Dön) kelimesi ile iktibas yapılan âyet meâlen “"Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!" olan Fecr Sûresi 28. âyettir.

Bülbül-i cânın şadā-yı *irci'i*

Eyleyüp pervāz-ı gülzār-ı bekā

11/3

2.2.1.5.8. *Sidr-i müntehâ*

Beyitte geçen “*sidr-i müntehâ*” “son noktada bulunan sidre” demektir. Terim olarak “Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesi yanında ilahi sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam.”⁶⁵ Kelime, Kur'an-ı Kerim'de Necm Sûresi 14. âyette de şöyle geçmektedir: “İnde sidreti'l müntehâ “Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında”

İkâmet eyleme Cibrîl-veş arş-ı mu'allâda

Sefer kııl refref-i aşk ile *sidr-i müntehâdan* geç

16/5

⁶⁴ Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1992, s.139.

⁶⁵Süleyman Uludağ, “Sidretü'l-Müntehâ”, *DİA*, 2009, c.37, s.151.

2.2.1.5.9. *Men ü selvâ*

Beyitte geçen “feyz-i men ü selva” Bakara Sûresi 57. âyetten iktibastır. Anlamı şöyledir; “Bulutunu üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bildircin indirdik. ‘Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin’ (dedik). Onlar (verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle) bize zulmetmediler fakat, kendilerine zulmediyorlardı.” Hz. Musa İsrailoğulları ile birlikte Tih çölüne gelmiş ve orada 40 yıl kadar kalmışlardır. Kavmi Hz. Musa’dan yiyecek bir şeyler istediğinde Allah onlara kudret helvası ve bildircin göndermiş ancak onlar yine de nankörlük etmişler ve sürekli bunları yemekten bıktıklarını söylemişlerdir.⁶⁶ Ayet de bu kıssaya dikkat çekmektedir. Beyitte de hem “tih” kelimesi hem de “feyz-i men ü selva” geçtiği için aynı zamanda bu kıssaya telmihte bulunduğunu da söyleyebiliriz.

Feyz-i men ü selva ile seyr eyle vücūdū

Der-*tih*-i sivâ kıalmayalım gürsine vü aç

17/2

2.2.1.5.10. *İnnî ena’llâh*

Hız. Musa ailesi ile Tuva Vadisi’ne geldiğinde uzaklarda Tur Dağın’da bir ateş görür ve oraya doğru ilerler. Orada Allah ile doğrudan konuşur kendisine nübüvvet verilir.⁶⁷ Aşağıdaki beyitte de “*innî ena’llâh*” kelimesi ile bu hadisenin anlatıldığı Kasas Sûresi 30. âyetten iktibastır. Âyetin meâli şöyledir; “Mûsâ, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: “Ey Mûsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah’ım.”

Dem-be-dem güş-1 dil Mûsâ’ya eşyâdan gelür

Na’ra-i birle *innî ena’llâh* gülbang-1 şecer

53/II/3

⁶⁶ M. Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, Diyanet Vakfı Yay. Ankara 1993, c.2, s.79-81.

⁶⁷ M. Asım Köksal, **a.g.e.**, c.2, s.25-32.

2.2.1.5.11. *Er-Raḥmān ʿale'l-ʿarṣi's-tevā*

Üçüncü mısradaki geçen “er-Raḥmān ʿale'l-ʿarṣi's-tevā” Tâhâ Sûresi 5. âyettir ve anlamı şöyledir; “Raḥmān, Arş'a kurulmuştur.”

Devre-i eşyâya cāy-ı muntehā
Nokta-i zāt-ı cemāl-i Kibriyā
Sırr-ı er-Raḥmān ʿale'l-ʿarṣi's-tevā
Âdeme bak şemme vechu'llâhı gör
Şüret-i âdemde ol Allâh'ı gör

(23/6)

2.2.1.5.12. *Kalu belâ*

“Dediler ki evet” anlamına gelen “*kalu belâ*” Klâsik Türk Şiiri'nde sıkça karşımıza çıkan bir ibâre olmakla birlikte, Araf Sûresi 172. âyetten iktibastır. Anlamı ise şöyledir; “Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demişti. Onlar da, ‘Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)’ demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, ‘Biz bundan habersizdik’ dememeniz içindir.” Nehrî Dîvânî'nda iki yerde karşımıza çıkmaktadır.

Keşretde Furkân olmuşum
Vaḥdetde Kur'ân olmuşum
Men ʿayn-ı imân olmuşum
Ḳālū belā neme gerek

33/5

Bu beyitte sadece “*belî*” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Geldi insân şüret-i âyîne-i sırr-ı elest
Eyledi ikrâr-ı Ḥaḳ her kim dedi ana *belî*

53/1/7

2.2.1.5.13. *Len terânî*

Araf Sûresi'nden iktibas yapılan bir başka âyet de 143. âyettir. Anlamı “Mûsa, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, ‘Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım’ dedi. Allah da, ‘Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.’ dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, ‘Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim’ dedi.” olan âyet “*len terânî*” yani beni asla göremezsin ibaresiyle iktibas edilmiştir ve aynı zamanda Hz. Musa ile Allah arasında Tur Dağın'da geçen hadiseye telmihtir.

Gâh nûş itdi şarâb-ı la'î-i nâbından zülâl

Gâh gûş itdi hîţâb-ı *len terânî* devr ile

49/17

2.2.1.5.14. *Mescidün üssise ‘alâ-takvâ*

Beyitte geçen “*mescidün üssise ‘alâ-takvâ*” Tevbe Sûresi 108'den iktibastır. İbarenin anlamı “temeli takva üzerine kurulan mesciddir”. Âyetin tamamı ise şöyledir; “Onun içinde asla namaz kılma. İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz onları sever.”

Sa'ı idüp yaptı nev binâ vâlâ

Mescidün üssise ‘alâ-takvâh

51/6

2.2.1.5.15. *İnnema ye'muru mesâcida'llâh*

İkinci mısradaki geçen “*innema ye'muru mesâcida'(l)lâh*” “Allah'ın mescidlerini ancak” anlamına gelmektedir ve Tevbe Sûresi 18. âyetten iktibastır.

Âyetin tamamı ise şöyledir; “Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.”

Geldi târîhe vahy-i hâkla şeref

İnnema ye'muru mesâcida'(l)lâh

51/12

2.2.1.5.16. Mâ kıddemet yedâ

Beyitte geçen “elleriyle yaptıklarına” manasındaki “*mâ kıddemet yedâ*” Nebe Sûresi 40. ayetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir; “Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve inkarcının, ‘Keşke toprak olaydım!’ diyeceği günde gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı uyardık.”

Yevme tüblâ da zıll-i râhat ola

Mustezıllen bi *mâ kıddemet yedâ*

51/9

2.2.1.5.17. Raḥmān alleme'l-Ḳur'āne

Beyitte geçen “*Alleme'l-Ḳur'āne Raḥmān*” “Rahman Kur'an'ı öğretti” anlamındaki Rahman Sûresi 1 ve 2. âyetlerdir.

Levh-i dilden vahy olan âyât-ı aşkı okuyup

Alleme'l-Ḳur'āne Raḥmān hutbesine minberem

38/26

2.2.1.5.18. *Kurrete a'ayünîh*

“Göz aydınlığı” manasındaki ibâre Furkan Sûresi 74. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli ise şöyledir: “Onlar, ‘Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle’ diyenlerdir.” İktibas şu Arapça beyitte geçmektedir:

Ḳad velede'l-sebtü lehu bi'l-şeref
Ḳurretü'l 'aynîhi ve 'ayni'l ḥaten

45/6

2.2.1.5.19. *'Aynen tüsemmâ selsebîlâ*

Anlamı “Orada bir pınar ki ona ‘selsebil’ adı verilir.” anlamındaki iktibas İnsan Sûresi 18. âyettir. Nehrî'nin Arapça şiiirlerinden birinde geçmektedir:

Ḥabbezâ 'aynen tüsemmâ selsebîla
Mâuhe'l-eḥlâ elezzü min furât

15/1

2.2.1.5.20. *Hâzihî cennâtü 'adnin fadhulūḥâ ḥâlidîn*

İkinci mısradaki geçen “İşte bu bir cennet bahçesidir, ebediyyen içinde kalmak üzere girin.” anlamındaki “*Hâzihî cennâtü 'adnin fadhulūḥâ ḥâlidîn*” ibâresi ayet değildir ancak içinde geçen “*cennâtü 'adnin*” ; Tevbe Sûresi 72, Ra'd Sûresi 23, Nahl Sûresi 31, Kehf Sûresi 31, Meryem Sûresi 61, Tâhâ Sûresi 76, Fâtır Sûresi 33, Sâd Sûresi 50, Mü'min Sûresi 8, Saff Sûresi 12 ve Beyyine Sûresi 8. âyetlerinde, “*fadhulūḥâ ḥâlidîn*”; Zümer Sûresi 73. âyette geçmektedir. İbârenin bu âyetlere dayandığını söylersek yanılmış olmayız.

Ḳaşr-ı cennetden zebân âsâ didi her revzeni
Hâzihî cennâtü 'adnin fadhulūḥâ ḥâlidîn

44/2

2.2.1.6. Hadisler

Ahmed Nehrî Dîvân'ında âyetlerin yanında hadislerden de iktibaslar yer almaktadır.

2.2.1.6.1. *Men aref*

Nehrî'nin şiiirlerinde iktibas yaptığı hadislerden ilki “Kendini bilen Rabbini bilir”⁶⁸ hadisidir. Hadis beyitlerde “*men aref*” şeklinde iktibas edilmiştir.

Evvelem âhirde âhir evvelümden keşf olur

Men aref sırrına mahrem mahzen-i kenze dürem

38/6

Men aref'den ders alup bildi hüviyyetden haber

°Aşk ile bâkî kamu °uşşâk-ı fânî devr ile

49/32

Ma°den-i kân-ı şadef deryâ-yı sırr-ı *men aref*

Ol güher gencînesinden keşf olur bî-iştibâh

53/III/7

2.2.1.6.2. *Mütü kable ente mütü*

“Ölmeden önce ölünüz”⁶⁹ hadis-i şerifi de bir beyitte geçmektedir.

Mütü kable ente mütü remzine

Vâşıl idi ol veliyy-i bî-riyâ

8/4

⁶⁸ Aclûnî, *Keşfü'l Hafâ*, Daru'l Kitabü'l İlmiyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

⁶⁹ Aclûnî, *a.g.e.*, c.2 s.262.

2.2.1.6.3. *Küntü kenz, kenz-i mahfi*

“*Kenz-i mahfi*” tabiri hadis olarak da rivayet edilen, "Bilinmeyen gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kainat) yarattım"⁷⁰cümlesinden iktibastır. “Bu sözü, ünlü hadis bilginleri (İbn-i Teymiye, Zerkeşî, İbn-i Hacer,Suyuti) uydurma hadisler arasında gösterirler. Aliyü'l Kari, “ Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler (beni bilsinler) diye yarattım” (Zariyat, 51/56) âyetine dayanarak manasının doğru olduğunu iddia eder.”⁷¹

Çün ezel olmuş idi sırr-ı tılısm-ı *küntü kenz*

Tâ dil-i vîrânede bulunca kâmi devr ile

Kenz-i mahfiden tecellî eyleyüp baħr-ı kıdem

Feyz-i Hakk'a çün şadef açdı dehâni devr ile

49/3-4

2.2.1.7. Cennet

Nehrî, Dîvânî'nda cennetten “Me'va”, “Adn”, “Firdevs” ve Türkçesi olan “uçmak” kelimeleri ile bahsetmekte; bunlardan biri geçmese bile cennette oldukları bildirilen Kevser havuzu, Tu'ba ağacı gibi kelimelerle cenneti hatırlatmaktadır. Bunlara karşılık cehennem kelimesine eserde denk gelinmemiştir.

Üçler çıkup didiler

Nehrî zamâna târîh

Me'vâ edindi ‘Adn’i

Seyyid Hâlîl Efendi

57/5

⁷⁰ Aclûnî, a.g.e., c.2 s.132.

⁷¹ Mehmet Yılmaz, a.g.e., s.91.

Necm-i gīsūdār-veş kudretten oldum ser-nigün
Kevkeb-i Tübā-yı cennet bāğ-ı Firdevs'e berem

38/16

Bu beyitte ise cennet kelimesinin Türkçesi olan uçmak kelimesini kullanmıştır.

Eyleyüp zünnār-ı ʿaqlın(ı) der-miyān
Uçmağa ʿazme çeker çok ıztırāb

13/10

2.2.1.8. İslâmî Kaynaklı Sözlür

Dîvân'da ayet ve hadisler dışında islâmî kaynaklı bazı ibâreler de yer almaktadır. Bunları şöyle örneklendirebiliriz:

Leyse fi 'd-dār gayruhu deyyār oğur Nehrî gönül
Nüşa-i kübrā olup verdi nişānı devr ile
49/33

İbâre “Evde ve (kainatta) ev sahibinden (Allah'tan) başkası yoktur.” anlamına gelmektedir.⁷²

Çünkü her kilik-i perî yazmağda işbu mışra^ı
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zülfikār
29/15

“*Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zülfikār*” “Ali'den başka genç (yiğit,er) Zülfikār'dan keskin kılıç yoktur.” anlamına gelmektedir.⁷³

⁷² Mehmet Yılmaz, **a.g.e.**, s.114.

İdüp seyr-i ila'llāh ile bulmuş *lī ma'Allāh* 'ı
Fenā-ender-fenāda müntehādur Hāzret-i Mıṣrī
62/10

Beyitte geçen "*lī ma'Allāh*" ibaresi "Benim Allah ile..." anlamındadır. "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir." meālinde rivayet edilen sözden alınmadır."⁷⁴

2.2.2. Şahıslar

2.2.2.1. Dînî Şahıslar

2.2.2.1.1. Hz. Osman

Ashâb-ı Kiram'dan halifelerin üçüncüsü olan Hz. Osman, edep ve haya timsali olarak anılmaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in iki kızı ile evlendiği için Zinnureyn yani iki nur sahibi adıyla da bilinmektedir. Nehrî'nin şiirlerinde de bu iki özelliği ile birlikte rastlamaktayız.

Şol emîn-i şehriyârı âb-ı rûy-ı h^vâcegân
Ya'nî kim hemnâm-ı *Zinnûreyn* ḥasbe mâ yurîd

19/13

Genc-i °adil kân-ı edeb
Hem-nâm-ı °*Oṣmân-ı ḥayā*
Ḥande-küned ins ü melek
Bâ tımturâḳ-ı nüh felek

5/4

⁷³ Mehmet Yılmaz, a.y., s.100.

⁷⁴ Mehmet Yılmaz, a.y., s.115.

2.2.2.1.2. *Hz. Ali*

Hz. Ali, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu, damadı ve halifelerin dördüncüsüdür. Klâsik şiirde cesareti, yiğitliği ve kılıcı Zülfikar ile sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Dîvân'da Hz. Ali, Haydar ismiyle de anılmaktadır. O'ndan bahseden beyitler şöyledir;

Çünkü her kıl-k-i perî yazmakta işbu mışra^eı

Lâ fetâ illâ *‘Alî* lâ seyfe illâ *Zülfikâr*

29/15

Muşhaf-ı ^eunşurda âyât-ı hurûf-ı âsumân

Cem^e olur yek nokta-i zâtumda sırr-ı *Haydaram*

38/4

Bu beyitte Hz. Ali'yi Murtaza ismi ile zikreden şair, onu ehl-i beytin ışığı olarak görüyor ve yüzünde Hz. Peygamber'in mührü olduğunu ifade ediyor.

Pertev-i Âl-i ^eabâ envâr-ı mâh-ı Murtażâ

Mihr-i ruḥşârında mühr-i Muştafâ âşâr-ı dîd

19/7

2.2.2.1.3. *İbn-i Mülcem*

Tam ismi Abdurrahman b. Amr b. Mülcem el-Muradi el-Himyeri el-Kindi'dir. Hz. Ali'yi şehid eden kişidir. Hz. Ali, İbn-i Mülcem onu yaraladıktan iki

gün sonra şehid olmuştur. O'nun şehadetinin ardından da İbn-i Mülcem öldürülmüştür.⁷⁵

Hz. Ali'ye teveccühü olan Nehrî'nin şiirlerinde onun katiline de yer verdiğini görmekteyiz. Aşağıdaki beyitte İbn-i Mülcem'in Hz. Ali'nin kılıcından kurtulamayacağını ifade etmektedir.

Halâş olmak ne mümkün intikâm-ı tîğ-ı Haydar'dan

Hebâ encâm-ı kârı ger olursa *İbn-i Mülcem* cem

40/5

Girdâr-ı çarh dâye-i esb ü har olmasa

Olmazdı *İbn-i Mülcem*'e perver licâmıla

50/4

2.2.2.1.4. Hz. Hüseyin

Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma ve Hz. Ali'den olan torunlarından biri olan, Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyin de Nehrî'nin şiirlerinde kendine yer bulmuştur.

Bir Kerbelâ *Hüseyn* için ancak hezâr belâ

Hün ider ehl-i aşk derûnı sihâmıla

50/6

2.2.2.1.5. Ashab-ı Kehf

Roma İmparatoru Dakyanus döneminde putlara tapmayı reddeden yedi genç beraberlerinde bir köpekle birlikte imparatorun askerlerinden kaçıp bir mağaraya

⁷⁵ Ethem Ruhi Fırlalı, "İbn Mülcem", **DİA**, 1999, c.20, s. 220.

sığınırlar ve burada 307 yıl uyuyakalırlar. Bu hadise Kur'an-ı Kerim'de Kehf Sûresinde zikredilmektedir. Diğer din ve inanışlarda da benzer hikayeler vardır.⁷⁶

Nehrî'nin şiirinde de Ashab-ı Kehf sığındıkları mağara ile birlikte zikredilmiştir.

Ġār-ı Aşhâb-ı Kehf dinse yeri var âhir

Seg-i dergâh-ı ricâl eyleye der-i merkad

20/3

2.2.2.1.6. *Ebû Cehil*

“Yaklaşık 570'te Mekke'de doğdu. Asıl adı Amr olup Kureyş'in Mahzûm koluna mensuptur. Ebü'l-Hakem olan künyesi İslâmiyet'e düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil şeklinde değiştirilmiştir. Dârünnedve üyesi olan Ebû Cehil, Resûl-i Ekrem'in davetine başından beri karşı çıkmış ve müslümanlar aleyhinde hazırlanan bütün komplolarda yer almıştır. Velîd b. Mugîre ile Ebû Cehil, kendi kabilelerine mensup olmayan birinin peygamberliğini hazmedemedikleri için Hz. Muhammed'e inanmayacaklarını açıkça söylemişlerdir.”⁷⁷

Dîvân'da iki yerde ismi geçmektedir.

Kaşr-ı 'irfânımı der-bân-ı haķîkat derk ider

Nazmum efsâne gören *Bû Cehl'e* merd-i eş'aram

38/1

Deryâ-yı nuţķ-ı Muştafâ dürr ü güher izhâr ider

Bû cehl-meşreb olana bir harfî şanma kâr ider

Biñ kerre kâmil nuţķını güş eylese ısrâr ider

...

22/4

⁷⁶ İsmet Ersöz, “Ashâb-ı Kehf”, *DİA*, 1999, c.3, s.465-467.

⁷⁷ Mehmet Ali Kapar, “Ebu Cehil”, *DİA*, 1994, c.10, s.117-118.

2.2.2.1.7. *İmam Cafer*

Câfer es-Sâdık, “İsnâaşeriyye’nin altıncı, İsmâiliyye’nin beşinci imamı, Ca’ferî fikhının kurucusudur. Dedesi Zeynelâbidîn’in ölümü sırasında on beş yaşında olan Ca’fer es-Sâdık, ilk bilgileri ondan ve babası Muhammed el-Bâkır’dan aldı. Babasının on dokuz yıl süren imâmetinden sonra kendisi de otuz dört yıl aynı vazifeyi devam ettirdi. Şîî âlimler, Hz. Ali’nin Hasan ve Hüseyin’i kendisinden sonra imam tayin ettiği gibi Muhammed el-Bâkır’ın da oğlu Ca’fer’i imam olarak belirlediği görüşündedirler.

İsnâaşeriyye’ye göre o bütün gizli, felsefî, tasavvufî, fikhî, kimyevî ve tabii ilimlere, ayrıca Zebur, Tevrat, İncil’e ve İbrâhim’in suhufuna, Hz. Fâtıma’nın mushafına, her türlü helâl ve harama, geçmiş ve gelecekteki bilgi ve haberleri ihtiva eden cefr ilmine vâkıftır; ilâhî ilimlerin taşıyıcısı ve Şîa’nın altıncı imamıdır. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan Mûsâ ve Hızır kıssasındaki ihtilâfta her ikisinin de haberdar olmadığı hususları bilen, başlangıçtan kıyamete kadar olmuş ve olacak her şeyi Hz. Peygamber’den veraset yoluyla öğrenmiş olan kimsedir”⁷⁸

Nehrî Dîvân’ında bir beyitle İmam Câfer’den bahsedilmektedir.

Evvel âhîr bâtın u zâhir heme  aşk gördüğüm

Mezheb-i  aşk içre hemrâh-ı *İmâm Ca’ferem*

38/27

2.2.2.1.8. *Veysel Karânî*

Daha çok Veysel Karânî olarak tanınan Üveys el-Karânî Yemenli’dir. Yemen’e gelen müslümanlar vasıtasıyla Hz. Peygamber döneminde müslüman olmuştur. Veysel Karânî Hz. Peygamber’i görmeyi çok istiyor ancak yaşlı annesini bırakıp Medine’ye gidemiyordu. Nihayet bir gün annesini bırakarak Medine’ye gitti ancak Hz. Peygamberi bulamayınca onu görmeden geri döndü. ⁷⁹

⁷⁸ Mustafa Öz, “Cafer es-Sadık”, *DİA*, 1993, c.7, s. 1-3

⁷⁹ Necdet Tosun, “Veysel Karani”, *DİA*, 2013, c.43, s.74-75.

“Bazı hadis kitaplarındaki rivayetlere göre Hz. Ömer, halifeliği döneminde Yemen’den gelen bir grup insana aralarında Üveys el-Karanî’nin bulunup bulunmadığını sormuş, bunun üzerine Üveys ortaya çıkıp kendini tanıtmış, Ömer de Resûl-i Ekrem’in kendisine ileride Üveys’in Medine’ye geleceğini haber verdiğini ve onu gördüğü takdirde dua istemesini tavsiye ettiğini söylemiş, Üveys de ona dua etmiştir.”⁸⁰

Veysel Karanî, Ahmed Nehrî’nin iki Arapça şiirinde yer alan benzer beyitlerde ismen geçmektedir.

Ekmeletü’r-rûmi yubâhâ bihi

Faḥrun Yemânin bi-Üveysi’l-Karan

45/5

Bu başlık altında saydığımız isimler dışında Hallâc-ı Mansur, Hatem-i Tay, Mevlâna gibi isimler de Nehrî’nin şiirlerinde geçmektedir. Biz onları tasavvuf başlığı altında değerlendirmeyi daha uygun bulduk.

2.2.2.2. Târihî ve Efsânevî Şahıslar

2.2.2.2.1. İskender

Büyük İskender olarak bilinen, İslâm tarihinde daha çok efsânevi kişiliğiyle tanınan Makedonya kralıdır. Edebiyatta daha çok Hz. Hızır ile birlikte âb-ı hayatı aramak için çıktığı efsânevi yolculuğu vesilesi ile anılmaktadır.⁸¹

Nehrî’nin şiirlerinde de İskender, Hz. Hızır ile birlikte geçmektedir. Vezin gereği bazı yerlerde İskender, Sikender şeklinde yazılmıştır.

⁸⁰ Necdet Tosun, “Veysel Karanî”, **DİA**, 2013, c.43, s.74.

⁸¹ Mahmut Kaya, “İskender”, **DİA**, 2000, c.22, s. 555-557; İsmail Ünver, “İskender”, **DİA**, 2000, c.22, s.557-559.

Hızr-veş ‘aynü’l-hayât oldı derūnumdan revān
Taht-gāh-ı dilde çün kişver-güşā *İskenderem*

38/2

Çün *Sikender* eyleyüp şahn-ı cihānı cüst u cū
Teşneler tā āb-ı Hızr ile dil-i reyyān ola

48/II/2

İslām edebiyatlarında İskender ile Kur’an-ı Kerîm’de geçen Zülkarneyn kıssası fazlasıyla iç içe geçmiştir. Bu sebeple şiiirlerde İskender, Zülkarneyn olarak düşünüldüğünde Ye’cüc ve Me’cüc ile birlikte anılmıştır.

Sed olur *İskender-i* vaḥdet-serāy-ı ‘āleme
Her ne deñlü keşret-i ye’cüc olursa bī-şumār

29/11

2.2.2.2.2. *Efrâsiyâb*

“Alp Er- Tunga’nın Şehnâme’deki adıdır. Mâveraünnehir’de hüküm sürmüş olup Turan’ın en büyük hükümdarlarındandır. Efsânevî bir kişiliği olan Efrâsiyâb, Büyük İskender’den önce yaşamış olup Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyatta kahramanlık sembolü olarak anılır.”⁸²

İdince taht-ı ecdād-ı hümāyūn baht-ı nüzhet-gāh
Görindi şevket-i *Efrâsiyâb* İskender-i şānī

60/2

⁸² İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İstanbul 2009, s.135.

2.2.2.2.3. *Rüstem*

İran milli destanı Şehnâme’de geçen en güçlü kahramandır. Eski şiirimizde kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik sembolü olarak özellikle kasidelerde geçer.⁸³ Nehrî’nin şiirinde de bir yerde anılmıştır.

Düşürdi zâhîd-i nādân-ı zülf-i çâh-ı inkâre

Bu girdâr-ı felekde oldı âhîr-kâr-ı *Rüstem* tem

40/4

2.2.2.2.4. *Nüşirevân*

“İran’ın Sasâniyân sülalesinden adaletiyle ün salmış bir hükümdardır. M.S. 531-579 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Peygamberimiz bu hükümdarın son yıllarında dünyaya gelmiştir. Lakabı “âdil” olup adı çok sık kullanılır.”⁸⁴

Yazup kîlk-i °Ufârid maṭla°uñ dâdâr-ı fıtratdan

Ḳalemnden neşḡ olur Nüşirevân’uñ dâd ile şânı

60/3

2.2.2.2.5. *Behzâd*

Herat’ta yaşamış ünlü minyatür sanatçısıdır. Ali Şir Nevâyî’nin dostudur. En faal dönemini Hüseyin Baykara döneminde geçirmiştir. Şiirde nakış, resim gibi unsurlar ile birlikte anılır. İsmi Bihzâd ya da Behzâd şeklinde geçer.⁸⁵

Ahmed Nehrî’nin şiirinde de bu özelliği ile anılmıştır.

Ḳalur engüşṭ ber-leb vâdî-i semt-i taḡayyürde

Temâşâ-yı ḡayâl-i naḡş ile nezzâre-i *Behzâd*

21/3

⁸³ İskender Pala, **a.g.e.**, s.382.

⁸⁴ İskender Pala, **a.y.**, s.362.

⁸⁵ Filiz Çağman, “Bihzad” **DİA**, 1992 c.6, s. 147-149.

2.2.2.2.6. *Hârun Reşîd*

Abbasî halifelerinin beşincisidir. 786-809 yılları arasında hüküm sürmüştür. Abbasîler en parlak dönemlerini Hârun Reşîd döneminde yaşamışlardır. Nehrî Dîvân'ında da bir beyitte adı geçmektedir.

Çün rikâb-ı pây-ı iqbâline reşk eyler mülûk
Fâhr idüp hâk-i kudûmi ile Hârûnü'r-Reşîd

19/8

2.2.2.2.7. *Cengiz Han*

Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Büyük bir coğrafyada hüküm sürmüştür. Tarihte cesareti ve kanlı savaşları ile bilinir.

Ahmed Nehrî, Kırım Hânı için yazdığı şiirinin ilk beyitinde Cengiz Han'dan bahsetmiştir. Hân'ın Cengiz'in soyundan geldiğini ifade etmiştir.

Mübârek bād taht-ı hân-ı zîşân âl-i Cengîz Hân
Cülûsun ile handân eyledüñ iklîm-i Kirmân'ı

60/1

2.2.2.2.8. *Kays ve Leyla*

Leylâ ve Mecnûn hikâyesindeki erkek kahraman Mecnûn'un gerçek adı Kays'dır. "Beni Âmir kabilesinden şair Kays b. el-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lakabıdır."⁸⁶

Leylâ ve Mecnûn, İslâm edebiyatlarında mesnevilere konu olmuş bir aşk hikayesidir. Klâsik şiirde hemen hemen bütün şairler Leyla, Mecnûn, Kays mazmunlarını kullanmışlar, zaman zaman kendi âşıklık kabiliyetlerini onlarla yarıştırmışlardır.

⁸⁶ İskender Pala, a.y., s.300.

Ahmed Nehrî'nin şiirlerinde de iki beyitte Kays ve Leyla isimlerine görmekteyiz. Aşağıdaki beyitte aynı zamanda gece anlamına gelen Leylâ'nın ismi tevriyeli olarak kullanılmıştır. Şair, o saçları gece gibi olan sevgiliye bağlandığımdan beri sinemde Kays gibi sevda biter, demektedir:

Ol saçı leylâ ile başum muḳayyed olalı
Ḳays-âsâ sîne-i serde ğam-ı sevdâ biter

26/4

Bu beyitte de Leylâ ve Kays birlikte kullanılmıştır. Leylâ'nın salınışının nakşını Kays'ı aşkı seyretmeye mecbur bırakmıştır:

Meftûn kıldı Ḳays'ı temâşâ-yı aşḳda
Olduḳda naḳş-ı Leylâ nigâh-ı hırâmıla

50/9

2.2.2.3. Sultanlar ve Vezirler

2.2.2.3.1. *Sultan I. Selim (Yavuz Sultan Selim)*

Nehrî'nin şiirinde ismi geçen sultanlardan biri Sultan I. Selim'dir. Yavuz Sultan Selim olarak bilinen padişah Mısır'ı fethetmiş, Mekke ve Medine'yi kontrolüne alarak kutsal emanetleri İstanbul'a getirtmiştir; aynı zamanda ondan sonra Osmanlı sultanları halife ünvanı ile anılmaya başlanmışlardır.⁸⁷

Dîvân'da Sultan'ın ismi beyitte Mısır ve Kahire ile birlikte anılmaktadır:

Pâsbân-ı meşhedi olmağla Mısr-ı Ḳâhire
Ḳabza-i tîğı *Selîm*-i şevketüñ rükn-i şedîd

19/9

⁸⁷ Feridun Emecen, "Selim I", *DİA*, 2009, c.36, s.407-414.

2.2.2.3.2. *Sultan III. Osman*

25. Osmanlı sultanıdır. Sultan II. Mustafa'nın oğlu olan Sultan III. Osman 1754 yılında ağabeyi I. Mahmud'un vefâtıyla 58 yaşında tahta çıktı. 1754-1757 yılları arasında tahtta kaldı.⁸⁸

Ahmed Nehrî Dîvânı'ında Sultan III. Osman'ın tahta çıkışı vesilesiyle murabba formunda yazılmış “Tārîḥ-i Cülûs-ı Sultân ‘Oṣmân Bin Muṣṭafa Ḥân” başlıklı Farsça bir şiir yer almaktadır. Ayrıca yine bazı tarih manzumelerinde Sultan III. Osman anılmaktadır:

Minnet Ḥüdâ ra şubḥ u şâm
Bî-ḥad durûd u bâ selâm
Bir ravza-i faḥr-ı eytâm
Bir şaḥb u bir âl-i ‘abâ

Şâhenşeh-i ‘âlî nejâd
Ez burc-ı es‘âd kerde zâd
‘Âlem kamu ferḥunde-bâd
Çün reft hengâm-ı cefâ

Mihr-i cihân raḥşân şüde
Rûy-ı zemân ḥandân şüde
Eflâk hoş-raḥşân şüde
Bâ farṭ-ı şâdî vü şafâ

Âmed şeh-i vâlâ-neseb
‘Âlem kamu kerde tarab
Genc-i ‘adil kân-ı edeb
Hem-nâm-ı ‘Oṣmân-ı ḥayâ

⁸⁸ Fikret Sarıcaoğlu, “Osman III”, *DİA*, 2007, c. 33, s.456-459.

Ḥande-küned ins ü melek
Bā tumturāk-ı nüh felek
Āğāz sāzed nāy ü çeng
Gülbang-ı kös-i merḥabā

Şāhān heme ser-heng-i o
Der-āsītān-ı seng-i o
Her rüz u şeb āheng-i o
İcrā-yı şer'-i Muştafā

Ġālib-ter-i İskenderān
Gümgeşte nām-ı kayserān
Dād-ı o rā ez Nüşrevān
An mehdī-yi şāhib-livā

Yā Rab bi-ḥaqq-ı izzeti
Bā faḥr-ı ālem ḥulleti
Bisyār ʿömr ü devleti
Şayeste kün Sultān-rā

Ber taḥt-ı şāhī kerd qarār
Goftend yā Nehrī-yi zār
Yekpāre tārīḥeş-i yār
Āyed şeh-i kişver-güşā (Şiir no.5)

2.2.2.3.3. *Sultan III. Mustafa*

Sultan III. Ahmed'in oğludur. Sultan III. Osman'ın vefâtından sonra 1757 yılında tahta çıkmıştır. 1757-1774 yılları arasında tahtta kalmıştır.⁸⁹

⁸⁹ Kemal Beydilli, "Mustafa III", *DİA*, 2006, c.31, s.280-283.

Nehrî, Sultan III. Osman'ın tahta çıkışını bir şiirle kutlamasına rağmen III. Mustafa için müstakil bir şiir yazmamıştır. Sultan'ın adı tekkenin onarılıp yenilenmesi sebebiyle yazılan bir tarih kıt'asında geçmektedir. Manzumedeği tarih beytinin belirttiği tarihten o dönemde tahtta olan padişahın Sultan III. Mustafa olduğunu anlıyoruz.

Sultan'dan bahseden beyit şöyledir:

Çünkü şâhenşâh dârâ-yı zamân *Hân Muştafâ*

Zâtına enva^c-ı luţf u feyz-i rûhânî resîd

19/10

2.2.2.3.4. *Kırım Giray*

Nehrî'nin tahta çıkışını bir cülûsiyye ile kutladığı diğer Sultan bir Kırım Hanı'dır. Nehrî'nin Kırım Han'ına duyduğu teveccühün nereden kaynaklandığını bilmiyoruz ancak şair, Niyâzî-i Mısırî'ye oldukça fazla teveccüh göstermekte şiirlerinde onu örnek almaktadır. Kırım Hanları Mısırî'yi Limni'deki sürgünde korumuşlar ve Mısırî de Osmanlı tahtına Kırım hanedanından birinin çıkmasını desteklemiştir.⁹⁰ Bu sebep dolayısıyla Nehrî'nin de Kırım Hanı'na özel bir şiir yazmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Dîvân'daki manzumenin tarih beyti bize 1171/1758 tarihini vermektedir. Buradan da tahta geçen Han'ın Kırım Giray olduğunu anlıyoruz. Kırım Giray 1758-1764, 1768-1769 yılları arasında 2 kez tahta çıkmıştır. Osmanlılar'ın Rusya ile yaptıkları savaşlarda yenilmeleri Kırım için de felaket olmuş, 1769 da Kırım Giray Ruslar'a karşı küçük bir başarı elde etse de Ruslar Kırım'ı işgal etmişlerdir.⁹¹

Ahmed Nehrî'nin yazdığı Dîvân'da yer alan 60 numaralı şiir şöyledir:

Mübârek bād taht-ı hân-ı zîşân âl-i Cengîz Hân

Cülûsun ile handân eyledün iklîm-i Kirmân'ı

⁹⁰ Detaylı bilgi için bkz; Mustafa Tatcı, *Malatya'nın Gönül Sultan'ı Niyâzî-i Mısırî*, Malatya Kitaplığı, Malatya 2013.

⁹¹ Halil İnalçık, "Kırım", *DİA*, 2002, c. 25, s. 450-458.

İdince taht-ı ecdād-ı hümāyūn baht-ı nūzhet-gāh
Görindi şevket-i Efrāsiyāb İskender-i şānī

Yazup kilk-i °Uṭārid maṭla°uñ dādār-ı fıtratdan
Kalemdeñ nesh olur Nūşirevān’uñ dād ile şānı

Dimez dil cūy-ı ihsānuñda şebnem Nehrī Ceyhūn’a
Nice deryā-yı luṭfa kıla nūr-ı baḥr-ı Geylānī

Seḫā vü cūd ile fer ü ziyā-güster olup dehre
Çekildi Ḥātem-i Ṭayy’uñ °iṭādan dest ü dāmānı

Olupdur ser-nigūn āl-ı şafā tır ü kemānuñdan
İdüp şemsīr-ı bürrānuñ dü nime taht-ı İrān’ı

Cemālūñ heybetinden düşdi Nemçe çāh-ı endūha
Celālūñ dehşetinden itdi Moskov terk-i ṭuḡyānı

Nizām-ı devletūñle beyt-ı ma°mūr oldu Akmesid
Geçirdi ehl-ı baḡyı Kılburun’dan emr-ı fermānı

Kırım vādī-i ḥāş baḡçe seray-ı cennet olmışdur
O dārā serv tek olduḡda pāy-ı taht-ı Sulṭānī

Ḥüdā taht-ı serīr-ı şevketinde eyleyüp dā’im
Kamu a°dā-yı dīn üzre muzaffer eyleye anı

Bu resme tıbc-ı memdūhu’ş-şiyem cūd u şeca°atde
Yazar biñ yılda bir tārīḫ *selātīn-i Kırım Ḥān’ı* (1171 / 1758)

2.2.2.3.5. *Vezir, Hekimoğlu Ali Paşa*

Sultan I. Mahmud dönemi sadrazamlarından olan Ali Paşa, 1732, 1742 ve 1755 olmak üzere üç kez sadrazamlığa getirilmiştir. Son kez azledildikten sonra 1758 yılında vefat etmiştir.⁹²

Nehrî Dîvân'ında 6 numaralı manzume, Ali Paşa'nın 1755 yılında son kez sadârete gelişi üzerine yazılmış Arapça bir tarih kıt'asıdır.

2.2.2.4. Şairler

Çalışmamızın önceki bölümlerinden “Nazireleri ve Nazire Yazdığı Şairler” başlığında Nehrî'nin nazire yazdığı bazı şairlerden bahsetmiştik. Bu başlık altında ise beyitlerde sadece ismi geçen şairleri ele alacağız.

Nehrî'nin sözüm redifli şiirinin beşinci beyiti şöyledir;

Remz-i nikât Şâ'ib ü °Örfî edâ ile

Güyâ zebân-ı Hâfız-ı Şîrâz'dur sözüm

39/5

Şair burada 3 ünlü İranlı şairden bahsetmektedir. Bu şairlerin kim olduğuna kısaca değinelim:

Sâib, 17. yüzyılın ilk yarısında Safevi İmparatorluğu'nda yaşamış Azeri asıllı şairdir. Çoğunlukla Farsça şiirler söylemiştir. Bir çok dîvân şairi tarafından örnek alınmış ve zaman zaman şiirlerinde ismi geçmiştir.⁹³

Örfî, daha çok Örfî-i Şîrâzî olarak bilinir. 16. yüzyılın ikinci yarısında İran'da yaşamıştır. Küçük yaştan itibaren şiire meyletmiş, hat ve musikîde de maharet kazanmıştır. Örfî de dîvân şairleri tarafından örnek alınan şairlerdendir.⁹⁴

⁹² M. Münir Aktepe, “Hekimoğlu Ali Paşa”, **DİA**, 1998, c.17, s. 166-168.

⁹³ Cengiz Sadıkoğlu, “Sâib-i Tebrizi”, **DİA**, 2008, c.35, s. 541-542.

⁹⁴ Rıza Kurtuluş, “Örfî-i Şîrâzî”, **DİA**, 2007, c.34, s.96-97.

Hâfız-ı Şîrâzî, 14. yüzyılda yaşamış İranlı şairdir. Kendisinden sonraki şairleri oldukça etkilemiştir. Dîvân'ı fal kitabı olarak kullanılmıştır. Dîvân şiirini etkilediği gibi günümüze kadar bir çok şairi de etkilemiştir.⁹⁵

2.2.3. Şehirler

2.2.3.1. Hicaz, Beytü'l-Haram, Ka'be

Klâsik Türk şiirine sıkça konu olan Kâbe, Ahmed Nehrî'nin şiirlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda şair ölümünden kısa bir süre önce Kâbe'ye de gitmiş ve Hac ibadetini yerine getirmiştir.

Ka'be-i rāh-ı fenā mesken-i ehl-i tecrīd

Çanda mir'āt-ı muşaffā ola kalb-i esved

20/2

Bir beyitte şair kabrinin aynasının Ka'be gibi sevgililerin, dostların uğrak yeri olmasını dilemektedir.

Nev-be-nev rūḥ-ı revānum nūrdan ḥil'at giyüp

Ka'be-veş mir'āt-ı kabrim meşhed-i yārān ola

48/8/5

Bir beyitte Hicaz'dan zemzemle birlikte bahsetmiştir.

Bu rast māye çü nev-şu'be-i şerīfidür

Olur bu peşrev ile zemzem-i Ḥicāz'a delīl

37/18

⁹⁵ Tahsin Yazıcı, "Hâfız-ı Şîrâzî", **DİA**, 1997, c.15, s.103-106.

Bir başka beyitte yine Ka'be'den bahsederken zemzemi de zikretmekte, İskender'in aradığı ölümsüzlük veren âb-ı hayat suyunun ona denk olamayacağını söylemektedir:

Hızr-veş ʿaynü'l-ḥayāt olmuş Harīm-i Ka'be'de

Mā-i zemzem āb-ı İskender aña olmaz mişil

35/8

2.2.3.2. Mısır

Mısır, dîvân şiirinde sık sık ismi geçen yerlerden biridir. Sevgili zaman zaman Mısır sultanı olarak adlandırılır. Mısır geçen yerlerde Hz. Yusuf da karşımıza çıkar Yine Mısır'a hayat veren Nil nehri de Mısır'la birlikte anılır.

Bu beyitte sevgili gönül ülkesinin Mısır Sultanı olarak anlatılmaktadır:

Rūḥ-ı sulṭānı gönül mülkinde şāh-ı Mısr iken

Bārgāh-ı evce āgāz eyleyüp gūyān ola

48/I/5

Aşağıdaki beyitte ise kaybettiği oğlu Hz. Yusuf'u Mısır'da bulan Hz. Yakub'dan bahsetmekte, eğer kavuşma orada olmasaydı Mısır'ın hiç birşey ifade etmeyeceğini söylemektedir:

Bulmasa pīrāhen-i ʿunşurda bŷy-ı vuşlatı

Neyler idi Mısr u Kenʿān'ı dil-i Ya'küb-ı zār

29/7

2.2.3.3. Şam, Belh

Suriye topraklarında olan Şam da şiirlerde geçen şehirlerdendir. Anlamının akşam olması dolayısıyla zaman zaman tevriyeli bir şekilde de kullanılmıştır.

Nehrî'nin şiirlerinde iki beyitte Şam'dan bahsedildiğini görmekteyiz. Bunlardan bir tanesinde Nehrî Şam'dan Dımaşk olarak bahsediyor ve eğer Hz. İsa bu yapılan binanın boyunu görseydi Şam saraylarına inmezdi diyor:

Göreydi tāk-ı zībende bināsın kıadd-i mevzūnın
Nüzūlın va°de-i Kaşr-ı Dımaşk itmez idi °İsā

9/7

Diğer mısrada ise Şam, Belh ve Mısır ile birlikte anılıyor.

O şāh-ı Mısr-ı dil haṭṭın berāt-ı Şām u Belḥ itmiş
Hülāgu tır-i çeşmin fitne-i i°dām-ı selḥ itmiş

...

28/4

2.2.3.4. Bağdad, Kerbela

Ahmed Nehrî'nin şiirlerinde Bağdad, mensubu olduğu Kâdirî tarikatının kurucusu olan Abdülkadir Geylâni ile birlikte geçmektedir.

İrişe ḥānķāh-ı °ālem içre her umūrunda
Zülāl-i himmet-i Sulṭān °Abdülķādir ez Baġdād

21/11

Hulķ-ı ḥamīde mu°tād
Mensüb-ı Şāh-ı Baġdād
Mesned-nişīn-i irşād
Ol şūh-ı şehlevendī

57/3

Kerbelâ geçen beyitlerde ise Muharrem ayı, matem ve orada şehid edilen Hz. Hüseyin karşımıza çıkmaktadır:

Olup tecdîd-i mâtem  aleme mâh-ı Mu arrem'de
 ehîd-i Kerbelâ-ve  nû  idince c m-ı  ahb dan

46/3

Bir Kerbelâ Hüseyin içun ancak hez r bel 
H n ider ehl-i  a k der nın sih mıla

50/6

2.2.3.5. Kırım, Nemçe, Akmescid, Kılburun

Ahmed Nehr 'nin Kırım Han'ının tahta çıkışına bir c l siyye yazdığını çalışmamızın önceki kısımlarında belirtmiştik. Nehr  bu  iirde Kırım ülkesini zikretmektedir.

Kırım v d -i h   ba e seray-ı cennet olmuşdur
O d r  serv tek oldu da p y-i taht-ı Sult n 

60/9

Osmanlı' da Avusturya'ya uzun yıllar boyunca Nemçe denilmiştir. Nehr   iirinde Kırım Han'ının korkusundan Nemçe'deki insanların keder kuyusuna d  t g n , Rusların da korkudan co kunluklarını terk ettiğini söylüyor:

Cem l n heybetinden d  di Nemçe   h-ı end ha
Cel l n deh etinden itdi Moskov terk-i tu y n 

60/7

Nehr  bir başka  iirde Kırım'da yer alan Akmescid'den bahsediyor. Kırım Han'ının orayı mamur ettiğini, azgınları da Kılburun Kalesi'nden attığını anlatıyor.

Nizâm-ı devletünle beyt-i ma'mûr oldu Akmescid

Geçirdi ehl-i bağı Kılburun'dan emr-i fermânı

60/8

2.2.3.6. İran, Kirman

İran ve Kirman, Ahmed Nehrî'nin Kırım Hanı için yazdığı şiirde geçiyor. Şiirin ilk beytinde Cengiz Han'ın soyundan gelen şanlı hanın tahta çıkışı ile Kirman ülkesini mutlu ettiğini söylüyor.

Mübârek bād taht-ı hân-ı zîşân âl-i Cengîz Hân

Cülûsun ile handân eyledüñ iklîm-i Kirmân'ı

60/1

Şiirin 6. beytinde de Han'ın kılıcı ile İran tahtını ikiye böldüğünü ifade ediyor:

Olupdur ser-nigün âl-i şafâ tîr ü kemânuñdan

İdüp şemşîr-i bürrânuñ dü nime taht-ı Īrân'ı

60/6

2.2.3.7. Rûm

Tekirdağlı olan Ahmed Nehrî'nin şiirinde İsmâil Rumî dolayısıyla rumî kelimesine bir çok kez tesadüf ediyoruz; ancak Rûm yani Anadolu kelimesi sadece bir beyitte karşımıza çıkmaktadır.

Hâl-i Hindü çîn-i zülf ile tefâhur itmesün

Kâkül-i sünbül Hâtâyî Rûm'da a'lä biter

26/4

2.2.3.8. Yemen

Bugün Suudi Arabistan'ın güneyinde bir Ortadoğu ülkesi olan Yemen, Nehrî'nin şiirlerinde, Hz. Peygamber döneminde oraya giden sahabeler sayesinde mümin olan Veysel Karanî vesilesiyle geçmektedir. Arapça şiirlerde yer alan bu beyitlerde şair, Veysel Karanî'nin Yemen'in övünç kaynağı olduğunu söylüyor:

Ekmiletü'r-rûmi yubâhâ bihi

Faḥrun Yemânin bi-Üveysi'l-Ḳaran

47/5

2.2.4. Aşk

Hem klâsik Türk edebiyatının hem de tekke-tasavvuf edebiyatının ana konusu aşktır. Dîvân edebiyatında aşk, basit bir arzudan alışkanlık ve tutkunluk derecesine kadar çeşitli boyutlarda işlenmiştir. Tekke-tasavvuf şiirinde anlatılan aşk sadece ilahi aşk iken klâsik şiirde hem mecazi hem de ilahi aşkın izleri görülür. İnsan yaratılışındaki güzellik aşkın temelini oluşturur.⁹⁶

Ahmed Nehrî şiirlerinde hem dîvân şiiri hem de tekke-tasavvuf şiirinin özelliklerini göstermektedir. Bu sebeple onun şiirlerinde aşkın iki türüsü de görülmektedir.

Klâsik şiirimizde aşk, aşığın asla kurtulmak istemediği bir derttir. Âşık, derdi arttıkça sevinir, Allah'a bunun için dualar eder. Aşağıdaki beyitte Nehrî aşk derdinin hastası olmuştur:

Kūşe-niṣîn-i ʿuzlet olan bî-riyâ olur

Bīmār-ı derd-i ʿaşka degül bu riyâ emel

36/6

⁹⁶ İskender Pala, a.y., s.38.

Bir diğer beyitte ise şair, gönlünün aşk hastası olduğunu, gam yaraları ile dolduğunu, şarap bardağının dudaklarında çare aradığını, artık zehir içse daha iyi olacağını anlatmaktadır:

Dil-i bīmār-ı °aşkam zağm-ı sīnem dāđ-ı müdđam gam
Leb-i řahbā-yı meyden çāre cūyam ğayrı emsem sem

40/1

Şiirlerde aşk ve ateş sık sık birlikte işlenmiştir. Aşk ateş gibi aşığın tüm bedenini sardığında, aşığın gözyaşları onu söndürmeye çalışır. Aşağıdaki beyitte de aşk, ateş, gözyaşı ve su birlikte kullanılmıştır:

Āteş-i °aşk ile dökdi ebr-veş bārānını
Bāş gösterdi nebāt āb-ı revānı devr ile

49/11

Bu beyitte ise gönül çevganı aşk meydanında top gibi başıyla oynamaktadır:

°Aşk meydānında ser-bāz olalı çevgān-ı dil
Kıpdı elden tōp-veş kevn ü mekānı devr ile

49/28

Aşk ve mey ekseriyetle birlikte zikredilen iki mazmundur. Aşk şarabından içen âşık kendinden geçer, sarhoş olur. Aşağıdaki beyitte de şair aşk şarabının bir yudumuyla sarhoş olup, haraptan daha harap olmayı arzu etmektedir:

Cur°a-i °aşkuñ bizi bir kıtresi
İde medhūş u ħarāb ender ħarāb

13/18

2.2.4.1. Sevgili

Sevgili klâsik şiirin en önemli kişisidir. Her şair sevgilisinden bahsederken çok farklı isimler kullanır. Ahmed Nehrî de sevgilisinden bahsederken; yar, mah, meh, dil-ârâ, dil-rübâ, dil-ber, dil-dâr, dil-dâde, dil-pesend, dil-keş, mah-veş, meh-rû, meh-i tâbân, nigar isimlerini kullanmıştır.

Sevgili, daima âşğın canına kasteder. Ona asla yüz vermez. Sevgili avcı olduğunda âşıkları onun ağına takılmış kuşlardır. Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin yüzündeki tüyler can kuşunun ümidi iken ona yakalanmak garip midir? diye soruyor:

Çine-i hâl-i ruḥı ümmîd-i murğ-ı cân iken
Bü'l-°acebdür dâm-ı zülfine dil-i °ankâ şikâr

29/3

Bu beyitte de yine sevgilinin saçları âşıkları avlamak için kurulmuş bir tuzak olarak anlatılmıştır:

Şayd-ı dâm-ı dâne-i zülf-i dilârâ olmağa
Encüm-âsâ rakş idüp heft âsumânı devr ile

49/8

Bir diğerk beyitte şair, ise sevgiliden direk bahsetmiyor ama tabak tabak süslü güzel gül, senin güzel yüzün mü, kadeh kadeh şarap dudakların mı diye soruyor:

Tabak tabak gül-i zîbâ ruḥ-ı cemâlün mi
Kadeḥ kadeḥ mül-i ra°nâ leb-i zülâlün mi

54/1

Aynı şiirin üçüncü beyitinde ise zaman zaman aklımı karıştıran ceylan gözlerinin bakışları mı diye soruyor:

Ṭaraf ṭaraf sipeh-i °aqlum eyleyen târâc
Vaḳit vaḳit nigeḥ-i dîde-i gâzâlün mi

54/3

Bu beyitte de şair, sevgilinin bir başka güzellik unsuru olan boyundan ve salına salına yürüyüşünden bahsediyor. Bu salına salına gelen fidan boy senin mi diye soruyor:

Çadem çadem ne bu tarz-ı hırâm-ı refârûñ

Ayak ayak gelişüñ cünbiş-i nihâlûñ mi

55/5

2.2.4.2. Âşık

“Divân edebiyatında şâir daima âşıktır. Bu yüzden her şey, sonuçta aşk ile ilgili görünür. Salt âşıktan bahsedilen beyitlerde dahi şair kendini kasdetmekte ve övünmektedir. Onun aşkı ise mücerret güzelliğe karşı duyulan bir aşktır. Aşk samimidir. Maddiyat ile ilişkisi yoktur. Aşkın gıdası üzüntüdür. Sevgiliden daima lütuf bekler. Sevgilisi ile asla bir araya gelmez. Onunla olan beraberliği daima hayalidir. Âşık bu sevgisi içinde ağyar ile uğraşmak zorundadır. Rakipleri daima onun aşkına engel olmak isterler.”⁹⁷

Aşağıda Nehri’nin, Bâkî’nin gazeline yazdığı tahmiste de gıdası üzüntü olan bir âşığın cümlelerini görmekteyiz. Şaire göre âşığa gerekli olan şey elemleri çekmektir, aşk derdinin çaresi de budur:

Çarûrî ‘âşıka lâzım olan âlâmı çekmekdür

Hemîşe çâresi bu miñnet-i eyyâmı çekmekdür

Ne çâre Nehriyâ cevri ü cefâ encâmı çekmekdür

...

28/5

Kusûrî’ye yazdığı tahmiste de klâsik şiirdeki sevgilinin en önemli özelliği olan vefasızlığından, sadakatsizliğinden bahsetmekte, kendisinin yani âşığın da onun vuslatını umarak, üzüntü ve gözyaşları içinde sevgilisini hayal ettiğini anlatmaktadır:

⁹⁷ İskender Pala, a.y., s.37.

Bî-vefâdur sevdüğim şâdık degül ikrârda
Vuşlatın ümmîd idüp dil girye vü hem zârda
Muntazırdur ‘âşıkunñ dâ’im hayâl-i yârda

...

30/2

Aynı tahmisin yedinci bendinde de âşık, sevgilinin felekler kadar yüksekteki sarayına yetişmenin imkansız olduğunu, gam dolu bir şekilde ona derdini anlatmak istediğini, sokaklardaki tozlar gibi süpürse bile kapısından bir an bile ayrılmayacağını söylüyor:

El yetişmez ol mehûñ eyvânına eflâk-veş
‘Arz-ı hâl itmek diler çok Nehrî-i gam-nâk-veş
Sürseler de bir kadem gitmez gönül hâşâk-veş

...

30/7

2.2.4.3. Rakip – Ağyâr

“ Divân şiirinde âşık-mâşuk ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişidir. Âşık sevgili kadar eziyet eder.”⁹⁸ Âşığa yüz vermeyen sevgili, rakiplerine yüz verir, onlarla konuşur. Âşık bunları gördükçe elemi, kederi artar.

Şair, aşağıdaki beyitte sarhoş olmuş ruhunun gül yanaklı sevgiliye sırlarını söylediğini, sevgilinin de saçlarının kokusunu ağyare yani rakiplerine gönderdiğini ifade etmektedir:

O gül-gûna rûhuñ mestiyyeti işrâb idüp râzum
Virür ağyâre bûy-ı kâküli ser-rişte şebnem nem

40/3

⁹⁸ İskender Pala, **a.g.e.**, s.374.

Bu beyitte ise şair, kendisine sakın rakiplerin laflarına aldanıp da o ay yüzlü sevgiliden uzaklaşıp ayrılık ateşi ile yanma diye seslenmektedir:

Şağın lâf u güzâfına rağîbüñ hergiz aldanma
Cüdâ olup o meh-rûdan firâğ u âteşe yanma

...

28/2

Bir başka beyitte şair, sevgilisinin onun sözünü dinlemeyip rakiplere baktığından ve onun sözünden çıktığından şikayet etmektedir:

Yâr ağıyâre nigâh ile sözümden çıkdı
Âb-ı rüyım dökülüp yire gözümden çıkdı

61/1

2.2.5. Tasavvuf

2.2.5.1. Aşk

“Arapça aslı ışk olup sözlükte "şiddetli ve aşırı sevgi; bir kimsenin kendisini tamamen sevdiğine vermesi, sevgilisinden başka güzel görmeyecek kadar ona düşkün olması" anlamına gelir”⁹⁹ Sûfîler ekseriyetle aşkı mecâzî ve ilâhî olmak üzere ikiye ayırırlar. Mecâzî aşk daha çok iki kişinin birbirlerine duydukları sevgi olarak yorumlanır. “Hakikî aşk ise rahmanî ülfet ve şevki ilhamdır. Hakkın zatı bütün kemallerin toplayıcısı ve bizzat akil ve makul olduğu gibi âşık ve mâşuktur da. Kısaca hakikî aşk Ehedyet zatı olan hakikî mahubun likasına duyulan aşktır.”¹⁰⁰

Ahmed Nehrî'nin şiirlerini incelediğimizde aşkın iki türüsünü de bulabiliriz. Ancak mutasavvıf bir yönü olan Nehrî'nin daha çok Allah'a duyulan aşkı anlattığı bir gerçektir.

⁹⁹ Süleyman Uludağ, “Aşk”, **DİA**, 1991, c.4, s. 11.

¹⁰⁰ Seyyid Câfer Seccâdi, **Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü**, Ensar Yay., İstanbul 2007, s.50-51.

Nehrî'ye göre aşk zincirine ezel gününde mübtelâ olanın kalbinde asla masiva yer etmez:

Zencîr-i  aşka r z-1 ezel m btel  olan
Görmez der n-1 s nede  ayd-1 siv   ilel

36/7

Aşk r zg r  ile denizin girdabına kapılan, en sonunda o deniz ile birleşir:

Kim nes m-i  aşk ile gird b-1 bahra d ş olan
Keşt -i n s t-1  hir lücce-i  umm n ola

48/II/4

Sufilere göre yaratılan herşey  şkla olmuştur, her şey yine  şk  dolayısıyla o  şkın duyulduğu Yüce Allah'ı gösterir. Bu düşünce Nehr 'nin şiirinde de kendini göstermektedir. O'na göre etraftaki bütün cümbüş, karmaşa,  şkın arzu ve istekleridir, Nehr  de bu  şkın ocağında toprak rengine dönmüş, yanmıştır.

Bunca cünbiřler  amu  aşkuň te k z s  durur
Verne men tenn r-1  aşkda Nehr -i h kisterem

38/28

O gönül levhasındaki  şkın ayetlerini okumuş ve “Rahman, Kur'an'ı öğretti”¹⁰¹ hutbesine minber olmuştur.

Levh-i dilden vahy olan  y t-1  aşk  okuyup
 Alleme 'l- Kur' ne Raĥm n hutbesine minberem

38/26

¹⁰¹ “Raĥm n Kur'an'ı öğretti.” Rahman S resi 1-2. **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Nehrî, aşktan gayrı herşeyden vazgeçmeyi, vücudunu aşk ile yandırıp, yok olmayı öğütlemektedir:

Göñül gel ʿaşka düş ʿaşka dağı gayrı hevâdan geç

Vücūduñ nâr-ı ʿaşka yandırıp küllî sivâdan geç

16/1

Aynı gazelin ikinci beyitinde gerçek aşkın sahibinin yani Allah'ın güzelliğini aşk ile gönül levhasına tasvir etmeyi, hem bu alemden hem öteki alemden vazgeçmeyi öğütlemektedir.

Cemâl-i yârı levh-i dilde ʿaşkla eyleyüp taşvîr

Dü ʿâlem naşşını hakk eyle fikr-i mâʿadâdan geç

16/2

Nehrî'nin bu beyitteki hissiyâtı, Yunus Emre'nin

Cennet Cennet didükleri

Bir ev ile bir kaç Hûrî

İsteyene virgil anı

Bana seni gerek seni¹⁰²

dörtlüğündeki hissiyâta benzemektedir.

Gazelin devamında ulaşılmaması gereken son noktayı anlatırken Hz. Peygamber'in miraç hadisesine atıf yapmaktadır. Bilindiği gibi miraçta Cebrâil Arş-ı Mualla'ya kadar Hz. Peygamber ile çıkmış ancak ötesine gitmesine izin verilmemiştir. Hz. Peygamber ise sidr-i müntehada Allah ile görüşmüştür. Nehrî,

¹⁰² Mustafa Tatcı, **Yunus Emre Dîvânı**, H Yay. İstanbul 2008, s.404.

şiiirinde Cebrâil gibi Arş-ı Mualla'da takılıp kalma, aşk atına binip ötesine geç hatta sidr-i müntehadan bile sonrasına git demektir:

İkâmet eyleme Cibrîl-veş  arş-ı mu allâda
Sefer kııl refref-i  aşk ile *sidr-i müntehâdan*¹⁰³ geç

16/5

2.2.5.2. Gönül, Dil

“Gönül, tecelligâh-ı ilâhî, Hakk’ın sırlarının mahzeni, hakîkatlerin mahalli ve merciidir. Meydeki aşk coşkunuğu ve neydeki ilâhî nağmeler hep gönül kıpırdanışlarıdır.”¹⁰⁴

Şair Nehrî’ye göre de gönül Hakk’ın aynasıdır. Aşğıdaki beyitte gönül aynasında Allah aşkının olduğunu gören göz ve dil, âşık ve mâşuk gibi olur demektir:

Gördi ancak devr iden mir’ât-ı dilde  aşk-ı Hakk
 Aşık u ma şuk olur çeşm ü zebânı devr ile

49/30

Bu beyitte ise Hakk’ın feyzi, gönül evini mamur ettiğinde, o kişinin tüm sırlara vâkıf olacağı anlatılmaktadır:

Feyz-i hakk dil h anesin ma m r idüp
Hakk bu kim ol v kıf-ı esr r olur

24/2

¹⁰³ "son noktada bulunan sidre" demektir. Terim olarak "Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesi yanında ilahi sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam."("Sidretü'l-Müntehâ", Süleyman Uludağ, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2009, c.37, s.151-152), Sidre kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de de şöyle geçmektedir: *‘Inde sidreti’l müntehâ* “Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında” Necm S resi 14. âyet. (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara,2009).

¹⁰⁴ Selçuk Eraydın, **Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları**, Mavi Yay., İstanbul 1997, s.18.

Koca Râgıb Paşa'ya yazdığı nazirenin ikinci beytinde ise Hakk'ın zatının tek olduğu gönülden duyulduğu zaman O'nun esmalarındaki ve yarattığı herşeydeki çokluk, kararsızlık gider, hepsi bir ve tek olur, demektedir:

Vahdet-i zāt-ı haqīkat duyulunca dilden

Naqş-ı esmā vü mezāhirde keşākeş başılır

27/2

Bu beyitte ise ilahi sırların ilmi, gönle mukaddes feyzler verdiği zaman bunu anlayan irfan sahiblerine başka söz, dedikodu gerekmez demektedir:

Feyz-i aqdesden revān eyler dile 'ilm-i ledün

Fehm iden erbāb-ı 'irfāna gerekmez kāl u kıl

35/7

2.2.5.3. Tevhid, Vahdet, Vahdet-i Vücûd

“Sözlükte “tek ve bir olmak” anlamındaki vahd (vahdet, vühûd) kökünden türeyen tevhîd “bir şeyin bir ve tek olduğunu kabul etmek” demektir.”¹⁰⁵

“Tevhid, bir görme ve bir bilme hâlidir. Sûfi sadece Bir'i görür, sadece Bir'i bilir. O'ndan başka varlık olduğunu ne görür, ne bilir. Tevhidin hakikatine eren Bir'den başkasını unuttur.”¹⁰⁶ “Edebiyatta tevhid Allah'ın zâtı, sıfatı ve fiillerinden söz ederek O'nun birliğini, tek ve eşsiz oluşunu, kudretinin sonsuzluğunu, zâtının yüceliğini, bütün kâinatın ve mahlûkatın, özellikle insanın aczini, yaratıcısına, O'nun lutfuna olan ihtiyacını ve yalnız O'na sığınması gerektiğini anlatan eserlere verilen addır.”¹⁰⁷ Klâsik şiirde, şairler bu türe teveccüh göstermişler, ekseriyetle dîvânlarla tevhid manzumeleri ile başlamayı bir gelenek haline getirmişlerdir.

¹⁰⁵ Mevlüd Özler, “Tevhid”, **DİA**, 2012, c. 41, s.18.

¹⁰⁶ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2012, s.359.

¹⁰⁷ Mustafa Uzun, “Tevhid”, **DİA**, 2012, c.41, s.24.

Nehrî dîvânının elimizdeki tek nüshası klâsik şiirin genel anlayışına uygun müretteb bir dîvân olmadığı için başlangıcında bir tevhid manzumesi yok ancak şair, 4 adet müstakil tevhid şiiri yazmıştır ve diğer şiirlerindeki bir çok beyitte de tevhid anlayışını görmekteyiz.

Tevhid ve vahdet kelimeleri Dîvân'da farklı terkipler ile de karşımıza çıkmaktadır. Bunlar şu şekildedir; cây-ı tevhid, şem^{ca}-i tevhid, halka-i tevhid, deryâ-yı vahdet, bâg-ı vahdet, bahr-ı vahdet, âşiyân-ı vahdet, câm-ı vahdet, câm-ı ^{ca}ayn-ı vahdet.

Şairin, vahdeti daha çok deniz imgesiyle birlikte kullandığını görülmektedir. Aşağıda Nehrî'nin kendi vefâtı için yazdığı tarih manzumesinden alınan beyitte şair, ölüme gidişini vahdet denizine gidiş olarak ifade etmiştir:

Başlayup âgâz-ı nuḡka tıfl-ı dil

Oldı baḡr-ı vahdete Nehrî revân

43/6

Aynı şiirin 4. beyitinde ise kendisinin tevhid mumunun etrafında dönerek vücud içinde gizlendiğini söylemektedir:

Şem^{ca}-i tevḡid-i zâtı devr ile

Oldı fânûs-ı vücûd içre nihân

43/4

Aşağıdaki beyitte ise bülbül vahdet yuvasına gitmeye azmettiği için bu unsurlar yuvası dağılsın, kafes talan olsun, demektedir:

Âşiyân-ı vahdete ^{ca}azm eyleyüp çün ^{ca}andelîb

Ṭağıla bu lâne-i ^{ca}unşur kafes tâlân ola

48/4

“Vahdet-i vücûd düşüncesi varlığı (vücûd), mümkün ve zorunlu kısımlarına ayrılmadan önce kendinde bir hakikat şeklinde ele alıp zorunlu ve mümkünü onun iki kutbu saymak suretiyle Hak ile halkı (yaratılmışlar) izâfet ilişkisiyle birbirine bağlar.”¹⁰⁸

Osmanlı Müellifleri'nde Ahmed Nehrî'den bahsederken vahdet-i vücûddan bahseden bir eserin olduğu kaydedilmiştir. Ancak bugün bahsi geçen eserin bu Dîvân mı yoksa başka müstakil bir eser mi olduğu bilinmemektedir; ancak yine de Nehrî'nin şiirlerine baktığımızda bu düşüncenin yansımalarını görmekteyiz.

Aşağıdaki dörtlük Ahmed Nehrî'nin şiirlerindeki vahdet-i vücûd düşüncesini gösteren en güzel örneklerden biridir. Dörtlükte şair vahdet denizine dahil olduğunu, gizli sırların anahtarı olduğunu ve kendisinin mutlak vücûd olduğunu, bu sebeple vuslatın ona lazım olmadığını ifade etmektedir:

Nehrî çü bahre mülhâkam
Miftâh-ı kenz-i muğlaķam
Men hõd vücûd-ı muṭlaķam
Vaşl u liķā neme gerek

33/9

Şairin beyitlerindeki ifadelerin yanı sıra bahsi geçen isimlerden Hallac-ı Mansur, Nesîmi gibi isimler de bize vahdet-i vücûd düşüncesini hatırlatan isimlerdir. Bu isimler şahıslar başlığı altında ele alınacaktır.

2.2.5.4. Âşık, Uşşâk, Ehl-i Aşk

Tasavvufta âşık olanlar sülûk ehli yani dervişlerdir. Onlar Yüce Yaradan'a bitmez tükenmez bir aşkla bağlanıp, gönüllerinden ondan gayrısını silme azmindedirler.

¹⁰⁸ Ekrem Demirli, “Vahdet-i Vücûd”, *DİA*, 2012, c.42, s.431.

Kendisi de bir şeyh olan Nehrî, aşk şarabının bir yudumu ile ne hâle geldiğini, melamet hırkasını giydiğini, makam ve mevkiye ihtiyacı kalmadığını şu cümleler ile ifade etmektedir:

Şahbâ-yı °aşkuñ cur°asın
Nüş eyledüm yek kaçresin
Giydüm melâmet hırkasın
Tâc u kabâ neme gerek
33/2

Âşıklar, “ men aref” den ders alıp kendilerini bilmişler, herşeyin aşk ile baki olduğunu öğrenmişlerdir.

*Men °aref*¹⁰⁹ den ders alup bildi hüviyyetden haber
°Aşk ile bâkî kamu °uşşâk-ı fânî devr ile
49/32

Her kim ki varlık sarayını yıkıp viran eder, işte o zaman aşk ehli içinde o, bir mimar olmuştur.

Varlığı kaçsın yıkup vîrân iden
Ehl-i °aşk içinde ol mi°mâr olur
24/5

2.2.5.5. Rind, Zâhid

“Rind acıyı-tatlıyı, iyiyi-kötüyü hoş görür. Üzüntü ve neşe onun katında aynıdır. Dîvân şairi kendini rind olarak değerlendirir.”¹¹⁰ Klâsik şiirde rindin karşısında ise zahid vardır. “Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve iman dış görünüşüyle

¹⁰⁹ “Kendini bilen Rabb’ini bilir.” Hadis-i Şerif, Aclûnî, **Keşfü’l Hafâ**, Daru’l Kitabü’l İlmîyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

¹¹⁰ İskender Pala, **a.y.**, s.377.

anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır.”¹¹¹

Şiirde rind-zahid çatışması sıklıkla karşımıza çıkan mazmunlardandır. Nehrî şiirlerinde de bu çatışma karşımıza çıkmaktadır. Şair, şiirlerinde zahid ismini zikreder ancak karşısındakine rind demez de aşk ehli der âşık der.

Aşağıdaki beyitte Nehrî feleğin zahide yemeyi, içmeyi eğlenceyi verdiğini buna karşılık ise âşıklara sıkıntıyı dertleri verdiğini anlatır:

°Iyş u şafâyı zâhide hâş eyleyüp felek

Cevr ü cefâyı °aşka vird’ iltizâmıla

50/3

Bu beyitte ise aşk erbabına sıkıntı verdiği sürece, sûretâ yani gösteriş için yaptığı amellerin zahidin bir işine yaramayacağını ifade eder:

Bulmaz netîce mağlağa şûret-nümâ °amel

Erbâb-ı °aşka eyledigün zâhidâ cedel

36/1

Aşağıdaki beyitte ise belki de namaz kılmaktan iki büklüm kalmış olan zahidi, aşkı cennete bıraktığı için eleştirmektedir.

Zâhid-i hâr-tab°ı gör kecrev durur

°Aşkı koyup cennete kılar şitâb

13/8

Bu beyitte rindlere mantık dersi veren müderrisin bile içki kadehinde okuyucu olduğunu anlatmaktadır:

¹¹¹ İskender Pala, a.y. , s.488.

Dil-i rindāna mantıķ gösterir semt-i Fenārî'de

Müderriş kāse-i mül sāġar-ı kılķulda kārîdür

25/5

2.2.5.6. İnsan-ı Kâmil

“Allah’ın yeryüzündeki halifesi olması itibariyle onun bütün isim ve sıfatlarına mazhar olan ve beş hazreti, yani varlığın esas mertebelerini tümüyle kendisinde toplayan insan.”¹¹²

Nehrî insan-ı kamilin Allah’ın tecelligâhı olmasını Dîvânı’nda şu mısralar ile ifade etmiştir:

Cümle-i  alem zuh râtı anu n
Zümre-i  dem Şu’ n t  anu n
K mil ins n  unki mir’ t  anu n
 deme bak *semme vechu’ll hi* g r
Şüret-i  demde ol All h’ı g r

23/2

İnsan-ı kamil peşinden gidilen, sözleriyle irşad eden kişidir. Ama öyle insanlar vardır ki onlara ne söylense boştur. Onlara bin kere bile anlatılsa k r etmez. Nehrî Dîv nı’nda bu durum Mısırî’ye yazdığı tahmiste Şu Şekilde anlatılmıştır:

Dery -yı nu ķ-ı MuŐaf  dürr   güher izh r ider
B  cehl-meşreb olana bir  arf  Şanma k r ider
Bi  kerre k mil nu ķımı g Ő eylese ıŐr r ider

...

22/4

¹¹² Süleyman Uludaġ, **a.g.e.**, s.188

2.2.5.7. Fenâ ve Bekâ

“Kulun kendi (nefsâni) sıfat ve niteliklerinden sıyrılıp çıkmasına fenâ, Allah’ın sıfat ve nitelikleriyle süslenmesine bekâ denir. İnsanın kendisini, etrafındaki halkı ve eşyayı görmemesi fenâdır. Kötü olandan fâni, iyi olanda bâki olmak suretiyle tasavvuf yoluna girilir. Nefsinden fâni olan Hak’la bâki olduğu gibi Allah’ta fâni olan da Allah’la baki olur. Allah’ta fani olma haline fena fillah, Allah’ta baki olma haline beka billah denir.”¹¹³

Nehrî’nin şiirlerinde fenâ ve bekâ kavramlarıyla zaman zaman karşılaşmaktayız. Bunların bazıları şöyledir;

Zât u esmâ vü şifâtumdan bulup küllî fenâ

Rûh-ı hağdan nefha-i şûr ile hâlâ maşherem

38/9

Beyt-i ma’cûr-ı dilim gencîne-i vîrânedede

Hacc-ı ekber eyleyen ehl-i fenâya meş’aram

38/22

Aşağıdaki beyitte şair, sözlerinin tarikat yoluna girmiş kişilerin yolunu aydınlattığını bu yüzden fena makamında kalmayıp beka billah makamına geçilmesini söylemektedir.

Kelâm-ı Nehrî-i kâşır sülûk ehline rûşendür

Bekâ billaha ol vâşıl fenâ-ender-fenâdan geç

16/7

¹¹³ Süleyman Uludağ, a.g.e., s.70.

2.2.5.8. Tasavvûfî Şahıslar

2.2.5.8.1. *Abdülkâdir-i Geylânî*

Kâdirî tarikatının kurucusudur. Hazar denizi civarındaki Gilan eyaletinde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmiş, dedesinin himayesinde yetişmiştir. 18 yaşına gelince annesinin rızasını alarak Bağdat'a gitmiş, ilim tahsil etmiştir. Şeyhlik hırkasını da burada giyen Geylânî, yine burada vefat etmiştir.¹¹⁴ “Abdülkadir-i Geylani'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur'an ve hadislere uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zahidin hayatında görülebilecek deruni haller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır.”¹¹⁵

Ahmed Nehrî, Kâdirî tarikatının Rumiyye koluna bağlı bir şeyhtir. Şiirlerinde bunu sıkça dile getirmektedir. Zaman zaman beyitlerde Abdülkâdir-i Geylânî'den yardım dilemektedir.

İrişe hânkâh-ı  alem içre her um runda
Z l l-i himmet-i Sulţ n  Abd lk dir ez Baġd d

21/11

Aşağıdaki beyitte kendisinin şeyhi olduġu Kâdirî tekkesini onaran kişinin Abdülkâdir Geylânî'nin ruhunu mutlu ettiğini söylüyor, Mevl 'dan onu iki cihanda aziz etmesi için niyazda bulunuyor:

Cen b-ı Şeyh  Abd lk dir' n r h m  ş d itdi
İki  alemde z t-ı p kini ş d eylesün Mevl 

9/10

¹¹⁴ Süleyman Uludaġ, “Abd lk dir-i Geyl n ”, **D A**, 1988, c.1, s.234-239.

¹¹⁵ Süleyman Uludaġ, **a.e.**, s.235.

Aşağıdaki beyitlerde ise, Şeyh Abdülkâdir Geylânî'nin tekkesine gelenlerin ölümsüz hayatı bulduğunu, âşıklarla birlikte zikir yapanların gül devrini bulduğunu söylemektedir:

İrişince cezbe-i Sultân °Abdülkâdire

Hızr-veş buldı hayât-ı cāvidānı devr ile

Hānekāh-ı Şeyh °Abdülkâdir-i Geylānî'de

Devr-i gül buldı sema°-ı °āşıkānı devr ile

49/21-22

2.2.5.8.2. *Muhyiddin İbn Arabî*

Vahdet-i vücûd fikrinin öncülerinden kabul edilen İbn Arabî, 560/1165 şehrinde İspanya' da doğdu. Daha küçük yaşlardan itibaren ilimle ilgilenmeye başlayan Arabî çeşitli hocalardan eğitim aldı. Endülüs toprakları, Fas, Mekke, Medine, Musul, Bağdad gibi şehirleri dolaştıktan sonra Konya'ya geldi ve burada Sadreddin Konevi'nin annesi ile evlendi. Bir müddet daha farklı şehirlerde dolaştıktan sonra Şam'a yerleşti ve burada vefat etti.¹¹⁶

Çoğu mutasavvıf tarafından Şeyh-i Ekber olarak kabul edilen Arabî, döneminde ve sonrasında eleştirilere maruz kalmıştır. Ahmed Nehrî'nin de Arabî'yi Şeyh-i Ekber olarak kabul ettiğini ve kendisini onun öğrencisi addettiğini şu beyitte görmekteyiz:

Şadr-ı dilden cüş ider baħr-ı fütühāt-ı ledün

Faşş-ı hikmet naķşına tilmiz-i Şeyh-i Ekberem

38/3

Beyitte geçen “fass-ı hikmet” terkibi de Arabî'nin *Fususul Hikem* isimli eserine bir telmihtir.

¹¹⁶ Selçuk Eraydın, *Tasavvuf Ve Tarikatler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1994, s.261-263.

2.2.5.8.3. *İsmâil Rûmî*

Kâdirîliğin, Ahmed Nehrî'nin bağlı olduğu Rûmiyye kolunun kurucusudur. Tarikatın Anadolu ve Balkanlar'da yayılmasını sağladığı için Pîr-i Sâni ünvanı ile de anılır. İsmâil Rûmî ile ilgili ayrıntılı bilgi birinci bölümde şairimizin tarikatını anlatırken verildiği için burada sadece adının geçtiği beyitlerden bahsedilecektir.

Âsitân-ı Hâzret-i Sultân °Abdülkâdirî

Cây-ı İsmâ'îl-i Rûmî menzil-i râh-ı sedîd

19/3

Himmet-i Sultân °Abdülkâdirî kıldı bedîd

Beyt-i İsmâ'îl-i Rûmî oldı dergâh-ı cedîd

19/21

Cenâb-ı hâzret-i fâhr-ı meşâyih-i âfâk

Nişîn-i kürsî-i dergâh-ı Şeyh İsmâ'îl

37/1

2.2.5.8.4. *Hallac-ı Mansûr*

Ene'l Hak nidâsı sonucu idam edilmesi dolayısıyla dîvân şiirine sıkça konu olan Hallac-ı Mansur, İranlı'dır. Tüsterî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi isimlerden ders almıştır. Birden fazla şehri dolaşmış, bir çok isimle görüşmüştür. Bildiğini söylemekten kaçınmayan Hallac-ı Mansur *ene'l Hak* dediği için korkunç bir şekilde idam edilmiştir. Döneminde de sonrasında da alimler tarafından çokça eleştirilmiştir. Sufilerin ekseriyeti onun lehinde tavır almışlarsa da bazıları Hak'tan gelen sırları açığa vurduğu için Hallac'ı eleştirmişlerdir. Dîvân'ı ve Kitabu't-Tavasın isimli iki eseri vardır. Vahdet-i vücud düşüncesinin gelişmesinde onun da payı vardır.¹¹⁷

¹¹⁷ Osman Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Ataç Yay., İstanbul 2013, s.80.

Ahmed Nehrî'nin şiirlerinde Hallac-ı Mansur sadece Mansur olarak geçmekte ve idamına telmih olacak şekilde “berdâr” kelimesi ile birlikte anılmaktadır.

Tâ ezel bezm-i elestden mest olan

°Āķıbet Manşūr-veş ber-dār olur

24/7

Mest-i cām-ı °aşķ olup Manşūr-veş

Olısar ber-dār-ı zülf-i pīç-tāb

13/12

İder Manşūr-veş berdār ķandil ķalb-i sūzānı

Tecerrüd ehlini eyler nesīmi vāķıf-ı isrā

9/6

2.2.5.8.5. *Nesîmî*

15. yüzyıl şairlerinden olan Nesîmî'nin hayatına dair kaynaklarda kesin bilgi olmamakla beraber, hakkında anlatılanlar genellikle idamı dolayısıyla anlatılan menakıbevi bilgilerdir.

Vahdet-i vücûd nazariyesini benimseyen Nesîmî'nin hayatındaki dönüm noktası Fazlullah Hurûfî'nin ardından gitmesidir. Hurûfîlik inanışına kapıldıktan sonra tenkidlere maruz kalmış ve nihâyet o da Mansur gibi feci şekilde idam edilmiştir. Dîvânı olan şair, Alevi ve Bektaşiler tarafından oldukça fazla teveccüh görmüştür.¹¹⁸

Nehrî Dîvânı'nda Nesîmî, Mansur'a benzer bir şekilde idamı ile anılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde derisi yüzülerek öldürülmesine atıfta bulunularak, ten cübbesinden, varlığından soyunduğu ifade edilmektedir:

¹¹⁸ Hüseyin Ayan, *Nesîmî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara, 1990, s.11.

Çün Nesîmî varlığından şoyunup

°Asker-i tecrîde ol sālār olur

24/6

°Āķıbet hem-çün Nesîmî şoyunup

Cübbe-i tenden bulısar insihāb

13/13

Aşağıdaki beyitte ise sürekli bir sarhoşlukla Mansur idam edilince aşk arzusu, isteği de Nesîmî'nin ten elbisesinden soyunmasına yani idamına sebep olmuştur:

Aldı libās-ı cism Nesîmî hevā-yı °aşķ

Berdār idince Manşūr'ı sekr-i müdāmıla

50/7

2.2.5.8.6. Mevlâna Celâleddin Rûmî ve Şems-i Tebrîzî

Mevlâna, Mevlevilik tarikatının pîri büyük bir Allah dostudur. Onun şöhreti yaşadığı topraklarla sınırlı kalmamış, doğduğu topraklardan başlayarak bir güneş gibi yayılmış, bütün dünyayı sarmış ve zaman-mekan sınırlarını aşmıştır. "Lakabı Celaleddin'dir. "Efendimiz" anlamındaki "Mevlana" ünvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir. "Sultan" manasına gelen Farsça "hüdavendigâr" ünvanı da kendisine babası tarafından verilmiştir. Ayrıca doğduğu şehre nisbetle "Belhî" olarak anıldığı gibi hayatını geçirdiği Anadolu'ya nisbetle "Rumi, Mevlana-i Rum, Mevlana-i Rumî" ve müderrisliği sebebiyle "Molla Hünkar, Molla-yı Rum" gibi ünvanlarla da zikredilmektedir."¹¹⁹

Mevlâna büyük bir alim zat ve Allah dostu olması yanı sıra Farsça ile muhteşem şiirler yazan bir şairdir.

Nehrî Dîvânı'nda adı geçen velilerden birisidir. Mevlana, Nehrî'nin şiirlerinde Allah aşkı ile dönerek yüce makamlara ulaşmış birisi olarak anlatılır.

¹¹⁹ Reşat Öngören," Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî", **DİA**, 2004, c.29, s.441.

Çün Celâleddîn şems-i zâtını

Göriccek çarh urdı mánend-i  oláb

13/15

Der unundan  al aya ehl-i sır devr ile yol bulmış

Sema  ile bulup ifr t-ı cezbe hem u Mevl n 

9/4

Mevl n 'dan böyle bahseden Nehr  bir beyitle, Mevl n 'nın Mevl n  olmasına vesile olan insan-ı kamil şems-i Tebr z 'yi de anmış, onun aşkın sığınağına baş verdiğini söylemiştir.

Bař virdi řems-i Tebr z  ařkuň pen hına

Gördükde la l-i meyg nı řaħb -yı c mıla

50/11

2.2.5.8.7. * br him Edhem*

“Adı * br him b. Edhem*'dir. Belh şehrinde d ny ya geldi. Bir mel kin oğludur. Rivayete göre; bir gün avlanmak için çıktığında, avına nişan alırken h tiften bir ses, onu gafletten uyardı.”¹²⁰

 br him Edhem kl sik Türk şiirinde tacı, tahtı bırakıp, bir lokma bir hırka düşüncesiyle yaşaması etrafında anılır. Nehr 'nin şiirinde geçen aşağıdaki beyitte de buna değinilmiş, heva r zg rının onun sarayını, evini yıkıp viran ettiği ifade edilmiştir:

Yađmaya virdi b d-ı hev   bn-i Edhem' ň

Eyv n-ı kaşr u b rgehin inhid mıla

50/8

¹²⁰ Selçuk Eraydın, **a.g.e.**, s.64.

İbrâhim Edhem'den bahseden bir başka beyitte şöyledir:

Dem-i tûfî-i gūyâ dil-güşâ-yı ʃab°-1 bûlbûldür
Açar mir'ât-1 dilden Seyyid İbrâhîm Edhem hem

40/9

2.2.5.8.8. *Bâyezid-i Bistâmî*

“İslâm tasavvufunun önemli simalarından birisidir. Önce fıkıh ilmi ile uğraşmış, daha sonra da tasavvufa yönelmiştir. Tasavvufta aşk ve vahdet üzerinde durmuş, sekr (sarhoşluk) kavramını tasavvufa o sokmuştur. Onda, vahdet-i vücûd fikrinin ilk izleri görülmektedir.”¹²¹

Şathiyeleri ile ünlü olmuş ve bunlar yüzünden çok fazla tenkid edilmiştir. O da diğer mutasavvıflar gibi Allah'tan başka herşeyden gönlü temizleyip onda fâni olmak, onunla fâni olmak düşüncesindedir.

Ahmed Nehri'nin şiirlerinde Bâyezid-i Bistâmi iki beyitte geçmektedir. Beyitlerde onun Allah'ın sırlarına mazhar olduğunu, ondan gayrısının eriyip yok olduğunu ve onun aşk dergahının şeyhi olduğu söylenmektedir:

Bâyezîd duyduğda anuñ sırrını
İsm ü resmi cümlesi oldu müzâb

13/16

Şeh Bâyezîd murâkıb-1 dergâh-1 °aşk iken
Ser-ceyb-i cübbesinden gözikdi fihâmıla

50/10

2.2.5.8.9. *Hâtem-i Tayy*

Cahiliyye devrinde yaşamış, cömertliğiyle ünlü olmuş bir şairdir. “Hâtim, çocuk yaşlarından itibaren cömertliği ve misafirperverliğiyle tanınarak "Cevad"

¹²¹ Osman Türer, a.g.e., s. 78.

(Ecved) lâkabıyla anılmıştır. Cahiliye devrinde yaşayan üç ünlü cömertten biri olan Hatim'in (diğer ikisi Ka'b b. Mame ve Herim b. Sinan) bu özelliği darbimesel haline gelmiştir. Bugün dahi birinin cömertliği övülürken "Hatim'den daha cömert" (ecved min Hâtim) denilmektedir.¹²²

Aşağıdaki beyit Nehrî'nin Kırım Hanı için yazdığı cülûsiyyeden alınmıştır. Nehrî, Han'ı överken onun cömertlikten devrini aydınlattığını, bunu gören Hâtem'in cömertlikten elini eteğini çektiğini söylüyor:

Sehâ vü cüd ile fer ü ziyâ-güster olup dehre

Çekildi Hâtem-i Tayy'ün 'iâdan dest ü dâmânı

60/5

2.2.6. Yıldızlar

Klâsik Türk şiirinde Türkçe, Arapça, Farsça müteradifleri ile çok defalar karşımıza çıkan yıldız kelimesi, parlaklıkları, güneşe göre küçük oluşları, burçları oluşturmaları gibi özellikleri ile anılırlar.

Nehrî Divânı'nda da yıldız, necm, kevkeb ve ahter şeklinde bir çok kez karşımıza çıkmaktadır.

Eflâk necm-i tâli'im 'indinde bir heykel degül

Âfâk-semend-i tab'ımuñ 'ayninde pek merhal degül

...

22/3

Şüretâ pervâne-i şem'e-i hayâl-i yâr olup

Dehr-i fânüs-ı sipihre kevkeb-i sultân ola

48/I/3

¹²² Süleyman Tülücü, "Hâtem et-Tâî", **DİA**, 1997, c.16, s. 472-473

Ne mümkün ‘arz-ı kālā-yı hüner Hüsni vü Sırrı’ya
Ziyā-güster olur mı mihr ü māha aḥter-i bī-tāb

14/9

Dîvân’da geçen yıldızlarla ilgili başka bir tabir de necm-i gisûdâr yani kuyruklu yıldızdır. Beyitte Nehrî, kuyruklu yıldız gibi başının döndüğünü, tepe taklak olduğunu söylemektedir:

Necm-i gīsūdār-veş kudretten oldum ser-nigün
Kevkeb-i Tübā-yı cennet bāğ-ı Firdevs’e berem

38/16

2.2.7. Felek

“Batlamyos sisteminden çıkarılan bir düşünüşe göre dünya kainatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunlar içiçe geçmiş şekilde soğan zarı gibi dünyayı çevrelemişlerdir ve dünya göğünden başlamak üzere yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Şems(Güneş), Mirrih(Merih), Müşteri ve Zuhâl gezegenleri bulunur.”¹²³

Klâsik şiire değişik şekillerde konu olan felek, ekseriyetle kendisinden şikayet edilen, döneş şeklinde nitelendirilir. Âşıklar ah ettikleri zaman ateşleriyle feleği yakarlar. Aşağıdaki beyitte Nehrî, ateşinin sıcaklığı ile feleğin dönmesini ve o ateşin alemleri aydınlatan güneş gibi kıvılcımlar saçmasını söylüyor:

Ateşim germiyyetinden devr idüp çarḥ-ı felek
Mihr-i ‘âlem-tāb-veş nârum şerār-efşân ola

48/III/3

¹²³ İskender Pala, a.g.e., s.149.

Bu beyitte ise heba olmuş varlık dağının denizler gibi dalgalar vurmasını ve felek gemisindeki kaptanın ruhu olmasını istiyor:

Ber-hevā varlık cibāli mevc ura deryā gibi
Seyr iden fülk-i felekde rūḥ-ı keştî-bān ola

48/IV/4

2.2.7.1. Güneş, Şems, Hurşîd, Afitâb, Mihr

“Dîvân şiirinde daha çok ışığı parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Hem benzeyen hem de benzetilen durumundadır. Işık ve parlaklık daima onunla birlikte bulunur ve bu nedenle bir çok tamlamalar kurar.”¹²⁴

Ahmed Nehrî'nin şiirinde güneş daha çok Arapçası olan şems kelimesi ile kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte âriflere Allah'ın zatının güneşi vurunca, onlara gökyüzü bulut, yeryüzü de serap olarak gözükür, yani gerçek varlığın ne olduğunu idrak ederler ve ondan başka hiç birşeyi görmezler demektedir:

Şems-i zāt işrāk idince ʿārif
Görinür gökler sehāb u yer serāb

13/7

Bu beyitte ise kendi sıfatının yani varlığının ayının doğudan batacağını, zatının güneşinin de gönlün batısından yükseleceğini söylüyor:

Bulıcaḫ māh-şifātum maşrîḳ-ı tenden ḫusūf
Şems-i zātum mağrib-i dilden yine raḫşān ola

48/IV/2

¹²⁴ İskender Pala, **a.g.e.**, s.176

2.2.7.2. Ay, Mah, Meh

Ay, klâsik şiirde ekseriyetle sevgiliye, sevgilinin yüzüne teşbih edilir. Sevgilinin yüzü ay gibi parlaktır ve sevgili ay gibi ulaşılmazdır.

Aşağıdaki beyitte Nehrî ay gibi güzel sevgilinin sarayına el yetişmeyeceğini söylüyor:

El yetişmez ol mehûñ evvânına eflāk-veş
°Arz-ı hâl itmek diler çok Nehrî-i ğam-nāk-veş

...

30/7

Bu beyit Ahmed Nehrî'nin tekkesinin onarımı için yazılmış bir tarih kıtasından alınmıştır. Şair, burada tekkeyi yenileyeni aya teşbih etmekte, Bağdad'ın yıldızı olan Abdülkâdir-i Geylânî'den yardım istediğini söylemektedir:

İdüp istimdād o mäh kevkeb-i Bağdād'dan
Eyledi bu dergehın Dārü's-Selām-āsā meşîd

30/11

2.2.7.3. Utarid, Zühre, Mirrih

Utarid, Merkür gezegenidir. "Bu yıldız Pazar gecesi ile Çarşamba gündüzünde etkili imiş. Feleğin kâtibi sayılır. İkinci felekte yer edinmiştir. Güzel söz ve yazı ile sanatkârlığın sembolüdür. Kâtip ve yazarların piri sayılırmış."¹²⁵

Zühre, Zühal, Venüs veya Çobanyıldızı olarak da bilinir. "Üçüncü felek Zühre'ye aittir. Cuma günü ve salı gecesi onun tesirindedir. Yeşil ve parlak renkler ona aittir. Feleğin sazındesi olarak bilinir. Efsaneye göre Zühre İranlı çok güzel bir kadındır."¹²⁶

¹²⁵ İskender Pala, a.g.e., s.465.

¹²⁶ İskender Pala, a.y., 494.

Ahmed Nehrî Dîvânı'nda bir beyitte Utarid ve Zühre birlikte anılmaktadır. Beyitte Utarid katip özelliği ile anılmakta ve Zühre'nin güzelliğinin tasvirini yazacağı ifade edilmektedir:

Şems-i kalbe Zühre taşvîrin e'Utârid yazıcak
Bedr olup toğdı Kamer'den ahterânı devr ile

49/10

Mirrih, Müşteri yada Merih, Mars gezegenidir. “Neşe, yiğitlik, kızgınlık, sefahat, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülürdü. Feleğin başkomutanı mesabesinde. Elinde bir kılıç veya hançer ile tasvir edilir.”¹²⁷

Aşağıdaki beyitte ise Mirrih ve Zühal birlikte ele alınmış, Mirrih hançeriyle tasvir edilmiştir.

Çün Zühal kıldı tarab gülzâre oldı Müşteri
Hançer-i Mirrih hâr-ı hün-feşâmı devr ile

49/9

2.2.8. Deyimler, Özlü sözler

2.2.8.1. Engüşt Ber-leb

Sözlükte, “engüşt ber-leb yada engüşt ber-dehan”; parmağı ağzında olan, şaşırıp kalmış, hayret etmiş anlamlarına gelmektedir.

Ahmed Nehrî'nin bir beytinde bu deyimini görmekteyiz. Beyitte Behzad'ın şaşkınlığını dile getirmek için kullanılmıştır:

Kalur engüşt ber-leb vâdî-i semt-i tahayyürde
Temâşâ-yı hayâl-i nakş ile nezzâre-i Behzâd

21/3

¹²⁷ İskender Pala, a.y., 323.

2.2.8.2. Mizacı Kötü Olana Bal Fayda Etmez

Huyu iyi olmayan insan ne kadar bal yerse yesin değişmeyecektir anlamına gelen bu söz beyitte aşk ile birlikte anılmıştır. Muhtemelen şair beyitte zahide seslenmekte ve aşkın lezzeti senin mideni bulandırıyor zira mizacı kötü olana bal fayda etmez demektedir. Beyit şöyledir:

°Aşkın mezāk u meşrebi mi°deñ bulandırur
Zırā mizāc-ı fāsıde virmez şifā °asel
37/3

2.2.8.3. Elini Eteğini Çekmek

Sözlükte bir şeyden ilgisini kesmek, ondan uzak durmak manasına gelmektedir.

Aşağıdaki beyitte Hatem-i Tayy'in kendisinden daha cömert birini görünce infak ve ikram etme işinden elini eteğini çektiği söylenmektedir:

Sehā vü cūd ile fer ü ziyā-güster olup dehre
Çekildi Hātem-i Tayy'ün °iṭādan dest ü dāmānı
60/5

2.2.8.4. Arşa Asmak

Osmanlı'da "savaşlarda meydana yakın bir yere otağ kurulurdu. Savaşı kazanan komutan da kılıcını bu çadırın en yüksek yerine asardı."¹²⁸ Arşa asmak deyimini de bu geleneği dile getirmektedir.

¹²⁸ Nihat Öztoprak, "Divan Şiirinde Osmanlı Geleneğinin İzleri", **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, 2000, S.3, s.155-168.

Nehrî beyitinde, Mevlânâ'yı aşk ikliminin mansur ve muzaffer bir komutanı olarak nitelemiş, kılıçla birlikte şimşir ağacından yapılmış neyinin de arşa asıldığını anlatmıştır.

Hünkâr-ı Rûmî Manşûr-ı iklîm-i  aşk olup

Şemşîr-i nâyı  arşa aşıldı niyâmıla

50/12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNİ

3.1.NÜSHA TAVSİFİ

Ahmed Nehrî'nin çalışmamıza konu olan dîvân nüshası tespit edebildiğimiz kadarıyla elmizdeki tek nüshadır. Eserin orjinal nüshasını görmek ve incelemek imkânı bulunmadığı için Rossi'nin katalogundaki bilgilerden istifâde edilmiştir. Ettore Rossi'nin yaptığı katalogda Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları kısmı 235 numaraya kayıtlı olan 40 varaklık eserin, 21,2 x 13,2 cm ebatlarında, deri ciltli olduğu belirtilmiştir. Rossi katalogda şairin yaşadığı dönemi II. Osman dönemi olarak belirtiyor.¹²⁹ Ancak eserde yer alan tarihlere baktığımızda Nehrî'nin 1600'lü değil 1700'lü yıllarda yaşadığını görmekteyiz. Arada neredeyse 100 yıla yakın bir zaman dilimi vardır ve bu mümkün değildir. Doğru olan Ahmed Nehrî'nin yaşadığı dönemde tahtta olan sultanın II. Osman değil, III. Osman olduğudur.

Dîvân metni nes-talik ile iki sütun onsekiz satır olarak yazılmıştır. Dîvânın 1a sayfasında "Dîvân-ı Mecmû'a-i Şeyh Nehrî-i Kâdirî Tekfurtağı" yazmaktadır. Nüshanın 5a, 6b, 7b, 8b, 9b, 12a, 12b, 17b, 19a, 19b, 21b, 24b, 26a, 27a, 27b, 29a, 30a, 34b, 35b, 38a, 38b sayfaları bütünüyle boş bırakılmıştır.

Nüshanın 1b, 3a, 3b, 4a, 5b, 8a, 20a, 21a, 28b, 29b, 37b, 39b sayfalarında Arapça, 2a, 2b, 26b sayfalarında ise Farsça manzumeler yer almaktadır. Bazı mısralar 2 farklı şekilde yazılmış, bazılarında ise kelimelerin üzeri çizilerek tashih yapılmıştır.

Nehrî dîvânında 44 Türkçe, 13 Arapça, 4 Farsça ve 1 tane de Arapça/Türkçe mülemma şiir bulunmaktadır. Türkçe şiirlerden 18 a ve b sayfalarındaki manzume Nehrî'ye ait olmamakla beraber, oğlunun şeyhliği döneminde tekkede yapılan yenileme çalışmalarına tarih düşürmek maksadıyla Ârif isimli bir şair tarafından yazılmıştır.

¹²⁹ Ettore Rossi, **Elenco Dei Manoscritti Turchi Della Biblioteca Vaticana**, Biblioteca Apostolica Vaticana, Vaticana, 1953, s. 204.

Yazdığı şiirlerin üç tanesinde başlık vardır. Bunlardan biri III. Osman için yazılmış olan cülûsiyye, bir diğeri Hekimoğlu Ali Paşa'nın sadrazam oluşu için yazılmış şiir ve Ahmed Nehrî'nin şeyhi olduğu tekkenin onarılıp yenilenmesi için yazılmış olan tarih manzumedir.

Alfabetik sıraya göre tertîb edilmiş olan Dîvân'da ج (cim) harfi için Kafiyetü'l-Cim ve ب harfi için Kafiyetü'l-Bâ şeklinde iki başlık vardır. Diğer harflerden kafiyeler için başlık yazılmamıştır.

Dîvânda yer yer metin üzerinde tashih yapılmış, bazı kelimeler silinerek yerine yenileri yazılmıştır. Bazı beyitler ve mısralar tashih yapılmadan iki farklı şekilde yazılmıştır. Tarih manzumelerinin bir kaçının yanında düşürülen tarih de rakamla yazılmıştır.

Eser 1b de şu beyitle başlamaktadır:

Le-ğad leha şemsü'l-ğakki berkan °ali'l-verā

Eğāet mā ħavlehu'ş-şāmu ve'ş-şan°ā

40b' de yer alan son beyti ise şöyledir:

Göñül mülkini şād eyle efendim zerre şevküñle

Bu Nehrî bendeñe feyzüñ sezādur Ĥazret-i Mışrî

3.2. METİN KURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

a. Nazal n ile yazılan genitif eki yuvarlak vokal ile –uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ şeklinde yazılmıştır:

ağa'nuñ (9/8)

vücüduñ (16/1)

ğudsiyānuñ (25/6)

b. Soru eki her zaman düz dar ünlü ile -mı, -mi şeklinde yazılmıştır:

kemālũn mi (54/5)

nihālũn mi (55/5)

c. Bildirme eki yuvarlak ünlü ile yazılmıştır:

rũşendür (16/7)

yāridür (25/4)

d. Geniş zaman kipinde -r ekinin aldığı vokaller dar yuvarlak olarak yazılmıştır:

gelür (37/15)

başılur (27/1)

e. Arapça tamlamalar şu şekilde yazılmıştır:

Beytü'l-Ḥarām (23/4)

Semāu'l-Hüdā (1/8)

f. Farsça eklerle yapılan ve günümüzde kullanmadığımız kelimeler şu şekilde yazılmıştır:

nev- resīde(9/1)

Manşūr-veş (13/12)

g. 3. Tekil şahıs emir eki yuvarlak vokalle -sun, -sün şeklinde yazılmıştır:

olmasun (16/6)

ķapansun (44/7)

h. Farsça aynı iki kelimenin arasına edat geldiğinde araya tire konularak yazılmıştır:

fenā-ender-fenā (16/7)

ser-te-ser (53/I/2)

i. Farsçadaki vâv-ı ma'dûle “vâ” şeklinde gösterilmiştir:

h^vâhiş (18/10)

j. Kelime sonlarında gelen elif-i maksûreler “â” olarak okunmuştur:

ġ^âİsâ (22/6)

Mūsâ (29/12)

k. Vezin gereği çıkarılan kısımlar () içinde eklenen yerler [] içinde gösterilmiştir:

kevn [ü] fesâda (38/7)

Muḥammed [e] çün (40/10)

ġ^âklın(ı) der-miyân (13/10)

3.2.1. Transkripsiyon Alfabeti

Metin kurulurken, Osmanlı Türkçesi alfabesinde olup bugünkü alfabemizde olmayan sesler için bilimsel çalışmalarda genel olarak kabul görmüş transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

ء	:	‘A, a	ط	:	T, t
ا	:	E, e	ظ	:	Z, z
آ	:	Ā, ā	ع	:	‘
ب	:	B, b; P, p	غ	:	Ġ, ġ
پ	:	P, p	ف	:	F, f
ت	:	T, t	ق	:	K, k
ث	:	S, s	ك	:	K, k; G, g; Ñ, ñ
ج	:	C, c; Ç, ç	ل	:	L, l
چ	:	Ç, ç	م	:	M, m
ح	:	Ġ, ġ	ن	:	N, n
خ	:	H, h	و	:	V, v; O, o; Ö, ö; U, u; Ü, ü
د	:	D, d	ه	:	H, h; A, a, E, e
ذ	:	Z, z	ی	:	Y, y; I, ı; İ, i
ر	:	R, r			
ز	:	Z, z			
ژ	:	J, j			
س	:	S, s			
س	:	Ş, ş			
س	:	Ş, ş			
ظ	:	D, d; Ž, ž			

SUYOLCUZÂDE AHMED NEHRÎ DÎVÂNÎ

(Transkripsiyonlu Metin)

1

fe'ülün mefā'ülün fe'ülün mefā'ülün

Bahr-ı taviḷ . - - / . - - - / . - - / . - - -

1^b

1. Le-ḳad leha ŧemsü'l-ḥaḳḳi berḳan 'ali'l-verā
Eḍāet mā ḥavlehu'ŧ-ŧāmu ve'ŧ-ŧanā
2. ŧeḳūben mine'l-kenzi'l-ḥafiyi ile'd-dücā
Feŧayyerna eyyāmen bihe'l-leyletü'z-zulmā
3. Feyūḍati envāri's-sudā ḳad temeveced
Tebaḥḥuran seylānen bihe'l-'advetü'l-ḳuŧvā
4. Bedā zalike'l-envāru min nesli haŧem
Nebiyyün Ḳureyŧiyyun tecellā mine'l-Baḥḥā
5. Teŧadefe bedrü'l-murtezā biḍyāihā
Tela lā emin envārihi zühretü'l-zehrā
6. Keḳutbin yelīhi'l-ferḳadānü levāihen
'Alā sāeri'l-esbāḥi min beyni zīl'l-ḳurbā
7. Meŧābīhu zī'l-ḳurbā rucūmu'l-ecinneti
Felem teḳdirū en tenḳuzū emvāce'l-'ulyā
8. Semāu'l-Hüdā zatü'l-burūci Muḥammedu
Menābirun fihe's-suḡrā muziyyen 'ale'l-kübrā

fe'ülün mefā'ülün fe'ülün mefā'ülün

Bahr-ı tavil . - - / . - - - / . - - / . - - -

1. Yesīrū me'ā işney 'aşera burcan el-eimmete
 Kudūru raḥe'l-eḳtābi lā yunşiu'l-aḳşā
2. Tecidne zate'l-ḥubketī fi nehci seyrihi
 İlä sudrati'l-kürsiyyi ma'ruşete'l-emvā
3. Turāşidu aḥdāḳe'l-Süreyyā medāruhu
 Yehīmu's-suhā en lā yura sırrahu'l-eḥfā
4. Felemmā tedellā min hevāhu şirāreten
 Felem yesteta' nemaḳāhu'l-münkebu'l-'uzmā
5. Velev nūdılet 'an kābe ḳavseyni şe'ruhu
 Leteşaḳu eḳmāru'n-nuhā merraten uḥrā
6. Feşettāne mā beyne's-semā'i ve beynehu
 Lizā zāti ruc'in fehfehriyyun 'inde vādina
7. Şalātün mine'r-Rahmāni ḥatta selāmuhu
 'Alā şāḥibi'l-mi'rāci ve't-tāci ve'l-isrā
8. Bi en tücre'l-'aynāni dem'u'l-maḥabbeti
 Terā neş'ete'n-Nehrī ke'ş-şeceri't-Tübā

3
fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -

2^a

1. Yād-ı hürrem-i ʿaşk bī-nāmūs-i mā
Ān hayāt-ı cān Mesīhā sūs-i mā
2. Ez-demi ferhunde deryā yāftem
Fīlsūf-ı dehr ü Cālīnūs-i mā
3. Kışver-i dil pīş-i u ender güşād
Ey livā-yı şevket-i kāvūs-i ma
4. Peyrev-i ferzend-i Edhem-rā resīd
Tā rikāb-ı eşheb-i gerdūs-i mā
5. Ceyş-i şīrāneş ze-gurgān-i vegā
Pās dārend reme-yi ʿemrūs-i mā
6. Turre-i zülfeş zi destem mīzened
Dem-be-dem bāng-i ene'l-Ḥaḫ kūs-i mā
7. Gīr-i ʿaşkem enderīn deyr-i vücūd
Īn nüvis ser-levha-i ḫāmūs-i mā
8. Eş'şalā ber-dār-ı zülf-i yār şō
H'āndān Manşūr-veş nākūs-ı mā

4

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Çün Nesīmī būy-ı ʿaşk āyed be-dil
Cāme-i ḥāb ten şeved kābūs-i mā
2. Ger nebūd ez ʿaşk-ı ḥaḳ şemʿ-i derūn
Hīç negerdāned ten-i fānūs-i mā
3. Ez şerār-i ʿaşk u güllāb-ı hevā
Tā ezel taḥmīr şüd ṭarmūs-i mā
4. Tāc u zerdūz-ı behişt dem derīd
Çün redā dāred ez īn sündūs-i mā
5. Cennet-i hestī benā būdī fūruḥt
An giriftār-ı hevā ṭāvūs-i mā
6. Būdem an şeydā-yı leyli kākülser
Bend-i sōdā-yı ser-i memsūs-i mā
7. Hīç dil nāyed ze zencīrem rehā
Ḳays-āsā negseled meslūs-i mā
8. Ḳalzem-i ʿaşk yāftem Nehrī revān
Key şināsed sāḥileş cāsūs-i mā

Tārīḥ-i Cülüs-ı Sultān ʿOsmān Bin Muṣṭafa Hān

müstefʿilün müstefʿilün

Recez - - . - / - - . -

2^b

1. Minnet Hüdā-ra şubḥ u şām

Bī-ḥad durūd u bā selām

Bir ravza-i faḥr-ı eytām

Bir şaḥb u bir āl-i ʿabā

2. Şāhenşeh-i ʿālī nejād

Ez-burc-ı esʿād kerde zād

ʿĀlem ḵamu ferḥunde-bād

Çün reft hengām-ı cefā

3. Mihr-i cihān raḥşān şüde

Rüy-ı zemān ḥandān şüde

Eflāk hoş-raḥşān şüde

Bā-farṭ-ı şādī vü şafā

4. Āmed şeh-i vālā-neseb

ʿĀlem ḵamu kerde ṭarab

Genc-i ʿadil kām-ı edeb

Hem-nām-ı ʿOsmān-ı ḥayā

5. Ḥande-koned ins ü melek

Bā-ṭumṭurāk-ı nüh felek

Āgāz sāzed nāy ü çeng

Gülbang-ı kös-i merḥabā

6. Şāhān heme ser-heng-i ū

Der-āsītān-ı seng-i ū

Her rŭz u şeb āheng-i ū

İcrā-yı şer^c-i Muşţafā

7. Gālib-ter-i İskenderān

Gümgeşte nām-ı Kayserān

Dād-ı o rā ez Nüşrevān

An mehdī-yi şāhib-livā

8. Yā Rab bi-ḥaḳḳ-ı ʿizzeti

Bā-faḥr-ı ʿālem ḥulleti

Bisyār ʿömr ü devleti

Şayeste kon Sulţān-rā

9. Ber taḥt-ı şāhī kerd ḳarār

Goftend yā Nehrī-yi zār

Yekpāre tārīḥeş-i yār

Āyed şeh-i kişver-güşā

6

Tārīḥ-i Vezīreş ʿAlī Pāşā Ḥekīmzāde Fi'd-Duʿati'ş-Şālişe

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -

3^a

1. Aḥmedu'llāhe lehü'l-mŭlk ve nizāmü'l-meleküt

ʿAceze'd-derku ʿani'z-zāti fŭhŭmu'l-ʿuḳalā

2. Ellezī ebda[°]a'l-ekvāne bi-sun[°]i'l-kudarah
Mehhede'l-erḍa bisātān ce[°]ale's-sekfa semā
3. Zeyyene's-seb[°]a tıbākān bi-nucūmi's-seyyār
Ce[°]ale'l-ömera nūran ce[°]ale'ş-şemse ziyā
4. Ve hüve'l-ḥākimu lā yūs'elu [°]ammā yef[°]alu
Yenzi[°]u'l-mülke mine'l-ba[°]zi ve yūtī māşā
5. Ellezī şerrafe'l-insāne bi-nūri'l-[°]aqli
Eyyede'ş- şer[°]a bi seyfin ve bi-zılli'l-ḥulefā
6. [°]Ayyene'l-ba[°]da li-emrin bi-każāi'l-ḥikme
Enş[°]el-[°]adle bi'l-ecvāi ve bi-naşbi'l-umerā
7. Siyyeme'l-āşifu'l-esbaḳu ve summiye'l-Ḥaydar
Bābuhu kehfū'l-[°]ibadi ve melāzü'l-fuḳarā
8. Ve hüve'l-āşifū'l-[°]aşamı ve emīnū'l-ḥātemi
Sevfe ye'vī bi-rikabeyhi fuḥūlu'l-[°]ulemā
9. Ḳad bene'l-mescide lillāhi bikra'l-aḳdemi
Lem yümāşil ebeden mesciden illā bi-Ḳubā
10. Ve huve'l-fāiḳu bi'l-aḫzi bi-kaşşabi's-sebki
Ḥātemiyyu'l-ḥulḳı muzhiru ba[°]li'z-zehlā
11. Lem yefi'l-ğāyete bi'l-beyyini mine'l-mekruma
Keyfemā bāleḡa fī'l-medḫi belīḡu'l-fuşaḫā

12. Bārekallāhu lehu şadre nizāmi'l-°ālemi
Şānehu'llāhu mine'l-kederi bi-ḥaḳḳi'n-nucebā
13. Ce°al'allāhu mede'd-dehri muḳīme'l-°adeli
Ḳad ra°ala'llāhu bihi zümrate ḥizbi'l-fuḍalā
14. Ḥayṣümā eḳbele bi'l-°azmi maḳāme'l-āşafi
Semi°a'l-hātifu ze'n-Nehriyyi faḥḥare'ş-şu°arā
15. Ḳāle tārīḥun bihi
Cae °aliyyu'l-ḡazi
16. Zāde tekmilete
Ceddede şeyḥe'l-vüzerā

7

fā°ilātün fā°ilātün fā°ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Tārīḥu velādetü's- seyyidi °aḫāi'llāh
İbni'ş-şerīfi Muhammed el-ḳādirā
2. Eşraḳa'd- dünyā bi-şemsin ḫālī°a
Lem yera'd-dehru meşīlen aḥsenā
3. İn hiye illā °aḫā'allāhi cā'e
Min ḳurūnin me't-teḫazü'l-veşenā

8

[Tārīḥ-i Vefāt-ı Gāzi Baba]

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

Remel - . . - / - . - / - . -

1. utb-ı alem mefar-ı abdl-ı Hak
Veys merep vkf-ı sırr-ı Hud
2. Yan sultn-ı melmet b-nazr
Merd-i faqr-ı tm derv Mutafa
3. Terk  tecrdi alender merebi
Hac Bekt-ı Vel'dir gyiy

¹³⁰ Bu kısım Arapa olması ve metnin okunaksız olması sebebiyle latinize edilememitir.

4. *Mūtū kable ente mūtū*¹³¹ remzine
Vāşıl idi ol veliyy-i bī-riyā
5. Tekye-i nāsūtdan yā Hū deyüp
°Ālem-i lāhūta ol açdı livā
6. Buldı qudsiler maķāmında maķal
*Mak°adü 'ş-şıdk*¹³²u vişāl-i kibriyā
7. Āh düşdi fevtine tārīh için
Göçdi eyvallāh deyüp Ğāzī baba (1172 / 1758-59)

9

[Tārīh-i Binā-yı Nev-Mināre]

mefā°ilün mefā°ilün mefā°ilün mefā°ilün

Hecez . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

4^a

1. Te°āla'llāh zihī vālā menār-ı serv-ķad ra°nā
Riyāz-ı cennet içre nev- resīde °ar°ar-ı Tūbā
2. Olup naşb āsitān-ı Ķādirī'de da°vet-i Hāķķ'a
Küleh-pūş u kemer-beste °alem-keş °āşık-ı şeydā
3. Beyāz cāme bülend sikke ile müşķin °alem gūyā
Külāh-ı Mevlevī üzre dökülmiş bir gül-i zībā

¹³¹ “Ölmeden önce ölünüz” Hadis-i şerif, Aclûnî, **Keşfü'l Hafâ**, Daru'l Kitabü'l İlmîyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

¹³² “Doğruluk meclisi” Kamer sûresi 55. ayetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler.” (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

4. Derūnundan °alāya ehl-i sır devr ile yol bulmuş
Sema° ile bulup ifrāt-ı cezbe hemçü Mevlānā
5. °Alāyık rīşesini kaç° idüp °ulyāya ser çekmiş
Kılur mi°rāca da°vet ehl-i °aşkı Cebre°il-āsā
6. İder Mansūr-veş berdār kıandil kıalb-i sūzānı
Tecerrüd ehlini eyler nesīmi vākıf-ı isrā
7. Göreydi tāk-ı zībende bināsın kıadd-i mevzūnuñ
Nüzūlın va°de-i Kıaşr-ı Dımaşkı itmez idi °İsā
8. Hemīşe Hāc Mehemmed Ağa°nuñ zıkrı kıayrolsun
Bu dergāhı kıulūş-ı kıalp ile çün eyledi kıhyā
9. Kı °uşşākı bu meydān-ı maķabbet içre taş dikti
Nidā eyler šalādır ehl-i °aşkı rūz u şeb kūyā
10. Cenāb-ı Şeyh °Abdülkādır°uñ rūķını şād itdi
İki °ālemde zāt-ı pākini şād eylesün Mevlā
11. Muķīm olduķca āşār-ı celīli istikāmetle
Aña göstermesün dünyāda hem °ukbāda ğam aşıla
12. Nola reşk eylese ervāķ-ı kıudsiyye Mesīķ-āsā
Gelürse Nehriyā tārīķe nev mināre-i beyzā (1166 / 1752)

10

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

Hecez . - - - / . - - - / . - -

1. Leḳad i'tāde zevvü'l-evtādi ve yübdi'u
Cidālen bi'l-Hüdā tūlen medīdā
2. Femā zālet 'ibādu'llāhi rāmū
Bi-zikri mā ve yuncisüne'l-hadīdā
3. Birren 'aleyke erḑu'l-muṣrife ſabren
Litūli'l-muḳṣi fi'd-dünyā sa'īdā
4. Ḳūlī meraddu mā kāne 'aḳlen
Bi ibni a'īnete merṣiyyān ve ſa'īdā
5. Teṣabri billezi ye'muruhu nefsehu
Fetārikun fihī ſidden ve ſedīdā
6. İne'l-bünyāne merṣūſan benā
Bihi fir'avnu ḳaſran meſīdā
7. Ve ſümme'l-'ayſu limā ḳāle Mūsā
İne fir'avnenā ſerḩan cedīdā

[Tārīḥ-i Vefāt-ı Hāc Mehmed Ağa]

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

4^b

1. °Umdetü'l-a°yān Şa°bānzāde kim
Bānī-i bu tekve-i ferḥunde cā
2. Kıldı ḥayfā ol vücūd-ı nāzūki
Zīr-i ḥāk eyyām-ı dehr-i bī-vefā
3. Bülbül-i cānın şadā-yı *°irci°t*¹³³
Eyleyüp pervāz-ı gülzār-ı beḳā
4. Rūḥ-ı ḳudsi buldı cāy-ı menzilin
Āşiyān-ı *mak°ad-ı şidḳ*¹³⁴ u şafā
5. Ḥāḳ Te°ālā ḳabrini pūr-nūr idüp
Eyleye hem-sāy-ı Faḥr-ı Enbiyā
6. Geldi *üçler* didiler tārīḥini
Göçdi āgāh Hāc Meḥemmed Ağa (1179 / 1765)

¹³³ “Dön” Fecri Suresi 28. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “ Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹³⁴ “Doğruluk meclisi” Kamer sûresi 55. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “ Muktedir bir hükümdarın katında, doğruluk meclisindedirler.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009.)

شين لم تخر كاشا الهواء من جريفة الارزب
 سكرنا من ريجو العرفي فقلنا عن يدينا
 فخر اطيني قد شمرته من نشأه الحسب
 لغو صغري الوجود قد وسجنا ما هو
 ويوجد على انحصار المنزلة المحض في العالم
 اذا ما طردت بالحسب فلا تلقا العنقاء
 واذا ما شجر ايه الهواء اذيت عركل
 وصرقا بانفتا مستغرقا في وسعة اللآ
 باضطلاع اعيان المظاهير في البحر
 فكل لاح من تصدق به واطلم في الحيرة
 شهاب جزيرتي ما اشرفنا كالفجر عليه
 هلمتقا شرفنا في اذنه وشمس في اذنه
 زويلا جهم شين الا فوا يومهم صلا
 متى ما عرفنا نارا لنا في مبيحة الشيب
 لعقل انما يطرح دوامه في شنه العالم
 محبة مصطلح الدين والكل في الدنيا

Ḳāfiyetü'l-Bā

13

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - . - / - . - . - / - . - . -

6^a

1. Çün mezâhir olımaz Ḥaḳḳ'a ḥicāb
°Ayn-ı zāt-ı baḫr olur cümle ḫabāb
2. Dāneler izhār ider ki çün şadef
Gāh maḫv eyler dönüb çün āsiyāb
3. Bunca cünbişler anuñ esmāsıdır
Zātına gelmez ebed hīç inḳılāb

¹³⁵ Bu kısım Arapça olması ve metnin okunaksız olması sebebiyle latinize edilememiştir.

4. Vechini mir[°]āt-1 [°]unşur gösterüp
Eylemiş zātını vechine niķāb
5. Zātı olmuşdur mezāhirde [°]ayān
Zātı bahş-1 ḥaķ durur mebde'ü me'āb
6. Aşlını fehmi itmeyen ḥod zann ider
Zātını nār u hevā āb u türāb
7. Şems-i zāt işrāk idince [°]ārife
Görinür gökler sehāb u yer serāb
8. Zāhid-i ḥar-tab[°]ı gör kecrev durur
[°]Aşkı koyup cennete kıılır şitāb
9. Yüklenip [°]ucb u riyā bārını hem
Zann ider menzil olısar fetḥ-i bāb
10. Eyleyüp zünnār-1 [°]aķlın(1) der-miyān
Uçmağa [°]azme çeker çok ıztırāb
11. Cām-1 vaḥdet nūş iden abdāl-1 Ḥaķ
Bağrını ḥūn eylemiş cismin kebāb
12. Mest-i cām-1 [°]aşķ olup Mansūr-veş
Olısar ber-dār-1 zülf-i pīç-tāb
13. [°]Āķıbet hem-çün Nesīmī şoyunup
Cübbe-i tenden bulısar insiḥāb
14. Bünye-i [°]unşur taḥammül eylemez
Şem[°]- i zāt edince ķalbe lem[°]a-tāb

15. Çün Celâleddîn şems-i zâtını
Göriccek çarḥ urdı mânend-i ʔolâb
16. Bâyezîd duyduḡda anuñ sırrını
İsm ü resmi cümlesi oldu müzâb
17. Yâ İllâhî ol Ḥabîbüñ ʔaşkına
Teşne-kân-ı câm-ı ʔaşkuz sun şarâb
18. Curʔa-i ʔaşkuñ bizi bir ʔatresi
İde medhüş u ḡarâb ender ḡarâb
19. Maḡv-ı baḡr idüb bu Nehrî bendeñü
Ġarḡ ide keştî-i cismin gird-âb

14

[Tārîḡ-i Binâ-yı Nev-Kâşâne-i Küttâb]

mefâʔlün mefâʔlün mefâʔlün mefâʔlün

Hecez . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

7^a

1. Teʔâla'llâh zihî ʔaşr-ı müferriḡ ḡarḡ-ı nev bünyâd
Ḥoşâ dilkeş binâ cây-ı maʔârif mecmaʔ-ı nâ-yâb
2. Ḥarâb olmuş idi târik-i gamda bînevâ-âsâ
İrince aña tevfiḡ-i Ḥüdâ çün mihr-i ʔâlem-tâb

3. Ki ya^cnī Hāzret-i Hākīm Efendi himmet itdikde
Bu gūne mevki^cüñ ta^cmīr ü ihyāsı ider icāb
4. Yüzünde pertev-i nūr-ı siyādet gün gibi zāhir
Zülāl-i nazma kilik-i dil-pezīri oldu çün mīzāb
5. Hüdā °ömrini efzūn eylesün hem sa^cyini meşkūr
Sicill ü hüccti zabt eyledikçe kātib u nevvāb
6. Dağı zātını bākī kadrin °ālī eyleyüp dā'im
Der-i ümmīdini ide güşāde Fātiḥu'l-ebvāb
7. Bulup tekmīl her eṭrāfı dest-i pīşekārīden
Heman tārīḥ ile ārāyiş itdiler ulu'l-elbāb
8. Huşūşā Hāzret-i Tevfīk Efendi yazdı bir tārīḥ
Ki her dü mısra^cı fer virmede çün şem^c -i mihrāb
9. Ne mümkün °arz-ı kālā-yı hüner Hüsni vü Sırrī'ya
Ziyā-güster olur mı mihr ü māha aḥter-i bī-tāb
10. Dedim bende tettebbu^c eyleyüp tārīḥ için Nehrī
Ne zībā mahfil-i zībende nev kāşāne- i küttāb (1168 / 1754)

8^a

1. Ḥabbezā °aynen tüsem mā selsebīl¹³⁶
Māuhe'l-eḥlā elezzü min furāt
Cāriyen fi'l-Mıṣri min yenbū'ci Nīl
Yestaḳı'l-°atşānu min fendü'n-nebāt
2. İinne men ecrā bi hazā'l-kevşer
Ṭa'ifu'l-beyti sümmiye'l-mufaḥḥar
Nālehü'l-Mevlā bike'si'l-Ḥaydar
Min zülāli ḥavżihi yevme'n-necāt
3. Ḳad se°a lillāhi °azmen li'ş-şevāb
Ḥālisen Ṭübe lehü ḥüsnü'l-meāb
Ennecā müsteşfi°ān yevme'l-ḥisāb
Min şefi°a'l-ḥalkı Faḥri'l-kāināt
4. Fidāi min ba°zi nefādi'l-ḥabar
Fī şahihi'n-neḳle °an ḥayri'l-beşer
İnnehu men ye'ti mişle ze'l-eşer
Ecruhu lem yenḳaṭa° ba°de'l-memāt
5. İnde ḥıtme'l-emri °an terşih
Şa°e ehli'l-nazmi min tevşih
İnşede'n-Nehriyyü fi tārih
Ḳad cerā min ma°deni'l-°ayni'l-ḥayāt

¹³⁶ "Orada bir pınar ki ona "selsebil" adı verilir." İnsan Sûresi 18. âyet. (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Ḳāfiyetü'l-Cim

16

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

Hecez . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

9^a

1. Göñül gel ʿaşka düş ʿaşka dahı ğayrı hevādan geç
Vücūduñ nār-ı ʿaşka yandurup küllī sivādan geç
2. Cemāl-i yāri levh-i dilde ʿaşkla eyleyüp taşvīr
Dü ʿālem nağşını hakk eyle fikr-i māʿadādan geç
3. Maḥabbet curʿasın nüş eyle cām-ı ʿayn-ı vaḥdetden
Şarāb-ı lem-yezelden mest olup evc-i ʿalādan geç
4. İdüp miʿrāc-ı rūḥānī güzer kıl çār ʿunşurdan
İrişüp ʿālem-i kudse kamu arz u semādan geç
5. İḳāmet eyleme Cibrīl-veş ʿarş-ı muʿallāda
Sefer kıl refref-i ʿaşk ile *sidr-i müntehādan*¹³⁷ geç
6. Maḳām-ı *ḳābe kavseyn ev ednā*¹³⁸ olmasun menzil
Bir olup nūr-ı zāt-ı baḥt ile *şümme denādan*¹³⁹ geç
7. Kelām-ı Nehrī-i ḳāşır sülük ehline rüşendür
Bekā billaha ol vāşıl fenā-ender-fenādan geç

¹³⁷ "son noktada bulunan sidre" demektir. Terim olarak "Hz. Peygamber'in Mi'rac gecesi yanında ilahi sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam." ("Sidretü'l-Müntehâ", Süleyman Uludağ, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2009, c.37, s.151-152); Sidre kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de de şöyle geçmektedir: *ʿInde sidreti'l müntehâ* "Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında" Necm Sûresi 14. âyet. (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹³⁸ "İki yay kadar yahut daha az" Necm Suresi 9. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu" (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹³⁹ "Sonra yaklaştı." Necm Suresi 8. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: "Sonra (ona) yaklaştı derken sarkıp daha da yakın oldu." (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

mef'ülü mef'ülü mef'ülü fe'ülün

Hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

1. Yā Rabbi baña kenz-i ma'ārif apusın aç
Başımıza çün dürr ü güher ma'rifetin saç
2. Feyz-i men ü selva ¹⁴⁰ile seyr eyle vücudı
Der-tih-i sivā almayalım gürsine vü aç
3. Ol zāt-ı kerem hürmetine eyle İlāhī
°Aşundan olan gayrıyı ıl gencin(e)den ihrāc
4. Ümmīd budur senden İlāhī meded eyle
°Uşşā gürühına beni eylegil idrāc
5. İşrine olup tābi° ehlu'llāhuñ¹⁴¹
Ol rāh-ı Hā'ı eyleyeyüm kendüme minhāc
6. Şeviyle gönül beste ılıp Ka°be-i vaşla
İhrām-ı fenā-püş olup hem-reh-i hüccāc
7. Bu Nehrī-i nā-kāmı idüp kāmına nā'il
Bezmüñe anı maħrem idüp eyleye vehhāc

¹⁴⁰ “Kudret helvası ve bildircim eti.” Bakara Suresi 57. āyetten iktibastır. Āyetin meāli şöyledir: “Bulutı üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bildircim indirdik. ...” **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁴¹ Mısrada vezin kusuru vardır.

[Tārīḥ-i Velâdet-i Şeyh Ahmed Nehrîzâde Mehemmed Muslihiddün]

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

10^a

1. Baḥr-ı vaḥdet feyz-i aḳdesden tecellî eyleyüp
°Aḳl-ı evvel çün şâdef oldı vücūd içre bedîd
2. Gevher-i kânındaki keşret ta°ayyün bulmağa
Ma°den-i °unşurda dürr-i şad hezârân âferîd
3. Siyyemâ nev-cevher-i yektâ nesib-i Hâşimî
Geldi nesl-i silk-i Âl-i Murtażâ içre ferîd
4. Gonca-i ferzend-i Seyyid Şeyḫ Aḫmed Kâdirî
Zirve-i tâc-ı ser-i °uşşâka gül-âsâ resîd
5. Âfitâb-ı tal°atın burc-ı ḥamelden gösterüp
Zümre-i °uşşâka oldı maḳdem-i nev-rüz-ı °ıyd
6. Cezbe-i şevḳ-i kudūmi ile ḳamu idüp semâ°
Farḫ-ı şâdîden ğam u aḫzân-ı dâmen der-keşîd
7. Böyle bir vech-i ḥâsen nâdîde çeşm-i rûzgâr
Böyle bir dürr-i °Aden gūş-ı Süreyyâ nâ-şenîd
8. İtmedi ḫab°-ı nüh eflâk böyle rûḫü'l-ḳudsi zâd
Ḳılmadı mehd-i °anâşır böyle tıflı perverîd

9. Hax Teâlâ rif'atin eflâkdan 'âlî idüp
'Ömrin efzûn eyleye 'âlemde ol Rabb-ı Mecîd

10. Düşdi bir h'âhiş derûna Nehriyâ târîh için
Nûrî 'Abdülkâdir ma tâla'a burc-ı sa'îd (1178 / 1764)

19

[Târîh-i Tecdid-i Hanqâh-ı Ahmed Kâdirî]

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - . . . / - . . . / - . . . / - . -

1. Bâreka'llâh habbezâ ferhunde rûh-efzâ maqâm
Hanqâh-ı Kâdirî zîbende dergâh-ı cedîd
2. Ka'betü'l-'uşşâk nev dilkeş nazar-gâh-ı Halîl
Çün muţâf-ı Hicr-i İsmâ'îl hoş-cây-ı sa'îd
3. Âsitân-ı Hâzret-i Sultân 'Abdülkâdirî
Cây-ı İsmâ'îl-i Rûmî menzil-i râh-ı sedîd
4. Oldılar ol şehsuvâr-ı rahş-ı esb-i rif'atüñ
Pây-ı kudsine rikâb-ı evliyâ-kerden keşîd
5. Zevk-i bast u hâl-i vicdânı kamu kûtb u ricâl
H'ân-ı feyzinden o vâlâ himmetüñ lezzet çeşîd
6. Ol hümâ-yı aşk ile perrende-bâz-ı eşhebüñ
Sâye-i bâl ü peri me'vâ-yı murgân-ı mürîd

7. Pertev-i Āl-i ʿabā envār-ı mäh-ı Murtażā
Mihr-i ruhsārında mühr-i Muştafā āşār-ı dīd

10^b

8. Çün riķāb-ı pāy-ı iķbāline reşk eyler mülük
Faḥr idüp ḥāk-i kudūmi ile Hārūnü'r-Reşīd
9. Pāsban-ı meşhedı olmağla Mışr-ı Kāhire
Kābza-i tıgı Selīm-i şevketüñ rükn-i şedīd
10. Çünki şāhenşāh dārā-yı zamān Ḥān Muştafā
Zātına enva^c-ı luţf u feyz-i rühānī resīd
11. İdüp istimdād o mäh kevkeb-i Bağdād'dan
Eyledi bu dergehin Dārü's-Selām-āsā meşīd
12. Ḥaķ Te^cālā ʿömr ü mülk ü devletin efzün idüp
Eyleye zāt-ı Hümāyün'ın ḥaṭālardan ba^cīd
13. Şol emīn-i şehriyārı āb-ı rüy-ı h^vācegān
Ya^cnī kim hemnām-ı Zinnüreyñ ḥasbe mā yurīd
14. Eyledi emr-i Ḥüdāvendīde cidd ü cehd ile
Ḥıdmet-i dergāh-ı ehlu'llāhda sa^cy ü mezīd
15. Kevkeb-i baḥtın Ḥüdāvendā hemīn eyle güşād
Çün ʿUṭārid ṭālī^c-ı sa^cd ile deryāb-ı ümīd
16. Siyyemā şol naḥl-ı gülzār-ı dil-i zehrā olan
Şāḥib-i seccāde-i irşādı yā Rabbe'l-Mecīd

17. Müstedām-ı cāy-ı irşād eyle tā olsun felek
Ol Şerifizādenüñ devründe pīr ƣadd-i ƣamīd
18. Meh cemāli gūlşen-i ƣandān olup bu ravzadan
Şad-hezār °uşşāk-ı şeydāya gül-i ƣoş-bū berīd
19. Gūş idüp ihyāsımı tıfl-ı dil i°cāz-ı sühan
Maṭla°-ı tārīḫi enfās-ı Mesīḫ-āsā demīd
20. Nehriyā ol beyt-i ma°mūruñda her dü mışra°uñ
Ṭā'ir-i ƣudsī-veş evc-i sidreden bālā perīd
21. *Himmet-i Sulṭān °Abdülkādirī ƣıldı bedīd* (1181 / 1767)
Beyt-i İsmā'ıl-i Rūmī oldı dergāh-ı cedīd (1181 / 1767)

20

Tārīḫ-i Binā-yı Şavma°a-i Faḫīr Nehrū'ı-Ḥaḫīr

fe°ilātün fe°ilātün fe°ilātün fe°ilün

Remel . . . - / . . . - / . . . - / . . -

11^a

1. Bāreka'llāh zihī şavma°a beyt-i dil-keş
Cāy-ı tevḫīd ü şafā-baḫş müferriḫ ma°bed
2. Ka°be-i rāh-ı fenā mesken-i ehl-i tecrīd
ƣanda mir°āt-ı muşaffā ola ƣalb-i esved
3. Ğār-ı Aşḫāb-ı Kehf dinse yeri var āḫir
Seg-i dergāh-ı ricāl eyleye der-i merḫad

4. Hâk mübârek ede bânî-i gedâ nâ-çâra
Sırr-ı aķdesden ire ķalbine feyz-i sermed
5. İrişer himmet-i ķutbû's-şamedânî her dem
Maṭla°-ı kevkeb-i °irfân ola burc-ı es°ad
6. Kıl tecellî dile eşyâyı kemâhî göster
Cân gözi °ayn-ı şühüduñ ola görmeye remed
7. *Mak°adü's-şidk*¹⁴² maķâmını virüp aña Hüdâ
Bâĝ-ı Firdevs ola menzil-gehi ķaşr-ı emced
8. İhtitâm olduĝı dem oldu tefekkür hâlim
Gele yek mışra° -ı târîh be-ķesâb-ı ebced
9. Hâtif-i ĝaybdan irişdi semâ°a târîh
Beyt-i ma°mûr -ı mu°allâ bu maķâm-ı Aķmed (1160 /1747)

21

[Târîh-i Binâ-yı Kâşr-ı Maķâm-ı Hâc İbrâhîm]

mefâ°lün mefâ°lün mefâ°lün mefâ°lün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Te °âla'llâh zihî ra°nâ maķâm-ı dilĝüşâ âbâd
Binâ-yı cân-fezâ zîbende ķaşr-ı tarh-ı nev-icâd
2. Virür âb u hevâsı ehl-i °aşķa nev-be-nev hâlet
Zemîni şâhid-i ĝülzâr-ı yâre cây-ı istirsâd

¹⁴² "Doĝruluk meclisi" Kâmer sûresi 55. ayetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: "Muktedir bir hükümdarın katında, doĝruluk meclisindedirler." (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

3. alur engüşt ber-leb vādī-i semt-i taayyürde
Temāřā-yı ayāl-i naş ile nezzāre-i Behzād
4. Görüp mir°āt-veş avz ire °aks-i rüy-ı dildārı
Habāb-āsā hezārān °andelīb-i bī-nevā-dilřād
5. Muşanna° ol ade kim kāse-i saā-yı zemzemdür
İder fevvārelerden fī sebīli'llāh ile feryād
6. °Aceb mi far ide kāřāne-i zātü'l°imād üzre
Olunca bānī bir ferunde bāl-i evc-i isti°dād
7. Ki şa°bānzāde İbrāhīm Aa ser-eşme-i a°yān
Kibār-ı āřřıñu pādīřāh-ı ma°delet mu°tād

11^b

8. Zimām-ı himmetini şarf ile bu aşr-ı zībāya
Gelüp zāt-ı řerīfi illet-i gā'iyye-i bünyād
9. üdā kāřāne-i °ālemde ide °ömrini efzün
Hemīře mesnedinde ola °izz ü rif°ati müzdād
10. Der-i ümmid-i eşm-i intizārı ber-güřād olsun
apanduka şeb-i tārīk-i amda dīde-i ussād
11. İriře ānāh-ı °ālem ire her umūrunda
Zülāl-i himmet-i Sultān °Abdülādir ez Badād
12. Didi itmāmına ehl-i ma°ārif Nehriyā tārī
Bu ĩn aşr-ı maām-ı āc İbrāhīm mübārek bād (1181 / 1767)

müstefîlün müstefîlün müstefîlün müstefîlün

Recez - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

13^a

1. Mir[°]ât-ı şâfî-gîneyem halk anı cism ü cân görür
Bir cām-ı āb-gîneyem [°]ālem-i hezārān şek görür
Hāl-i derūn-i sîneyem ger küfr ü ger imān görür
Halk içre bir āyîneyem herkes baçar bir ān görür
Her ne görür kendi yūzi ger yaḥşı ger yaman görür
2. Halk-ı cihāna baḥr-ı Nîl çün rūh-fezādur şübhe yok
Fir[°]avn-meşreb olana ḥūn u dimādur şübhe yok
Çünkü hayāt-ı menşe[°]im bî-levn mādur şübhe yok
Didi ulular levnu-mā-levnu inādur şübhe yok
Kana boyanmış göz hemîn Nîl ü Fırāt'ı kan görür
3. Eflāk necm-i tāli[°]im [°]indinde bir heykel degül
Āfāk-semend-i ṭab[°]ımuñ [°]ayninde pek merhal degül
Zilletden olmaz munfa[°]il [°]izzetle dil münhal degül
Medḥ ile zemmī [°]ālemüñ yanımda çün ḥardal degül
Har ol durur ḥırmende ol buḡdāyı ḳor şamān görür
4. Deryā-yı nuṭḳ-ı Muştafā dürr ü güher izḥār ider
Bū cehl-meşreb olana bir ḥarfî şanma kār ider
Biñ kerre kāmîl nuṭḳını gūş eylese ıṣrār ider
Şol cāhil [ü] nādānı gör örter ḥaḳḳı inkār ider
Kāmîl olan kāmillerüñ her bir sözin bürhān görür

5. Zindān-ı tenden zāhidā gel Yūsūf-ı Ken‘ān’a bak
Germābe cismim hücrelerinden ol meh-i tābāna bak
Yanmış gönüller sīnesinden āteş-i sūzāna bak
Yağmış iken dervīşi Hāk anı yağan Sultāna bak
Hammām içinde dil-beri görmez gözi külhān görür
6. Ol ruḥ-ı ‘İsā-ṭal‘atūñ Nehrī-i şeydā mirşadı
Rūşen cemāli seyrine ehl-i fenānuñ meşhedī
Tā kaldırınca aradan deccāl ü mekkār-ı bedī
Ol dilberūñ Mehdī adı sükker virür halka dadı
Mısrī çeker bu miḥneti ol rāḥat-ı Raḥmān görür

23

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - -

13^b

1. Mest-i ‘aşq ol bezm-i ‘işretgāhı gör
Cām-ı şahbā-yı dil-i āgāhı gör
Ṭal‘at-ı ḥüsn-i cemāl-i şāhı gör
Ādeme bak *şemme vechu’llāhi*¹⁴³ gör
Şüret-i ādemde ol Allāh’ı gör
2. Cümle-i ‘ālem zuhūrātı anuñ
Zümre-i ādem şu’ūnātı anuñ
Kāmil insān çünki mir‘ātı anuñ

¹⁴³ “Allah’ın yüzü işte oradadır.” Bakara Sûresi 115. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Ādeme baḳ *semme vechu'llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

3. Kaşr-ı cismi bārgāh-ı bī-mişāl
Kürsī-i dilden aḳar feyz-i zülāl
°Arş-ı ḳalb-i taḥtgāh-ı Zü'l-Celāl
Ādeme baḳ *semme vechu'llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

4. Çār erkān üzre çün Beytü'l-Ḥarām
Ḳıble-i eşyā olup ḳılmıḫ ḳıyām
Ḳaşları mihrābına Cibrīl imām
Ādeme baḳ *semme vechu'llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

5. Biñbir esmāna şıfat maḫż u cūd
Hep melā'ik zātına ḳılmıḫ sucūd
Görmeyen iblīs-veş oldı °anūd
Ādeme baḳ *semme vechu'llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

6. Devre-i eşyāya cāy-ı müntehā
Noḳta-i zāt-ı cemāl-i Kibriyā
Sırr-ı *er-Raḥmān °ale'l-°arşi's-tevā*¹⁴⁴
Ādeme baḳ *semme vechu'llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh'ı gör

¹⁴⁴ “Raḥmān, Arş'a kurulmuştur.” Tāhā Süresi 5. āyet. (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

7. *‘Alleme ’l-esmāya* ¹⁴⁵ma[‘]nā isteyen
Cümle esmāya müsem mā isteyen
Kaṭre-i Nehrī’de deryā isteyen
Ādeme baḡ *semme vechu ’llāhi* gör
Şüret-i ādemde ol Allāh’ı gör

24

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

14^a

1. Vaşl-ı gülzār isteyen bīdār olur
Bülbül-āsā şüretā der-ḡār olur
2. Feyz-i ḡaḡ dil ḡānesin ma[‘]mūr idüp
ḡaḡ bu kim ol vāḡıf-ı esrār olur
3. Pertev-i nūr-ı tecellī [‘]aksine
Çār [‘]unşur perde-i estār olur
4. Ol yüzi keşretde key görmek neden
Vechini gören ulu’l-ebşār olur
5. Varlığı kaşrın yıḡup vīrān iden
Ehl-i [‘]aşḡ içinde ol mi[‘]mār olur
6. Çün Nesīmī varlığından şoyunup
[‘]Asker-i tecrīde ol sālār olur

¹⁴⁵ “ İsimleri öğretti” Bakara sûresi 31. âyetten iktibasır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “ Allah Adem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi.” (Diyânet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

7. Tā ezel bezm-i elestden mest olan
°Ākıbet Mansūr-veş ber-dār olur
8. Cān u başından geçenler Nehriyā
Leşker-i °uşşāka ol serdār olur

25

mefā°lün mefā°lün mefā°lün mefā°lün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Dilā şanma tarāvet reng ü bŷy-1 gŷlde °ārīdŷr
Hŷviyyet neş'e-i mŷl nağme-i bŷlbŷlde sārīdŷr
2. °Arŷs-1 levh-i zāta kil-k-i dil meşşāta olmuşken
Niķāb-1 vechine haţ pŷd u hem kākŷlde tārīdŷr
3. Virŷrse reng-i cāme şaħneye tār-1 taraf u dāmānun
Bu vaz°ı çarh-1 dŷnuñ neş'e-dār-1 mŷlde kārīdŷr
4. Rikābı hŷdmetinde pŷr- °arak-sakķā-yı bezm olmuş
Cenāb-1 şāh-1 verdŷñ hażret-i sŷnbŷlde yārīdŷr
5. Dil-i rindāna mantıķ gŷsterir semt-i Fenārī'de
Mŷderris kāse-i mŷl sāgar-1 kulķulda ķārīdŷr
6. Sebŷk-bār olmayınca irişilmez Ka°be-i vaşla
Kaţār-1 ķudsiyānuñ maħmil ŷ dŷldŷlde bārīdŷr
7. Olunca lāne-i dil tār-mār u gŷlşeni pŷr-hār
Dŷ °ālem °āşıķuñ hod-na°re-i gŷlgŷlde mārīdŷr

8. °Araḳ-rīz-i ruḩuñdan görđi göñlüm ḩāl-i ruḩsāruñ
Zülāl-i feyż-i Nehrī şerbet-i fülfulde cārīdür

26

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -

14^b

1. °Ārız-ı ruḩsār-ı yārı şanma zülf-āsā biter
Şevket-i ḩüsnünde ḩaṭṭ-ı °anber-i sārā biter
2. Gülşen-i deyr-i sipihr içre neye kılsam nazar
Şüret-i fikr ü ḩayālümnden büt-i tersā biter
3. Ol şaçı leylā ile başum muḩayyed olalı
ḩays-āsā sīne-i serde ğam-ı sevdā biter
4. ḩāl-i Hindū çīn-i zülf ile tefāḩur itmesün
Kākül-i sünbül ḩatāyī Rüm'da a'lā biter
5. Nefḩa-i sāz rūḩ-ı ḩudsīden alup toḩm-ı nefes
Meryem-i ṭab°-ı derūnumdan dem-i °İsā biter
6. Semt-i tanzīr-i nazımdan eyleşem fetḩ-i dehān
Nehriyā aşdāf-ı dilden dürr-i bī-hemtā biter

15^a

1. Tāb-ı hürşīd ile çün şuc'le-i āteş başılır
Āb-ı engūr ile keyfiyyet-i haşhaş başılır
2. Vaḥdet-i zāt-ı ḥaḳīḳat duyulunca dilden
Naḳş-ı esmā vü mezāhirde keşākeş başılır
3. Fitne-i 'āleme çün tīr-i ḳazādur bā'is
Meşreb-i ehle dile nisbet-i tirkeş başılır
4. Fiṭnat-ı ehl-i cedel olsa da hemçün nāmūs
Rütbe-i pāye-i Aḥmed'de müferreş başılır
5. Faşl ider mağlaṭa-i keşreti çün lā-edrī
Nīm-dānişle ḳamu müfriṭ-i ifḥaş başılır
6. Bezm-i rindāna n'ola pīr-i muğān ḳılsa naḳar
Ḳaṭre-i cur'asına zāhid-i ser-keş başılır
7. Şehsuvār esb-i rūḥ oldı çü ferz-i Nehrī
Māt olup pīl-i piyāde ḥar u seg-veş başılır

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Göñül bir dil-rübā-yı hoş-ıırām serv-i bülend ister
Civān-ı ʿişve-ger maḥbūb u mihr ü dil-pesend ister
Ne laʿli sükker ister ne cihānda lebi kıand ister
Göñül bir rind-i ʿālem-süz şūḥ-ı şeh-levend ister
Ki ʿaşk odına yanmağa dil ü cāndan sipend ister
 2. Şaķın lāf u güzāfına raķıbüñ hergiz aldanma
Cüdā olup o meh-rūdan firāk u āteşe yanma
Dilā zencire ursalar seni ʿālemde uşlanma
Belā-yı bend-i zülfüñden beni ḥālī olur şanma¹⁴⁶
Esīr-i miḥnet-i ʿaşkuñ ne bend ü ne kemend ister
 3. Göñül bir sāʿat olmadı cihānda şād u ferḥunde
Meyān-ı bend gibi her demde envāʿ-ı miḥen bende
Esīr-i ʿaşk olaldan kıalmanı bir zerre dem tende
Karār itmez göñül murğı bu bāguñ degme şāḥında
Nihāl-i kıadd-i dilber gibi bir serv-i bülend ister
 4. O şāḥ-ı Mışr-ı dil ḥattın berāt-ı Şām u Belḥ itmiş
Hülāgu tīr-i çeşmin fitne-i iʿdām-ı selḥ itmiş
Ġıdāsın bī-nevā tek şerbet-i düşünām-ı küllḥ itmiş
Mezākın zehr-i kıahr u miḥnet-i eyyām-ı telḥ itmiş
- 15^b Lebüñden ʿāşık-ı bī-şabr-ı dil bir pāre kıand ister

¹⁴⁶ Bu mısra S. Küçük'ün hazırladığı tenkitli metinde şu şekildedir: “Belā-yı bend-i zülfüñden ḥalāş it cān-ı miskīni

5. Żarūrī °aşıķa lāzım olan ālāmı çekmekdür
Hemīşe çāresi bu miħnet-i eyyāmı çekmekdür
Ne çāre Nehriyā cevr ü cefā encāmı çekmekdür
Murādı sīneye bir serv-i sīm-endāmı çekmekdür
Semend-i şab°-1 Bāķī bir gümüşden sīne-bend ister

29

fā°ilātün fā°ilātün fā°ilātün fā°ilün
Remel - . . . / - . . . / - . . . / - . -

16^a

1. Zād-1 dildür tā ezel yek dāne-i ruħsār-1 yār
Çün gönül üftāde bend-i kākül-i zülf-i nigār
2. Hāl-i ħad zülf-i siyeh sevdā-yı ādem olmasa
Mübtelā-yı °aşķ olmazdı dil-i murg-1 hezār
3. Çine-i ħāl-i ruħı ümmīd-i murğ-1 cān iken
Bü'l-°acebdür dām-1 zülfine dil-i °anķā şikār
4. Ārzū-yı dāneden oldı giriftār-1 felek
Āsiyāb-1 çarķ ile devr eyleyüp İdrīs-vār
5. Görmese řūfān-1 emvāc-1 serāb-1 °ālemi
Olmaz idi keştī-i ebdāna Nūħ-āsā süvār
6. Çün Ĥalīl üftāde-tāb-1 āteş-i hicrān iken
Tā ola seyl-āb-1 eşķ-i çeşm ile gülzār-1 nār
7. Bulmasa pīrāhen-i °unşurda büy-1 vuşlatı
Neyler idi Mışr u Ken°ān'ı dil-i Ya°küb-1 zār

8. H̄abbe-i sevdā-yı haṭ eczā-yı terkīb olmasa
İrmez idi hikmet-i Loḡmān'a dil-ḥaste-nizār
9. Eylese āḡāz evc-i ʿaşḡ-ı Dāvūd nefes
Nāy-veş dem-sāz olur seng ü dirah̄t-ı kũhsār
10. Çün hevā-yı ʿaşḡ ile cünbişde iḡlīm-i vücūd
Ḳaşr-ı eyvān-ı Süleymān olısar encām-ı kār
11. Sed olur İskender-i vaḥdet-serāy-ı ʿāleme
Her ne deñlü keşret-i yeʿcüc olursa bī-şumār
12. Nār-ı Mūsā devr ile ol dāneden geldi şecer
Sırr-ı ʿunşur vādī-i eymeden oldu āşikār
13. Gerçi ḡāk aşl-ı nihādi fer-i ḡurşīd-i semā
Pertev-i ʿabʿ-ı Mesīḡā'dan dü ʿālem neş'e-dār
14. Perr ü bāl-i Ahmedī Nehrī ḡuşād eylerse dil
Dāḡ olur dümbāle-i Cibrīl'e rīş-i şad-hezār
15. Çünki her kilik-i perī yazmaḡda işbu mışraʿı
Lā fetā illā ʿAlī lā seyfe illā Zülfikār¹⁴⁷

30

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - . / - . - . / - . - . / - . - .

16^b

1. Gün gibi gösterse rüyın ol şeh-i mehtābumuz
İzdiyād eylerdi seyl-āsā çeşimden ābumuz

¹⁴⁷ “Ali'den başka genç (yiğit, er) Zülfikār'dan keskin kılıç yoktur.” (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitapevi, İstanbul, 1992, s.100.)

ılnmadı bir kez raım bġgāne vü ařġābumuz
Yandururdu ālemi bu āh-1 āteř-tābumuz
Olmasa ũstünde āb-1 dīde-i ġūn-ābumuz

2. Bī-vefādur sevdġgūm řādık degūl ikrārda
Vuşlatın ũmmīd idũp dil girye vü hem zārda
Muntazırdur āřıkūñ dā'im ġayāl-i yārda
Görmedik bir kerre lũtfuñ ālem-i bīdārda
Düşde hīç mũmkin degildũr çũnkũ yokdur ġābumuz
3. Ol ruġ-1 gũl-gūn ile hem-dem olup bũlbũl miřāl
Gör nice reng eyledi dil-dādeye bezm-i visāl
Aklı yaġmaya virũp keyfiyyet ile bī-mecāl
Mest olup rāzım beyān itdi dil-i řũrīde ġāl
Ki peřīmān eyledi ammā bizi iřrābumuz
4. Mantıķuñ ihyā iderken ġalkı ey īsā-sũġan
Oldı bu aks-i kıyās kũyuñda bunca kũřte ten
Çũnki sā'il men olunmaz şeran ey sīmīn-beden
Sā'il-i vařluñ olan yoluñda cān şarf itmeden
Men olunmaz fenn-i ařķda bũyledũr ādābumuz
5. Bezm-i işret idelũm uġra begũm meyġāneye
Virme řaġbā-yı lebũñden ġiřře her mestāneye
řũret-i ġũsnũñle dũndũ gŕñlũmũz put-ġāneye
Uġramaz bir dem sũrũruñ bu dil-i ġam-ġāneye
İstemez k'ola perīřān meclis-i aġbābumuz
6. Ŧalat-1 ġũsne ġicāb olmak ne mũmkindũr ġubār
Āfitābuñ lemine zerrāt olımaz perde-dār
Ārıza madũm-veş yokdur maġall-i itibār
ġũsn-i ruġsāra ġicāb olmaz zuhũr-1 ġaġı-1 yār

Zāhire kılmaz nazar zīrā ulu'l-el-bābumuz

7. El yetişmez ol mehūñ eyvānına eflāk-veş
°Arz-ı hāl itmek diler çok Nehrī-i ğam-nāk-veş
- 17^a Sürseler de bir kadem gitmez göñül hāşāk-veş
Ārzū-yı pāy-i būsūñla kapuñda hāk-veş
Bekleriz tā kim Qusūrī ola fetḥ-i bābumuz

31

[Tārīḥ-i Ārif]

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

18^a

1. Şuyolcuzāde na'ī Şeyḥ Meḥmed Muşliḥiddīnūñ
Ḥiṣāl-i pāki ta'dād olsa gelmez ḥadd-i imkāne
2. Cenāb-ı Ḥazret-i Sulṭān °Abdülkādīr'e zīrā
Mürīd ü bendedür mazhardur esrār-ı firāvāna
3. Niçe dem mürşīd-i ehl-i sülūk olur eb u ceddī
Bu dergāḥ içre olmış pişā erbāb-ı °irfāna
4. Meşīḥat kendüye bāirş ü istiḥkāk geldükde
Terakkī kesb idüp meşğul-i irşād oldı şeyḥāna
5. Velīkin ḥanqāhı pek ḥarābe eyleyüp eşrāf
Dil-i nāşād-ı °aşıq gibi olmış idi vīrāne
6. Gören bir çilekeş merd-i ḥarābātī şanur anı
Nazar idince bir kerre sütün u saḳf u ḥitāna

2. Şalli °ale'n-nūri'l-ecelli Maḥmūde ḥalkın ve'l-°amel
Ke'ş-şemsü fi keffi'l-emse li-maḳaşidi ğıyyihi'l-berīk
3. Aşḥābuhu necmü'l-Hüdā evlāduhu bedrū'd-dücā
Lasiyyemā ālü'l-°abā tūbe'l-meşūbehim ḥaḳīk
4. Mā ba°de temhīdü'l-ḥaḫāb an ze'l-maḳāmü'l-mustazāb
Ḳad ḥāne eşrefü'l-ḥırābi ke'l-mühcetü'l-ḳalbi'l-ḥarīk
5. Ez muşliḥiddīnū'l-mübīn muḫtāru erbābü'l- yaḳīn
İḫyāhu fi biz°a sinīn ḫattā li-ḳurbi'l-aşli sīyk
6. Lemmā meḫā düru'z-zamān ez hüm tecdīdü'l-mekān
Şeyḫun müşarün bi'l-benān burhānu ḳānūnu't-ḫarīk
7. Müşḳātü envāru'n-nebī mir'ātü esrāri'l-°ulā
Mirfātü etvāru'l-velā üstādü bi'l-hayli'ş-şakīk
8. Ṭayyārün bāziyyun eşheb yaġsübü naḫlü esheb
Tavşīfū vechi'l-enseb lem yesteta° ḫāza'n-nemīk
9. Ḳuḫbu'r-ricāle'z-zahri nemūtu'r-riḫāle's-sāfir
Sultānu °Abdülḳādir mevle'n-Nehrū'r-raḳīk
10. Mā ziltü ed°ü babehu ercū bihi feucābehu
Ehvā biḳalbī ḫāiben dehran ḫavīlen lā yefīk
11. Men himmete şeyḫü'l-imām bivasi°i şaḫnu ze'l-maḳām
Ḳad kāne vaḳtū'l-izdiḫām min küşratü'l-°uşşāḳi zīk
12. Festekmelet erkānehu festaḫkemet cüdrānuhu
Ḳad vesi°at bünyānuhu bi'l-himmeti şeyḫi'l-vaşīk

13. Tefvîku Rabbe'l-meş'aru ihyâ bi-haze'l-me'ser
Ehrâ limunşî illâhfû şükre'n-ni'ami mihmâ yaţîk
14. Yâ men ledeyhi'l-melcâu ahsen lenâ zevka'l-liķâ
Mâdâme erbabü'l-mirâi yemşüne fi'l-vâdi's-sahîk
15. Yessir lenâ âmâlenâ aşlah cemi'a hâlinâ
Vec'al-attâşe bi'n-nâriyyân ke'se'l-rahîk
16. Yâ men tecellâ bi'l-vurûd fî 'ayni mir'âti'l-vücûd
El haķ binâ ehle's-şuhûd ni'me'l-Hüdâ ni'me'r-rafîk
17. Lillâhi dürru men kefâ bi'l-beyti li's-sâ'i'safâ
Tavfen bihi ehle'l-vefâ ye'tüne min fecci 'amîk
18. Leme's-teve's-saķfu'l-cedîd
Nâccen 'ale'l kaşru'l-meşîd
19. Erahtü bi'l-bâ'il mezîd
Ķad cuddide'l-beytü'l-atîk

33

müstef'ilün müstef'ilün

Recez - . . - / - - . -

20^b

1. Mecnûn-ı cām-ı vaħdetem
Āb u hevâ neme gerek
Meftûn-ı dām-ı hayretem
Ķayd u sivâ neme gerek

2. Şahbā-yı ʿaşkuñ curʿasın
Nüş eyledüm yek kaçresin
Giydüm melāmet hırķasın
Tāc u kaçbā neme gerek
3. Maḥv oldu cümle kaçāl u kaçıl
Dermānda ʿaķl u Cebraʿıl
ʿAnķā olunca kaçāf-ı dil
Şayd-ı hümā neme gerek
4. Zilletde buldum ʿizzeti
Miḥnetde buldum rāḥatı
ʿUzletde buldum vuşlatı
Renc ü ʿanā neme gerek
5. Keşretde Furķān olmuşum
Vaḥdetde Kurʿān olmuşum
Men ʿayn-ı imān olmuşum
Kaķālū belā¹⁴⁸ neme gerek
6. Ey münkir-i beyhūde gū
Ta çend idersün güft ü gū
Men ḥaķķı gördüm sū-be-sū
Çün ü çerā neme gerek
7. Aldanma hergiz şūrete
Saʿy eyle genc-i sīrete
Hızr ile girdim zulmete

¹⁴⁸ “Dediler ki evet” Araf Sûresi 172. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli ise şöyledir. “Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir.” (Diyamet İşleri Başkanlığı Kurʿan-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

Hergiz ʿamā neme gerek

8. Dost yüzine mir'āta baq
Yakın durur şanma uzak
Lāhūta kurmuşum otaq
Arz u semā neme gerek

9. Nehrī çü bahre mülhaqam
Miftāh-ı kenz-i muqlaqram
Men hod vücūd-ı muqlaqram
Vaşl u liqā neme gerek

34

feʿülün mefāʿilün feʿülün mefāʿilün
Bahr-ı tavil . - - / . - - - / . - - / . - - -

21^a

1. Leke'l-ḥamdü yā ze'l-luṭfi ve'l-mecdi ve'l-ʿaṭā
Teʿaleyte mādāme liṭarīḳike'l-mülk
2. Ve şalli şalavaten dā'imen kāmilen ʿalā
Muḥammedi'd-dāʿī inna'llāhe mālīk
3. Ve şerreftehu bi'l-ʿilmi ve'l-ḥulmi ve'ż-żiyā
Feḍāilühü ke'l-bahri ʿırḳanehü'l-fülk
4. Ve enzelte furḳānen ʿaleyhi mü'eyyiden
Teḥaddā bihi'l-ʿurbā elā kezibe yu'fek
5. Ve āluhu ve's-şahbu'llezīne tedū bihi
Hüve'ş-şemsü hüm mişle nücūmi mesālik

6. Ve kerremtehüm bi'n-nūri ve'ş-şidki ve't-tuķā
Ve evsi'l-ibrāen eleyse'l-menāsik
7. Ve ba°de femā yesiru'llāhu °abdehu
Bitāhrīri tefsīrin bihi yūtabāarak
8. Fevķadte min envāri tenzīli lem°aten
Racāe bifevzī lā yūlaķa'l-mehālik
9. Kitabun belīgun zū'l-feşāḫati lem tura
°Uyūnun ve lem tudrek ḫefahu'l-medārik
10. Vemā keşefe'l-kişāfü sitre ķina°ıhi
Vemā ḫāme naḫven ķad yelīhi'l-ḫabā'ik
11. °Ariyyūn °ani'l-īcāzi ve'l-iṭnābi cümleten
Velem yelķa ehli'l-fazli mişlen yüşārik
12. Femā şunnifet şanīhi ķad lā yuşannafu
Ve mā hüve illā el hemetü'l-melāik
13. Saķa'llāhu bi'l-ġufrāni ķabra'l-muşannifi
Muķīmen na°ıme'l ḫuldi fihi'l-arāik
14. Feli'llāhi dürrü'n-nāzirīne ve ķad da°av
Lenā muķtate'n-Nehriyyi fi'l-ķıyri yutrak
15. Felemmā deneveti'l-ḫitmu eşġıytu hātifen
Yeķulu lehu't-tārīḫu ḫitāmuhu misk

22^a

1. Devre-i 'arşiyyesi Mısrī-i 'İsā meşrebün
Rūh-ı kıdsīdür ki nefh itdi derūna Cebra'ıl
2. Mağz-ı Kur'an-ı Kerīm u nağz-ı āşār-ı Nebī
Dāne-i heft-āsumān yek harfine olmaz 'adıl
3. Kūt 'utekā-yı gönüldür sufre-i lāhūtdan
Eylemez hergiz taħammül gerden-i aşhāb-ı kıl
4. Nuḫkī mişkāt-ı tecellīdir zücāc-ı kalbine
Nefha-i feyz-i İlāhī'den alup dühn ü fitil
5. İtdirür mi'rāc-ı rūhānī fezā-yı aқdese
İstivā-yı 'arş-ı Raħmān'a olup peyk-i celil
6. Tāb-ı hırşīd-i cemālī remz ile kılmış 'ayān
Maşşer-i maħv-ı fenāda ref' olup mikdār u mīl
7. Feyz-i aқdesden revān eyler dile 'ilm-i ledün
Fehm iden erbāb-ı 'irfāna gerekmez kāl u kīl
8. Hızr-veş 'aynū'l-ħayāt olmış Ĥarīm-i Ka'be'de
Mā-i zemzem āb-ı İskender aña olmaz mişil
9. Teşne-kān-ı haşrı sīr-āb-ı harāret kıлмаға
Bezm-i me'vādan çü havz-ı Kevşer aқdı selsebīl

10. Devre-i kübrāya bā'is̄ şem'c-i zāt-ı Kibriyā
Müntehā-yı haşr-ı ekber menzil-i ceşş-i raḥīl
11. Zāt-ı haḫ mir'āt-ı esmā zāta eşyā rehnümā
Keşreti vaḫdetde keşret vaḫdet-i zāta sebīl
12. Rūşenādur devre-i 'arşıyyede sırr-ı ebed
*Leyse fi 'd-dār gayruhu deyyār*¹⁴⁹e yüz tıtdı delīl
13. Dest-i ḫudret levḫa-i dīvāna yazdı maḫla'ım
Devr idüp Mışr-ı 'ademden geldi Nehrī cūy-ı Nīl
Devr idüp Mışr'ı 'ademden Nehriyā geldüñ çü Nīl

36

mef'ülü failätü mefā'ilü fā'ilün

Muzārī (- - . / - . . . / / - . -)

22^b

1. Bulmaz netīce maḫlaḫa şüret-nümā 'amel
Erbāb-ı 'aşḫa eyledigüñ zāhidā cedel
2. Pervāne-vāre 'ilm ü 'amelle uçariseñ
Bulmaz hücum-ı bāl ü perüñden zıyā ḫalel
3. 'Aşḫın mezāḫ u meşrebi mi'ceñ bulandurur
Zīrā mizāc-ı fāsıde virmez şifā 'asel

¹⁴⁹ “Evde ve (kainatta) ev sahibinden (Allah'tan) başkası yoktur.” (Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.114)

4. Çeşm-i şühūda kıyl u hayāli hicāb olup
Telh-i dimağ-ı kāl ile oldı kuvā kesel
5. Bulmaz mizāc-ı nahvet ile evc-i aşka yol
°Ankā-yı tab°-ı iffete olmaz hümā bedel
6. Kūşe-nişīn-i °uzlet olan bī-riyā olur
Bīmār-ı derd-i aşka degül bu riyā emel
7. Zencīr-i aşka rüz-ı ezel mübtelā olan
Görmez derūn-ı sīnede kayd-ı sivā °ilel
8. Şehd-i belig ü şīr-i feşāhatde beslemiş
Tab° -ı hasīb-i mu°cizi peyk-i Hūdā ezel
9. °Ankā-yı murg-ı nāmūsdur gālibā göñül
Buldı Mesīh-i tıfl ile hayret-fezā melel
10. Kayd-ı hayāt ilen şūr-ı dilden nefes alup
Geldi derūna Nehrī kalender edā gazel

37

[Tārīh-i Velādet-i Mehemmed Emīn Sırrī Halīl]

mefā°ilün fe°ilātün mefā°ilün fe°ilün

(Müctes) .-.- / ..-- / .-.- / ..-

23^a

1. Cenāb-ı hazret-i fahr-ı meşāyih-i āfāk
Nişīn-i kürsī-i dergāh-ı Şeyh İsmā°il

2. Mesîh-sîret ü baħr-1 Muhammedî meşreb
Yegâne-i şadef-i âşiyân-1 Cebrâ'îl
3. Çün erdî zâtına pervâz-1 bâz-1 eşhebden
Hevâ-yı neş'e-i enfâs-1 şûr-1 İsrâfîl
4. Ümîd-i ğonca-i maķşûda çeşm-i ĥasret iken
Ĥayâl-i tal'at-1 Yûsuf'da hemçü İsrâ'îl
5. Peyâm-1 bûy-1 vişâli meşâma virdi ĥaber
Nesîm-i pîreħen-i nefĥa-dâr-1 peyk-i Celîl
6. Ki ya'nî bu gül-i ferzendi bâĝ-1 vaĥdetden
Getürdi şaĥn-1 serây-1 vücûda Rabb-1 Cemîl
7. Cemâli dîde-i °uşşâķa râĥatü'l-ervâĥ
Ĝubâr-1 maķdemi kuĥl-1 ziyâ-yı çeşm-i °alîl
8. Bu rast mâye çü nev-şu'be-i şerîfidür
Olur bu peşrev ile zemzem-i Ĥicâz'a delîl
9. Bu °andelîbe nevâ-perde-i Ĥüseynî'dür
Olur mı naĝme-i şehnâz-1 bî-nevâya °adîl
10. Alup nesîm-i şabâ şemme gül-°izârından
Çekildi evc-i ĥişâr-1 °Irâķ'a bûy-1 cezîl
11. Tırâz-1 naĥl-1 vücûdını eyleyüp Mevlâ
Melâz-1 kehf-i verâ pîşvâ-yı râħ-1 sebîl
12. °Alem-küşâde kemer-beste râħ-1 °aşķında
Ola çü Rûĥ-1 Ķudûs reh-nümâ-yı ceyš-i raĥîl

13. Vire Cenāb-ı Hüdā hānķāh-ı ʿālemde

Sipih-r-i devr-i felekden füzün ʿömr-i ʿavāl

14. Semaʿ-ı rüşd ü kudümünde olmağa gūyān

Dimāğ zāde-i dilde velī bizāʿa ķalīl

15. Gelür hesāba şümār olsa Nehriyā tārīh

Zihī vücūd-ı Mehemmed Emīn Sırrī Halīl (1174 /1760)

38

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . - -

23^b

1. Düş olaldan ʿaşķuña Mūsā-yı medhüş-ı serem

Nüş idelden laʿlūñi ʿİsā-yı gūyā sūkķerem

2. Hızr-veş ʿaynü'l-ḫayāt oldı derūnumdan revān

Taḫt-gāh-ı dilde çün kişver-güşā İskenderem

3. Şadr-ı dilden cüş ider baḫr-ı fütūḫāt-ı ledün

Faşş-ı ḫikmet naķşına tilmīz-i Şeyḫ-i Ekberem

4. Muşḫaf-ı ʿunşurda āyāt-ı ḫurūf-ı āsumān

Cemʿ olur yek noķta-i zātumda sırr-ı ḫaydaram

5. Heykel-i ādemde şekl-i ʿālemüñ intācıyam

Şüretā şuğrāda vü kübrāda ḫadd-i aşğaram

6. Pertev-i mir'āt-ı ḫurşīdem mezāhirde velī

Berķ uran burc-ı ḫamelden ʿayn-ı mihr-i enverem

7. Şems-i zātumdan zuhūr itdi zerārī-i vücūd
Neş'e-i ūlāda bu kevn [ü] fesāda cevherem
8. Evvelem āhırde āhır evvelümden keşf olur
*Men ʿaref*¹⁵⁰ sırrına maḥrem maḥzen-i kenze dürem
9. Zāt u esmā vü şifātumdan bulup küllī fenā
Rūḥ-ı ḥaḳdan nefḥa-i şūr ile ḥālā maḥşerem
10. Gevherümden baş açup doğdı mevālīd-i şelās
Aşl-ı ḥayvān u nebāt u maʿden-i sīm ü zerem
11. Her biri bir ism ile nāṭıḳ olup virdi güvāḥ
Pürşiş-i esmā-ı eşyāya Nekīr ü Munkerem
12. Āb u mey şīr engübīn oldı zebānumdan revān
Nūş iden erbāb-ı ʿirfāna çü ḥavz-ı Kevşerem
13. Cemʿ olup taḥte'l-livāma biñbir esmā nüh şifāt
Bir ayaḳdan yürüyüp dergāḥ-ı Ḥaḳḳa rehberem
14. Cümlesi benden bulısar cānib-i Ḥaḳḳ'a vüşül
İns ü cin için şırāt eşyāya cāy-maʿberem
15. Mālik-i zindān-ı mülkem ravza-i Rıdvan-ı Ḥaḳ
Gerçi kim bu gülşen-i ʿālemde verd-i aḥmerem
16. Necm-i gīsūdār-veş kudretten oldum ser-nigün
Kevkeb-i Tübā-yı cennet bāğ-ı Firdevs'e berem

¹⁵⁰ “Men ʿarafe nefsehū feḳad ʿarafe Rabbehū” (Nefsini bilen, Rabbini bilir.) Hadis-i Şerif, Aclūnī, **Keşfü'l Hafā**, Daru'l Kitābū'l İlmiyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

17. Deşt-i hazretten nemā buldım muşaffādur özüm

Dest-i beyzāda ʿaşāyam münkirīne ejderem

18. Kaşr-ı ʿirfānımı der-bān-ı haķıķat derk ider

Nazmum efsāne gören Bū Cehl'e merd-i eşʿaram

24^a

19. Hemdem-i enfās-ı ʿİsā yek-dil-i Rūhü'l-Emīn

Murg-ı nāmus-ı Hüdā peyk-i der-i peygamberem

20. Şāhbāz-ı ʿaşka hem pervāz olup murğ-ı gönül

Āşiyān-ı sidreye hemçün hümā-bālā perem

21. İstivā-yı ʿarş-ı Raḥmān olalı kürsī-i dil

Merkez-i eflāk ü encüm hem medār-ı aḥterem

22. Beyt-i maʿmūr-ı dilim gencīne-i vīrānede

Hacc-ı ekber eyleyen ehl-i fenāya meşʿaram

23. *Ḳabe ḳavseyn ü ev ednā*¹⁵¹ da bulup maḥv-ı şıfāt

*Şemme vechu 'llāh*¹⁵² miḥrābında pīr-i perverem

24. Zāt-ı baḥt-ı envār-ı yandırdı be-küllī varlıgum

Māverā-yı remz-i *mā evḥā*¹⁵³ da sırr-ı serverem

¹⁵¹ “ İki yay kadar yahut daha az” Necm Suresi 9.âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁵² “Allah'ın yüzü işte oradadır.” Bakara Suresi 115. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: “Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁵³ “Vahyetti.” Necm Suresi 10. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: “Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

25. Baħr-ı deryā-yı Muħammed'de lisānum lāl olup

Tercümān-ı ħazretem gūyā zebān-ı mefħaram

26. Levh-i dilden vahy olan āyāt-ı ʿaşkı okuyup

ʿAlleme'l-Ḳur'āne Raħmān¹⁵⁴ ħutbesine minberem

27. Evvel āħir bātın u zāhir heme ʿaşk gördüğüm

Mezheb-i ʿaşk içre hemrāh-ı İmām Caferem

28. Bunca cünbişler kamu ʿaşkuñ teķāzāsı-durur

Verne men tennūr-ı ʿaşkda Nehr-ı ħākisterem

39

mefʿülü failätü mefāʿlü fāʿilün

Muzārī (- - . / - . . . / / - . -)

1. Vaşf-ı cemāl-i şāhda āgāzduz sözüm

Mazmūn-gİR-i pençe-i şebbāzduz sözüm

2. Güftār-ı rūḥ-baḥşa çü mehd-i belāgatum

Ṭabʿ-ı Mesīhle bāl ü pervāzduz sözüm

3. Dīvān-ı nazma dürr-i cevāhir-nişār ile

ʿUḳde-güşā-yı gencīne-i rāzduz sözüm

4. Ruḥsār-ı gülʿizāra ħüseynī perdesinde

Her dem nevā-yı bülbül-i dem-sāzduz sözüm

¹⁵⁴ “Raħmān Kur'an'ı öğretti.” Raħman Süresi 1-2. (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

5. Remz-i nikāt Şā'ib ü °Örfi edā ile
Güyā zebān-ı Hāfız-ı Şīrāz'dur sözüm
6. Āşār-ı kilik-i Nehrī ma°ārif nişār ile
Kālā-yı nazm-ı Sırrī'ye enbāzdur sözüm

40

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

25^a

1. Dil-i bīmār-ı °aşkam zaḥm-ı sīnem dāğ-ı müdgam ğam
Leb-i şahbā-yı meyden çāre cūyam ğayrı emsem sem
2. Döküp ḥūn-ı cigerden eşk-i çeşmi süy-ı dildāra
Baña bu girye-i ḥasretde maḥrem dirī° hemdem dem
3. O gül-gūna rūḥuñ mestiyyeti işrāb idüp rāzum
Virür aġyāra būy-ı kākūli ser-rişte şebnem nem
4. Düşürdi zāhīd-i nādān-ı zūlf-i çāh-ı inkāra
Bu girdār-ı felekde oldu āḥir-kār-ı Rüstem tem
5. Ḥalāş olmak ne mümkin intikām-ı tīğ-ı Ḥaydar'dan
Hebā encām-ı kārı ger olursa İbn-i Mülcem cem
6. Kemān-ı ḳadd-i °āşık çille-i düşnāmı çekdikçe
İder būy-ı helāki tīr-i dilden zāğ-ı aḥşām şam
7. Degildür nefḥ-i İsrāfil'e nāzır neş'e-i °ārif
Zuhūr-ı emr-i Rabbānī'ye °ālem sūr u ādem dem

8. Ezelden nîk ü bed temyîz olındı maḥzâr-ı ḥaḳda
Zebân-ı ḥâr idüp inkâr açar ikrâra gülfem fem
9. Dem-i tûṭî-i gūyâ dil-güşâ-yı ṭab^c-ı bülbüldür
Açar mir'ât-ı dilden Seyyid İbrâhîm Edhem hem
10. *Yazilup Nehriyâ na^cti Muḥammed [e] çün nigînüñde* (1173 / 1759)
Nigîn-i la^cl-i Nehriyâ yazup Muḥammed na^cti (1173 / 1759)
Görüldi gevher-i ^cİsâ olunca ṭab^c-ı Meryem yem (1173 /1759)

41

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

1. Murğ-ı ḳudsem ŧebper-i maḳt olmazam
Tâb-ı mihrem kevkeb-i baḥt olmazam
Bende-i ^caşḳam cem-i taḥt olmazam
İbn-i vaḳtam ben ebu'l-vaḳt olmazam
^cAbd-ı maḥzam ben taşarruf bilmezem
2. Cümle esmâ ve ŧifâtuñ cünbiŧi
Devr-i dâ'imdür ğadat ile ^caşî
Bulmaḳ içün âfitâb-ı dilkeŧi
Ān-ı dâ'imdür ḥaḳîḳat güneŧi
Anıyım ben ğitmezem ben gelmezem

25^b

3. Neḫḫ urup dil mülkine rûḫu'l-enâm
Ḥâmil-i ^cİsâ-yı ^caḳl oldı meşâm

Nüh felekden eyleyüp devrim temām
Meryem içre ben toğurdım bir gulām
Hem bikir hem bir gülüm kim şolmazam

4. Maṭla^c-1 āyāt-1 kübrā cümleten
Toğdı ol ḥurşīd-i esmā cümleten
Zātıdur mir'āt-1 eşyā cümleten
Vaşfidur esmā-yı ḥüsnā cümleten
Bu sözi işbāta ^cāciz olmazam
5. Bir gören şugrā ile kübrāyı hem
Çeşm-i dildür bildim ol ma'nāyı hem
Bilmezem Ādem ile Ḥavvā' yı hem
Ben toğurdım atasız ^cİsā'yı hem
İttişālim var aña ayrılmazam
6. Ol mesīhā dem ki bir içim şudur
Kaydıran ḥalkı zülāl-i nutkudur
Ḥalk-1 ^cālem didiler Mehdī budur
Şanma kim Mehdī menem Mehdī odur
Adı Yaḥyā'dur anuñ yañılmazam
7. Āsumān-1 dilde her dem añılur
Genc-i esrār-1 ma^cārif toylanur
^cUnşūr-1 Nehrī'de şüret bağlanur
Sırr ile baña içimden söylenür
Mısrıyā ben toğmazam ben ölmezem

26^b

1. Adem āmed nokṭa-i Ḳur'ān ān
°Ālem ender nüşḥa-i °irfān fān
2. Bāş der-i faḳr u fenā fānī dilā
Ḥānḳāh-ı °aşḳ-res mihmān emān
3. Şabr kon der külbe-i renc ü °anā
Tā resīdi enderīn dükkān kān
4. Ḥvān-mān u °izzet-i dünyā beneh
°Āşıkān rā kūşe-i külhān ḥān
5. Ārzū-yı nefsi emmāre medeh
Tā ḥorī ez ni°met-i Mennān nān
6. Ḳāni°-i yek rūze şev ferdā meḥor
Raḥş-ı kārī ber rehī şükrān rān
7. °Āşiyān-ı °aşḳ cū ger ādemi
Verne gülzār-ı cinān zindān dān
8. Maḥvī kon keştī-i tū der baḥr-ı °aşḳ
Gevher ü kānī boved mercān cān
9. Der ḥarīm-i °āşıkān cāy-ı Ḥüdā
Nehrī-i üftāde rā iḥsān sān

1. Bende-i Sulṭān °Abdülkādīrī
Aḥmed-i Nehrī enīs-i °āşıkān
2. Gevher-i gencīne-i maḥfī iken
Oldı baḥr-ı feyz-i aḳdesden °ayān
3. On sekiz biñ °ālemi seyr eyleyüp
Tekye-i °unşurda buldı nuṭkı cān
4. Şem°a-i tevḥīd-i zātı devr ile
Oldı fānūs-ı vücūd içre nihān
5. Gördi encām-ı hevā-yı °aşık ile
Fülk-i ten müstağraḳ-ı deryā-yı ān
6. “Başlayup āğāz-ı nuṭka tıfl-ı dil
Oldı baḥr-ı vaḥdete Nehrī revān
7. Aşla āğāz eyleyüp tıfl-ı gönül
Didi baḥr-ı vaḥdete Nehrī revān (1183/1768)

28^a

1. Ḥabbezā nev ḥāne-i ra'cā zihī şīrīn edā
Bül- °aceb bir tarḥ-ı zībende binā-yı turfe çīn
2. Kaşr-ı cennetden zebān āsā didi her revzeni
Hāzihī cennātü °adnin *fadhulūḥā ḥālidīn*
3. Ger °aceb mi reşk fermā-yı cinān olsa dilā
Bānī-i ferḥundesı hemnām-ı Faḥrū'l- °Ālemīn
4. Ḥaḫ mübārek eyleyüp bu dil-güşā kaşrı aña
Pīr-i fānī eylesün dehr içre Mevlā-yı Mu'īn
5. Rūzgārın germ ü sermāsın Ḥūdā göstermesün
Bād-ı şarsardan emīn olsun Ḥūdāvend hemīn
6. Niçe demler zevḫ ü şevkiyle bu nūzhet-gāhda
Zümre-i °irfān ile yā Rabbi olsun hem-nişīn
7. Şoḥbet-i yārān ile olduḫda bunda dil-güşā
Ser-nigūn olsun kapansun çeşm-i °adā-yı mūhīn
8. İḥtitāmın gūş idüp Nehrī didim tārīḥini
Sidre-veş oldı bu kaşr-ı bī-behā cāy-ı Emīn (1159/1746)

28^b

1. Naḥmedu men faḫa vucuḫdu'l-verā
Minḫatehu ezhebe °anne'l-ḫazan
2. İz ṭale°a'l-bedru °aleyne'l-münīr
Kevkebuhū yüşbihu durre'l-°aden
3. Muḫtebise'n-nūra bi-şemsillezi
Münteşire'l-fazlu cemi°a'l-vaṭan
4. İnne mine'ş-sa°di şadra'l-ḫaḫat
Sahibu'l-efşāhu veliyyü'l-minen
5. Ef'idetü'r-Rüm yubāhā bihi
Faḫrun Yemānin bi-Üveysi'l-Ḫaran
6. Ḫad veledel-sebtü lehu bi'l-şeref
*Ḫurretü'l °aynīhi*¹⁵⁵ve °ayni'l-ḫaten
7. Tüsemmi bi'ş-şāhibi Muḫammed
Bi-ismi Nebiyyü'l-Ḫaram ve'l-Yemen

¹⁵⁵ "Göz aydınlığı" manasındaki ibâre Furkan Sûresi 74. Âyette iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: "Onlar, "Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle" diyenlerdir." (Diyânet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâlî, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

8. Dāme meşūnü'l-kederi dehruhu
Es'adahu'llāhu bi-ṭavli'l-vemen
9. Men ḥademi şer'an reliyyi vellezī
Cāhedu fi'l-lāhi bi-keseri'l-veşen
10. Cā'e mine'l-levḥi'l-tārīḥu
Enbetehu'llāhu nebāte'l-ḥasen

46

[Tārīḥ-i Vefāt-ı Seyyid Meḥemmed İbn-i İbrāhīm]

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Beḳā iklīmine kıldı sefer nev-ğoncamız ḥayfā
Riyāz-ı aḳdese 'azm eyledi gülzār-ı zehrādan
2. Meşāyihzādemiz Seyyid Meḥemmed İbn-i İbrāhīm
İrişdi 'ālem-i ıtlāḳa geçdi lā vü illādan
3. Olup tecdīd-i mātem 'āleme mäh-ı Muḥarrem'de
Şehīd-i Kerbelā-veş nūş idince cām-ı şaḥbādan
4. Ḥüdā ḳabrini gülşen eyleye beyt-i muḳarnes-veş
'Arūs-ı cennet-āsā kām ala ḥavrā-yı ğarrādan
5. Didim pervāz idince rūḥ-ı pāki Nehriyā tārīḥ
Ḳavuşdı aşlına Nūrī Meḥemmed mülk-i dūnyādan (1174/1760)

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . -

29^b

1. Naḥmedu min faže vucūdu'l-verā
Minḥatehu ezhebe °anne'l-ḥazan
2. İz tale°a'l-bedru °ale'l-encümi
Kevkebuhū yeşbehu durre'l-°aden
3. Muḳtebise'n-nūra bi-şemsillezi
Maṭla°u'l-envāru ve ḳutbu'z-zamān
4. İn hüve'ş-şeyhu °ale'l-himem
Mürşidü'l afāḳi veliyyü'l-minen
5. Ekmiletü'r-rūmi yubāhā bihi
Faḥrun Yemānin bi-Üveysi'l-Ḳaran
6. Dāretü'l-eḳdāḥu medāmātuhu
Nā vel Nehriyyun esiru'l-miḥen
7. Lem ecdi'r-riyye velā ebraḥu
Eşrebu ka't-ṭifle rağı°u'l-leben
8. Mā nefidet cur°atuhu lem efıḳ
Küntü lede'n-nāsi keşire'l-fiten
9. Zümretü'l-iḥvāni telūmūnenī
Ḥeybetü dehrin keğarību'l-vaṭan

10. Kād veheballāhu lehu niʿmeten
Buşşire bi'l-ibni melīhe'z-zekan
11. Cāe ile'l-kevnü Muḥammed Emīn
Neslü nebiyyi'l Ḥarami ve'l-Yemen
12. Kaṭratü verdin bi-riyādi'r-Rasūl
Menba'uhā ʿaynün ʿaliyye'l ḥaten
13. Hāmun meşūnü'l-kederi ḳalbuhu
Esʿadahu'llāhu selīmu'l-beden
14. Cā'e lede'l-mevlidi tāriḥuhu
Enbetehu'llāhu nebāte'l-ḥasen

48

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -

30^b

I

1. Yūsuf-ı cān ʿāḳıbet āzāde-i zindān ola
Mışr-ı ten murğ-ı hezāra külbe-i aḥzān ola
2. Der çeh-i eflāk ʿaks-i mihr ü meh encüm iken
Āfitāb-ı maṭla'ı şems ü meh-i tābān ola
3. Şüretā pervāne-i şem'ı hayāl-i yār olup
Dehr-i fānūs-ı sipihre kevkeb-i sulṭān ola

4. Āşiyān-ı vahdete ʿazm eyleyüp çün ʿandelīb
Tağıla bu lāne-i ʿunşur ʿafes tālān ola
5. Rūh-ı sultānı gönül mülkinde şāh-ı Mısr iken
Bārgāh-ı evce āgāz eyleyüp gūyān ola
6. Devr idüp geldim cihāna yine bir devrān ola
Ben gidem bu ten serāyı yıkılup vīrān ola

II

1. Çün hümā-yı ʿizzete ʿazm eyleye şāh-ı nefer
Bāğ-ı iqlīm-i vücūdı vādī-i hicrān ola

31^a

2. Çün Sikender eyleyüp şāh-ı cihānı cüst u cū
Teşneler tā āb-ı Hızır ile dil-i reyyān ola
3. Bād-bān-ı himmeti deryā idince rūzgār
Kān-ı dil gencīne-i dürr-i güher mercān ola
4. Kim nesīm-i ʿaşk ile girdāb-ı bahra düş olan
Keşfī-i nāsūt-ı āhır lücce-i ʿummān ola
5. Tūr-ı ʿaqlum eyleyüp emvāc-ı deryā dil-şikest
Çünkü fülk-i ten yem-i lāhūtdan ğavtān ola
6. Cūş idüp ʿummān-ı cān cismüm gemisin tağıda
Yırlar altında tenim toprağ ile yeksān ola

III

1. Çār erkānım bulup biribirinden infīsāl
Her birisi milket-i hüsнімde vālā şān ola
2. Şūr-i āfāk ile hemdem ola ser-heng-i nefer
Pīş-tāb ile maţar āb-ı hayāt-ı cān ola
3. Āteşim germiyyetinden devr idüp çarḥ-ı felek
Mıhr-i ʿālem-tāb-veş nārım şerār-efşān ola
4. Çün niyām-ı cismını bend-i miyān-ı ḥāk ide
Ḥaņçer-i rūḥ-ı revānum tıġ-veş ʿüryān ola
5. Ref ʿ olup eflāka ʿİsā-yı dem-i Rūḥü'l-Ḳudüs
Çünkü bu cism-i heyülā şüretüm bī-ān ola
6. Dört yanumdan nār u bād u āb u ḥāk ide hücüm
Benliġüm anler olup bu varlıġım tālān ola

IV

1. Dökülüp burc-ı bedenden encüm-i vehm ü hayāl
Bükülüp ḳaddi hilālün ṭop iken çevġān ola
2. Bulıcaḳ māh-şifātım maşrıḳ-ı tenden ḥusūf
Şems-i zātım maġrib-i dilden yine raḥşān ola
3. Zerre zerre göklere aġmaḳda iḥsās-ı ḳavī
Ḳatre ḳatre yerlere yaġmaḳda çün bārān ola

4. Ber-hevā varlık cibāli mevc ura deryā gibi
Seyr iden fülk-i felekde rūḥ-ı keşṭī-bān ola
5. Şeş cihetden kırtılup deryā ola şahrā-yı dil
Çünkü iklīm-i vücūda neş'e-i tūfān ola
6. Bu vücūdum tağı kalka atıla yūñler gibi
Şeş cihātum açıla bir ḥaddi yok meydān ola

31^b

V

1. Fetḥ olan şahrā-yı dilden gevher-i dürr-i vücūd
Nazm u terkīb ile tā mecmu^a-i dīvān ola
2. Nūr-ı Ḥaḳ'dan devr idüp ^aarş-ı dil-i Rūḥü'l- Emīn
Levh-i kürsī-i kalemde şūret-i Raḥmān ola
3. Ṭal^at-ı *seb^a'l meşānī*¹⁵⁶ seyr-i eflāk eyleyüp
Muşḥaf-ı ^aunşurda tā dībāce-i Qur'an ola
4. Pes ḥurūf-ı encüm āyāt-ı semā kāf-ı süver
On sekiz biñ ^aālemi yek noḳtada pinhān ola
5. Nuḳḳı sırr-ı noḳta mir'āt-ı Muḥammed neş'emūñ
Çünkü terkīb-i nefes otuz iki dendān ola

¹⁵⁶ "Tekrarlanan yedi". Hicr Sūresi 87. âyetten iktibastır. Âyetin tamamı şöyledir: "Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik." (Diyânet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009); "Fakat genellikle kabul edildiğine göre bunlar Fatiha'nın yedi âyetidir. Her namazda bir bütün olan iki rek'atın ikisinde de okunduğu için bu sürenin âyetleri ikişerli yedi âyet vasfını almıştır." Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.139.)

6. 7açıla terkı̄bim otuz iki 7arf ola temām
Nok7a-i sırrum 7amunuñ gevherrine kān ola

VI

1. Kenz-i esrār-1 derūnum keşf ola  alemlere
Neşr olup āfāka mercān u gūher furqān ola
2. Keşti-i ervāh-1 cism ola zemīn-āsā 7arār
Bula zūriyyāt andan perveriş yek nān ola
3. 7atre 7atre āblar aşđāf-1 ba7r-1 cān olup
Zerreler aq7ār-1 cismūmden 7amu pūyān ola
4. Ten kesāfetden me adin-veş gehī ola cemād
Dem letāfetden gehī enhār-veş cūyān ola
5. Ādemiyyet tıynetūmden cūmle eşcār-1 7avī
Her biri baş 7aldıra ten bāğ ile būstān ola
6. Cūmle efkār u 7avāsum 7aşr ola bu  arşada
7alkalar hep yeñiden şankim bahāristān ola

VII

1. Nok7a-i tenden zuhūr iden mevālid-i selās
Pā-būrehne bī-7abā abdāl-veş  uryān ola
2. 7ırqasın bād-1 hevāya virdigūn fikr eyleyūp
Vādī-i lev7-i hecāda vālih ũ 7ayrān ola

3. Kesb idüp harf-i ta^cayyün tâ bulam kendüm deyü
Hırmen-i ^câlemde pâ-mâl bî-ser-i sāmān ola
4. Ādeme şarf-ı ^cinān için çeküp haylî emek
Mekteb-i ^cirfāna tâ kim tıfl-i ebced-h^vān ola
5. Āyet-i nūr ile hil^catler giyüp İdrīs-veş
Çünkü isti^cdād-ı ma^cnā şüret-i elvān ola

32^a

6. *Yevme tüblā*¹⁵⁷dır o gün her ma^cnā bir şüret giyer
Kimi nebāt kimi hayvān kimisi insān ola

VIII

1. Nüşa-i sipāre-i eṭfāle ma^cnā-yı kıdem
Şüret-i hil^cat ile pūşīde-i imkān ola
2. Çün benātü'n-na^cş-ı gülzār-ı nebāt rüşen olup
Gül^cizār-ı gönça-i ^câlem gül-i handān ola
3. Çār-ı erkān-ı ^canāşırdan gelüp rüh-ı revān
Gerçi İbrāhīm-veş üftāde-i nīrān ola
4. Çünkü nār u bād u āb u hākden tecrīd olup
Sem^ca-i sūzān-ı ^caşka nūr-ı bī-ebdān ola

¹⁵⁷ “Bütün sırların yoklanacağı gün” Tārık Süresi 9. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâlî şöyledir; “Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!” .” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

5. Nev-be-nev rûh-ı revānum nūrdan hıl[°]at giyüp
Ka[°]be-veş mir'āt-ı kabrim meşhed-i yārān ola
6. Kabrime dostlar gelüp fikr ideler aḥvālīmi
Her biri bilmekde ḥālüm vālih ü ḥayrān ola

IX

1. Neş'e-i naḥl-i vücūd-i meşhed-i ehl-i Ḥüdā
Gülşen-i gülzār-ı ḥazret ravza-i Rıdvan ola
2. Sīnesinde bedr-māh-ı kevkebi ümmü'l-kitāb
Pertev-i ḥurşīd-veş āyīne-i devrān ola
3. Şems-i ḥurşīd-i derūnı [°]aksini seyr eyleyüp
Şeşper-i envār-ı Rūḥü'l-Ḳuds ile hem-lān ola
4. Mısr-ı dil şehrini seyrān eyleyüp Nehrī gönül
Mecma[°]ü'l-baḥreyn kânından ledün Ceyhān ola
5. Gevher-i dürr-i ma[°]ārif sırr-ı nuḡkumdan toğup
Çünkü aşdāf-ı tenüm ḥāk-i [°]ademde fān ola
6. Her kim ister bu Niyāzī derd-mendi ol zamān
Sözlerini oğusın kim sırrına miḥmān ola

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . . . / - . . . / - . . . / - . -

32^b

1. Ğoncalar olduĝda ĥandān būsītānı devr ile
°Andelīb olmaĝda nālān dāsītānı devr ile
2. Lāne-i lāhūtdan pervāz urup bu gülşene
Murĝ-ı dil geldi hezārān gülsītānı devr ile
3. Çün ezel olmış idi sırr-ı tılısm-ı *küntü kenz*¹⁵⁸
Tā dil-i vīrānede bulınca kānı devr ile
4. *Kenz-i mahfīden*¹⁵⁹ tecellī eyleyüp baĥr-ı kıdem
Feyz-i Ĥaĥĥ'a çün şadef açdı dehānı devr ile
5. Evvelā ol feyz-i aĥdesden muĥabbet gevheri
Dürre-i beyzā olup genc-i nihānı devr ile
6. Per açup Cibrīl-veş °arş üzre eylerken tavāf
Sidrede tutdı vaţan ol āşiyānı devr ile
7. Çün ĥalemnden med olup yazıldı kürsī levhine
Naĥl-ı Tūbā'ya ĥonup bāĝ-ı cinānı devr ile
8. Şayd-ı dām-ı dāne-i zūlf-i dilārā olmaĝa
Encüm-āsā raĥş idüp heft āsumānı devr ile

¹⁵⁸ “ Ben (gizli) bir hazineydim”.

¹⁵⁹ “ Gizli hazine” Bu sözü, ünlü hadis bilginleri (İbn-i Teymiye, Zerkeşī, İbn-i Hacer,Suyuti) uydurma hadisler arasında gösterirler. Aliyü'l Kari, “ Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler (beni bilsinler) diye yarattım” (Zariyat, 51/56) ayetine dayanarak manasının doğru olduğunu iddia eder. (Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.91.)

9. Çün Zühāl kıldı tarab gülzāre oldı Müşterī
Hañçer-i Mirrīh hār-ı hūn-feşānı devr ile
10. Şems-i kalbe Zühre taşvīrin °Uṭārid yazıcak
Bedr olup toğdı Kamer'den aḥterānı devr ile
11. Āteş-i °aşk ile dökdi ebr-veş bārānını
Bāş gösterdi nebāt āb-ı revānı devr ile
12. Hırmen-i °ālemde hāşıl eyleyince rūzgār
Geh esüp gehī şavurdı bādbānı devr ile
13. Göklere ağdı zemīn üzre çıkup gāhī buhār
Yirlere yağdı şehāb-ı nāvdānı devr ile
14. Ma'dene kān oldığın idrāk idüp hayvān-veş
Geldi şekl-i ādeme şahn-ı cihānı devr ile
15. Zeyn olup gāhī açıldı °āleme güller gibi
Gāh bülbül-veş kı lup zār u figānı devr ile
16. Geh ḥarābāta düşüp çekdi melāmet çillesin
Geh °ibādāta koşup şarf-ı °inānı devr ile
17. Gāh nūş itdi şarāb-ı la°l-i nābından zülāl
Gāh gūş itdi ḥiṭāb-ı *len terānī*¹⁶⁰ devr ile

¹⁶⁰ “Beni asla göremezsin” A’raf Suresi 143. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir; “Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

33^a

18. Gāh ins ü geh melek gāhī kevākib geh felek
Eyleyüp °arz-1 dilek her āsitānı devr ile
19. Cüst ü cū kıлмақта çok toğdı tolandı māh-veş
Taķunıban şad hezārān nām u şānı devr ile
20. Sū-be-sū geşt ü güzār eylerdi şahn-1 °alemi
Buldı āhır dergeh-i ķuţbu'z-zamānı devr ile
21. İrişince cezbe-i Sulţān °Abdülķādire
Hızr-veş buldı hayāt-1 cāvidānı devr ile
22. Hāneķāh-1 Şeyh °Abdülķādir-i Geylānī'de
Devr-i gül buldı sema°-1 °āşıķānı devr ile
23. Mazhar-1 esmā olan °uşşāķ-1 Zāt-1 vaħdetüñ
Buldı keşret şüreti mir'āt-1 cānı devr ile
24. Cümle esmānuñ medārı bātınında sırr-1 Zāt
Geldi esmā vü şıfat ma°nāda anı devr ile
25. Evvel āhır bātın ü zāhir izāfāt-1 şuver
Neş'e-i esmāda evşāf-1 me°ānı devr ile
26. Devr idüp nūr-1 Cemāl'e pertev-i yā Hū ile
Güyyā pervānelerdür şem°adānı devr ile
27. Her biri üftāde-i şem°-i ruķ-1 gülgün olup
Bātını hem-reng-i gül rūķ-1 revānı devr ile

28. ʿAşk meydânında ser-bâz olalı ʿevgân-ı dil
Kıpdı elden ʿtöp-veş kevn ü mekânı devr ile
29. Nüş idüp şahbâ-yı Hû'dan bâde-i hamr-ı ezel
Mest olup bildi kamu sırr u ʿayânı devr ile
30. Gördi ancak devr iden mir'ât-ı dilde ʿaşk-ı Hâk
ʿĀşık u maʿşûk olur ʿeşm ü zebânı devr ile
31. Halka-i tevḥidden buldı ḥakîkat noktasın
Oldı ḥaṭṭ-ı istivâ ʿilm ü beyânı devr ile
32. *Men ʿaref*¹⁶¹ den ders alup bildi hüviyyetden ḥaber
ʿAşk ile bâkî kamu ʿuşşâk-ı fânî devr ile
33. *Leyse fi'd-dâr gayruhu deyyâr*¹⁶² okur Nehrî gönül
Nüşa-i kübrâ olup verdi nişânı devr ile

50

mefʿülü failâtü mefaʿilü faʿilün

Muzârî (- - . / - . . . / / - - -)

33^b

1. Aldı hezâr âdemi yek zülf-i dāmıla
Başdan çıkardı ʿâlemi sevdâ-yı hāmıla
2. Her dem hevâ-yı ḥaṭṭ-ı perîşân-vezân iken
Gülşende ḥâl ü ḥadd görünmez nizāmıla

¹⁶¹ “Kendini bilen Rabb’ini bilir.” Hadis-i Şerif, Aclûnî, **Keşfü’l Hafâ**, Daru’l Kitâbü’l İlmîyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

¹⁶² “Evde ve (kainatta) ev sahibinden (Allah’tan) başkası yoktur.” (Mehmet Yılmaz Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.114)

3. °Iyş u şafâyı zâhide hâş eyleyüp felek
Cevr ü cefâyı °aşıkâ vird' iltizâmıla
4. Girdâr-ı çarh dâye-i esb ü har olmasa
Olmazdı İbn-i Mülcem'e perver licâmıla
5. Nüş-ı hüsünle tās-ı felek kâla mı tehî
Âmâde zehr-âlûde cāmı simâmıla
6. Bir Kerbelâ Hüseyn için ancak hezâr belâ
Hün ider ehl-i °aşk derûnı sihâmıla
7. Aldı libās-ı cism Nesîmî hevâ-yı °aşk
Berdâr idince Manşûr'ı sekr-i müdâmıla
8. Yağmaya virdi bād-ı hevâ İbn-i Edhem'ün
Eyvân-ı kaşr u bârgehın inhidâmıla
9. Meftûn kıldı Kays'ı temâşâ-yı °aşkda
Oldukda nakş-ı Leylâ nigâh-ı hırâmıla
10. Şeh Bâyezîd murâkıb-ı dergâh-ı °aşk iken
Ser-ceyb-i cübbesinde(n) gözikdi fihâmıla
11. Baş virdi Şems-i Tebrîz °aşkuñ penâhına
Gördükde la'l-i meygûnı şahbâ-yı cāmıla
12. Hünkâr-ı Rûmî Manşûr-ı iklim-i °aşk olup
Şemşîr-i nâyı °arşa aşıldı niyâmıla
13. Sulţân-ı bâz-ı eşheb-i kös ü kudümüne
Geldi rikâb-ı cümle-i aqtâb kıyâmıla

14. Rāyāt-1 ʿaşkı Şāh-1 Rusul dest-i Ḥaydar’a
Virüp serā-yı kudse çekildi hıyāmıla
15. ʿĪsā-yı Rūḥ-1 Kudsī hümā ile hem-ka-dem
Ṭāvūs-1 murğ-1 ʿaşka erilmez dü kāmıla
16. Yahyā kemend-i zülfüñe başın feda ider
Çevgān-1 ʿaşka top-1 ser-i inzimāmıla
17. Ser-rişte viridi ʿaşk Zekerıyyā’ da rāz iken
Dāmān u cismi çāk oldı dest-i enāmıla
18. Eyyüb zār u giryede rencūr-1 dil iken
Hengām-1 şıḥhat erdi meserret peyāmıla

34^a

19. Uymış hevā-yı ʿaşka Sebā’dan yelüp gelür
Belkīs pāy-i taht-1 Süleymān merāmıla
20. Dāvud Zebūr-1 ʿaşk ile āgāze baḥş olur
Eflāk girdi raqşa tıyūr u hevāmıla
21. Mūsā-yı Ṭūr ʿaklı tecellī fenā virüp
Buldı dıraht-1 dilde(n) vişāli kelāmıla
22. Yūsuf penāh-çāh-1 ḥarābāta irmese
Şāh olmaz idi Mısr-1 dile kaşr-1 şāmıla
23. Yaʿqūb-1 dil zülāl-i lebūñden cüdā ise
Aldı şafā-yı bŷy-1 cemāli meşāmıla

24. Virdi H̄alīl'e āteş-i sevdā-yı kākülūñ
Fırdevsi mālikāne berāt-ı selāmıla
25. Çün Nūh pīş-i fütāde-i her rūzgār idi
Tā fülk-i dil bulınca hevā iltiyāmıla
26. İblīs görince h̄āk-i mezelletde Ādem'i
Kürsī-nişīn-i kibr olup °örf-i °izāmıla
27. °Ucb ile düşdi daħl u ta°aşşub belāsına
Düşnām-ı h̄aşm u cehd-i şıfāt-ı kirāmıla
28. İnkārı devr-i Aħmed'e dek āşikār olup
Nāşih olurdı h̄alka müdām dek ü dāmıla
29. Geldükde va°iz-ı dehir oldı nihān yine
İcrā ider rüsūmunı k̄ā'im maķāmıla
30. Lā-bud gerekdür ādeme iblīse uymayup
Üstād-ı °aşkı rehber ide ihtirāmıla
31. °Ayn-ı hayāt-ı dil durur ehl-i kemāl bil
Taħķīķ Hızr'ı buldı eren merd-i kāmıla
32. Keşti-i dil telāţum-ı mevcden rehā bulur
Nehrī hevā-yı Hızr ile küşt-i ğulāmıla

[Tārīḥ-i Binā-yı Mescid]

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel . . . - / . . . - / . . -

35^a

1. Şāhibü'l-ḥayr Ḥāc Meḥemmed Ağa
Aslaḥu'llāhu şānehü ve ḥamāh
2. Gördi bu mescidi ḥarāb olmuş
Ke ḳulūbu'l-muḥibbi vā esefāh
3. Ḳaşd-ı tecdīd için idüp niyyet
Şere'a'l-emra ḥalisan li'llāh
4. İmtişāl idüp emr-i Mevlā'ya
Ezina'llāhu yürfe'u bīnāh
5. İntisāb-ı Resül-i Ḥazret için
Rütbü'l emre fihī nahve mināh
6. Sa'ıy idüp yaptı nev binā vālā
Mescidün üssise 'alā-takvā'¹⁶³h
7. Ḳafeş-i 'andelīb ider taḥşīn
Ma telā fihī ḳāriün ve da'āh

¹⁶³ “Temeli takva üzerine kurulan mescid.”Tevbe Suresi 108. âyetten ıktıbastır. Âyetin ilgili kısmının meâli şöyledir : “...İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. ...”(Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

8. İde Hâk   mr   devletin efvn
Z ifa'll h  ecreh  v  cez h
9. *Yevme t bl *¹⁶⁴ da zıll-i r hat ola
Mustezillen bi *m  kaddemet yed h*¹⁶⁵
10. Vire Şol kaşrı kim buyurmuŐdur
Verede'l-va du  an-H b ba'llah
11. Dedi itm mını görüp Nehr 
M nŐiden bi'l-biz ati'l-m zc h
12. Geldi t r he vahy-i haŐla Şeref
*İnnema ye muru mes cida '(l)l h*¹⁶⁶ (1166/1753)

52

[T rihb-i Vef t-ı  Aynt biz de el-H c MeŐemmed]

f il t n f il t n f il t n f il n

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1.  Aynt biz de el-H c MeŐemmed kim anu 
Zikr-i Mevl  p Őesi olmuşdı k ll 'l b riŐa

¹⁶⁴ “Bütün sırların yoklanacağı gün” T rik S resi 9.  yetten iktibasır.  yetin tamamının me li Őoyledir; “Bütün sırların yoklanacağı günü hatırla!” **Diyanet İŞleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. DoÇ. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁶⁵ “ nceden elleriyle yaptıklarına” Nebe Suresi 40.  yetten iktibasır.  yetin tamamının me li Őoyledir: “Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve inkarcının, "Keşke toprak olaydım!" diyeceği günde gerŐekleŐecek olan yakın bir azaba karşı uyardık” **Diyanet İŞleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. DoÇ. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁶⁶ “Allah'ın mescidlerini ancak...” Tevbe Suresi 18.  yetten iktibasır.  yetin tamamının me li Őoyledir : “Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zek tu veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İŞte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.” **Diyanet İŞleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. DoÇ. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

2. H azret-i Sult an  Abd lk adir'  n derg hına
Hıdmet-i merd n ile bulmışdı ber -i l miha
3. Bülbül-i c nı ved -1 řaĥn-1 keşret eyledi
B g-1 vaĥdetden meş mına irince r yiĥa
4. H k Te al  k brini s r- b-1 raĥmet eyleyüp
Ola meşh r  hümayun env r-1 z t-1 l yiĥa
5. K brini * çler* ziy ret eyleyüp t r hini
Didiler H cı Meĥammed r ĥına el-F tiĥa (1169/1756)

53

f il t n f il t n f il t n f il n
Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

36^a

I

1. şem-1 h rş d-i H d   y ne-i k lb-i vel 
Sırr-1 z tından k mu mir' t-1   lem m ncel 
2. Buldı  y t-1 şu n t-1 mez hir ser-te-ser
Noĥta sırrından ta ayy n kesb ile k dr-1 cel 
3. Mebde-i z t  lib s-1 ĥarfden   r  iken
Biçdi ness c-1 k lem p r hen-i  aĥl-1 k ll 
4. Nev k b -y  mekteb-i levĥ-i hec  taĥs m olup
Giydi eşf l-i şuver eşk l-i lafz-1 m hmeli

5. Bunca tefsîr-i mücellîd şerh iderken noktanuñ
Bâtinında derc olan âyât-ı vahy-i münzeli
6. Sırr-ı nokta merkez-i nûndan tecellî eyleyüp
Buldı âhîr neş'e-i insândan ser-menzili
7. Geldi insân şüret-i âyîne-i sırr-ı elest
Eyledi ikrâr-ı Hâk her kim dedi ana *belî*¹⁶⁷
8. Şüretâ gehvâre-i °unşurda kılmış perveriş
Mâder-i tab°-ı cihân ol zâde-i rüşen dili
9. *Küntü kenz*¹⁶⁸esrârı taht-ı bâ ile mahfî iken
Geldi işbu beyt ile keşf oldu esrâr-ı °Alî
10. Şekl-i âdem nokta-i zâtuñ tılısm-ı heykeli
Şerh ider bu nüsha-i °âlem o metn-i mücmeli

II

1. Matla°-ı şems-i hakîkat şem°a-i nûr-ı beşer
Pertevinden rüşenâ gülşen serây-ı bahr u ber
2. Bunca esmâ cünbiş-i ef°âle ârâyış virüp
Her şıfatdan hüsn-i zâtına irişdi zîb ü fer

¹⁶⁷ “Dediler ki evet” Araf Sûresi 172. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli ise şöyledir. “Hani Rabbin (ezelde) Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir.” **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁶⁸ “ Ben (gizli) bir hazineydim”.

3. Dem-be-dem gūş-ı dil Mūsā'ya eşyādan gelür
Na^cra-i innī ena 'llāh¹⁶⁹ birle gülbang-ı şecer

36^b

4. Evc-i dilde gerdiş-i şems-i mesīhūñ seyrine
Naḥvetiyle bulmadı cāy-ı raşad ehl-i nazār
5. Kevkeb-i dürrī-i burc-ı Ahmedī şemşīr-veş
Eyledi çāk-ı girībān-ı felek şakḳ-ı kamer
6. Bārgāh-ı lī ma^ca 'llahī¹⁷⁰de cevlān itmeğē
Ḥayretinden bulmadı Nāmūs-ı Ekber bāl ü per
7. Māh-ı nev ḥurşīd-i ^cālem devr ider perv-veş
Şem^c-i envār-ı cemāl-i ādemi şām u seher
8. Naḳd-i ^cömrin kevkeb-i iḳbāline çarḥ-ı felek
Ḥarc idüp kıldı nücüm-āsā nişār-ı sīm ü zer
9. Tıfl-ı dil virdi dem-i ^cİsā'dan işbu beyt ile
Nefḥa-i ihyā-yı feyż-i aḳdesi remz ü ḥaber
10. Şekl-i ādem nokḩa-i zātuñ tılısm-ı heykeli
Şerḥ ider bu nüşḩa-i ^cālem o metn-i mücmeli

¹⁶⁹ “Şüphesiz Ben Allah'ım” Kasas Sûresi 30. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Mūsâ, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Mūsâ! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.” **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁷⁰ “Benim Allah ile...” “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.” meâlinde rivayet edilen sözden alınmadır. (Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.115.)

III

1. Lücce-i deryâ-yı vahdet mülk-i dil tahtında şâh
Keşret-i emvâc serâb-ı ʿâleme cây-ı penâh
2. Teng târik-i ʿamâ olmuşdı aʿyân-ı cihân
Buldı ol deryâ dilüñ ʿaksinde nev çeşm-i nigâh
3. Nefh-i enfâsı nesîminden alur seyr-i felek
Olmasa âdem bulurdı zevrağ-ı ʿâlem tebâh
4. Âdem ü ʿâlem gönülden mecmaʿü'l baḥreyn olup
İktirân itdi ḥamel burcında ḥurşîd ile mâh
5. Âşikâr oldı fem-i Meryem'de bir baḥr-ı nefer
Heft deryâ kaṭresi yanında mânend-i kiyâh
6. Anda peydâ oldı aşdâf-ı heme sâlâr-ı cân
Zât-ı Âdem ʿalleme 'l-esmâda¹⁷¹ ser-ḥayl-i sipâh
7. Maʿden-i kân-ı şadef deryâ-yı sırr-ı men ʿaref¹⁷²
Ol güher gencînesinden keşf olur bî-iştibâh
8. Gülşen-i ʿâlemde âdem dâne-i ferʿ-i şecer
Aşl-ı eşyâdur ḥakîkat zâde-i nuṭḫ-ı güvâh
9. İşbu beyt-âsâ dür-i laʿl-i maʿârif nazmına
Mülk-i dilden buldı ol deryâya Nehrî şâh-râh

¹⁷¹ “İsimleri öğretti” Bakara sûresi 31. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “ Allah Adem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi” **Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

¹⁷² “Kendini bilen Rabb'ini bilir.” Hadis-i Şerif, Aclûnî, **Keşfü'l Hafâ**, Daru'l Kitabü'l İlmiyye, Beyrut 2009, c.2 s.291.

10. Şekl-i âdem nokta-i zâtuñ tılısm-ı heykeli

Şerh ider bu nüsha-i ʿâlem o metn-i mücmeli

54

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

müctes : . - . - / . - - - / . - . - / . - -

37^a

1. Tabak tabak gül-i zibâ ruh-ı cemâlün mi
Kadeh kadeh mül-i ra'na leb-i zülâlün mi
2. Siyeh siyeh şanemâ levh-i deyr-i hüsnünde
Bölük bölük haṭ ü yâ ʿanberin hâlün mi
3. Taraf taraf sipeh-i ʿaqlum eyleyen târâc
Vaḳit vaḳit nigeḥ-i dide-i gâzâlün mi
4. Delik delik cigerüm gamzesi nişâne iden
Taḳım taḳım müje yâ fitne-i hilâlün mi
5. Faşıl faşıl kütüb-i ʿunşur içre her mevcüd
Varaḳ varaḳ şuhuf-ı âyet-i kemâlün mi
6. Sebaḳ sebaḳ dile *sebʿa'l-meşâni*¹⁷³ şerhinde
Sınıḳ sınıḳ bu gönül nokta-i celâlün mi

¹⁷³ “Tekrarlanan yedi”. Hicr Süresi 87. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meâli şöyledir: “Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve büyük Kur'an'ı verdik.” (Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009); “Fakat genellikle kabul edildiğine göre bunlar Fatiha'nın yedi âyetidir. Her namazda bir bütün olan iki rek'atın ikisinde de okunduğu için bu sürenin ayetleri ikişerli yedi ayet vasfını almıştır.” Mehmet Yılmaz, Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.139.)

7. Kızıl kızıl lebünün âteşiyle her müyüm
Parıl parıl şerer-i şem^a-i hayālün mi
8. Seher seher eşer-i dāğ-ı sīne-i Nehrī
Satır satır raqam-ı nāme-i vişālün mi

55

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

müctes : . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

1. Sebağ sebağ okunan muşhaf-ı cemālün mi
Varağ varağ yazılan naqş-ı rüy-ı ālün mi
2. Tabak tabak çekilen nuql-ı bezm-i büse midür
Yanıq yanıq bu gönül teşne-i zülālün mi
3. Bütün bütün dil ü cān mülkini musahhar iden
Yanın yanın nige-h-i pür-füsün u ālün mi
4. İçin için yanarak girye-i şerer eşerün
Sönük sönük çekilen āh-ı bī-nevālün mi
5. Kadem kadem ne bu tarz-ı hırām-ı refāruñ
Ayak ayak gelişün cünbiş-i nihālün mi
6. Kırık kırık ne bu etvār u nāzükāne kim
Kuḥul kuḥul bu reviş nāz-ı i'tidālün mi
7. Kaçan kaçan çekilüp bezmden ırağ olmak
Kucağ kucağ baña āğüş-ı ittişālün mi

8. Țaraf țaraf saña taħsīn-i ħulq ey ħākīm
Cihān cihān leb-i ŧīrīnī-i maḳālūñ mi

56

fe[°]ülün mefā[°]lün fe[°]ülün mefā[°]lün

Bahr-ı tavil . - - / . - - - / . - - / . - - -

37^b

1. Le-ḳad ŧeraḳa'd-dünyā bi-ŧemsin izā sevvā
Yaḳū'z-zalāmu'l-bedru min nurin bi'l-cedvā
2. Keenne's-Süreyyā zāte ḫal[°]in [°]ale'd-dücā
Leda'ŧ-subḫi min aḡŧānihā tuzharu's-selvā
3. İzā mā enāret lem[°]uhā müsnedü'l-verā
Aḳāet bihi mā ḫavlehu hāsīlu'l-fehvā
4. Fema Mevlāna kevkebü'l-ıŧŧı ḫālī[°]ān
[°]Alā huttatīhi'l-Baḡdādi min ma[°]deni't-taḳvā
5. Hüve'l-ḳuḫbu tezhu'l-ferḳadānū bi-ḳurbīhi
[°]Alā encümi'l-eflāki merfū[°]ate'l-me'vā
6. Futuhātu Muhyiddīni min bābi feyḏīhī
Metā faḳḳı ḫatmü'l-evliyāu ruf[°]atu'l-fetvā
7. Ve sayahu yeŧfi ŧadra dīnū'l-Muḫammedī
Fe min hayᧁü sālet minhüme'l-[°]udvetü'l-ḳuŧvā
8. Fe mā neŧ'etü'l-[°]anḳāi illā vüçüduhu
Fe mā ke'l-cenāḫayni'illezī yebsuḫu'n-necvā

9. Fezā seyyidü'l-ahrâri kânet kudûmuhu
°Aleyke'r-riqâbu'l-evliyâ ü bilâ necvâ
10. Feküllü veliyyin tahte hükmi kazâihi
Metâ şâ'e vechu'l-arđi fî kabzîhi yuṭvâ
11. Ve zâlike menşubi'l-livâi bi-nuşratin
°Alâ maḳ'adü's-sıdḳılllezî etyebu'l-meşvâ
12. Setîru °uyübü's-sâlikîne tarîkuhu
Velev kâne men fî hîrati ḥabṭeti'l-°aşvâ
13. İzâ kâme ğavlün an yeḍille murîduhu
Fe-lem yesteta° men şavnîhi lem yekid yuġvâ
14. °Asa'llâha an yehdî ke'se midân
İlâ °abdîhi'n-Nehrî iz cârahu eḥvâ
15. Femâ ziltü ercû cur°ate min zülâlihi
İnnenî raḥîka mâ yezülü bi-hi'şekvâ
16. Fûadî a°la'llâhe yervî bi-feyzîhi
Bi-aḳḏaḥi nesîmâihi yekşifü'l-belvâ
17. Femâ dâmeti'l-eyyâmü evşıl selâmenâ
İlâ °umdetü'l-°uşşâki ya fâḏiye'd-da°vâ
18. Fenûru'l-°ulâ min ḏav'i şemsi'l-Muḥammedî
Bidâi sırrî °Abdülḳadiri'l-eşhebi'l-eḳvâ

[Tārīḥ-i Vefāt-ı Seyyid Ḥalīl Efendi]

müstef'ılün fe'ülün

muzārī: - - . - / . - -

39^a

1. Şeyḥ-i şüyūḥ-ı devrān
Şāḥib sülūk u 'irfān
Taḥkīk-i ender cihān
Gelmez daḥı menendi
2. Şadr-ı der-i vilāyet
Ol menba^c-ı 'ināyet
Hem meşhed-i siyādet
Maḥbūb-ı serbülendi
3. Ḥulḳ-ı ḥamīde-mu^ctād
Mensūb-ı Şāḥ-ı Bağdād
Mesned-nişīn-i irşād
Ol şūh-ı şehlevendi
4. Ḥükm-i Ḥüdā mübeddel
Olmaz budur müdellel
Āh şayyād-ı ecel
Ḳurdı aña kemendi
5. Üçler çıkup didiler
Nehrī zamāna tārīḥ
Me'vā edindi 'Adn'i
Seyyid Ḥalīl Efendi (1145/1732)

[Tārīḥ-i Vefāt-ı Vālid-i Ahmed Nehri]

mef'ülü fā'ilātün

muzārī : - - . / - . - -

1. Şeyḥ-i güzīn-i devrān
Ehl-i şafā vü vicdān
Ġarḳ itdi baḥr-ı ʿummān
Ol pīr-i ercümendi
2. Çün şerbet-i şehādet
Nūş eyledi cihānda
Şunsun aña cinānda
Mevlā şarāb-ı ḳandı
3. Ḥayy ismi ile oldı
Enfās-ı pāki itmām
Kim olmuş idi pīrūñ
Şıdḳ ile cān-ı bendi
4. Teslīm idince rūḥın
Ol vālid-i ʿazīzüm
Geldi dile bu tārīḥ
Şeyh Meḥe(m)med Efendi (1155/1742)

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - -

39^b

1. Ḥāmiden lillāhi ḥamden nūruhu
Yemle'u beyne's-sema'i ve'l-berā

2. Ellezī evhā ilā mir'ātihi
Enzele-l furkāne fī ġāri'l-Ĥirā
3. Eşbetet mi'rācuhu fevka'l-°ulā
Naşsa subħanellezī leylen serā
4. Kāne °aynü'z-zāti veche Aħmedin
Ķad rae'l- ħaĳka yaĳīnen men raā
5. Cāe eşbaħu's-sevā tefsīruhu
Min tuħħūmi'l-°arşı ilā taħti's-serā
6. Zāde ĳalbī muħcetehu min zura eytu
Mā kezzebe °aynü'l-fuadi mā raā
7. Mecme°u'l- baħreyni ħavzu feyzīhi
İz şüyūħu'd-dehri enhārun cerā
8. Siyyemā şeyħī °aliyyü'l-vāhidī
Ķalbuħu yenbū°u Nehri'l-°urā
9. İbtelāhu Rabbuħu bi'l-hicrati
Mişle ħayrı'l-ħalkı °an ummi'l-ķurā
10. Küntü mecruħa'l-fuadi muddeten
Külle curħen °anhu yelīhi'l-berā
11. Sırtu °atşānen fī biż°a sinīna
Min zülāli feyzīhi teku urā
12. En°ama'llāhu °alā aħbābihi
İncele's-şemsü ĳad inħalle'l-mirā

13. Kad ra'eytü'l beldete kad tuyyibet

Kültü verahhan cāe men yeşīhu'l-verā

60

[Tārīh-i Cülüs-ı Kırım Giray]

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1. Mübārek bād taht-ı hān-ı zīşān āl-i Cengīz Hān
Cülusun ile handān eyledüñ iklīm-i Kirmān'ı
2. İdince taht-ı ecdād-ı hümāyün baht-ı nüzhet-gāh
Görindi şevket-i Efrāsiyāb İskender-i şānī
3. Yazup kilik-i 'Uṭārid maṭla'ıñ dādār-ı fıtratdan
Kalemdeñ nesh olur Nüşirevān'ıñ dād ile şanı
4. Dimez dil cūy-ı ihsānuñda şebnem Nehrī Ceyhūn'a
Nice deryā-yı luṭfa kıla nūr-ı baḥr-ı Geylānī

40^a

5. Şehā vü cūd ile fer ü ziyā-güster olup dehre
Çekildi Hātem-i Ṭayy'ıñ 'iṭādan dest ü dāmānı
6. Olupdur ser-nigūn āl-i şafā tır ü kemānuñdan
İdüp şemşir-i bürrānuñ dü nime taht-ı İrān'ı
7. Cemālūñ heybetinden düşdi Nemçe çāh-ı endūha
Celālūñ dehşetinden itdi Moskov terk-i tuğyānı

8. Nizām-ı devletüñle beyt-i maʿmūr oldı Akmesid
Geçirdi ehl-i bağı Kılburun'dan emr-i fermānı
9. Kırım vādī-i hāş bağçe seray-ı cennet olmışdur
O dārā serv tek olduğda pāy-i taht-ı Sultānī
10. Hūdā taht-ı serīr-i şevketinde eyleyüp dā'im
Kamu aʿdā-yı dīn üzre muzaffer eyleye anı
11. Bu resme tıbc-ı memdūhu'ş-şiyem cūd u şecaʿatde
Yazar biñ yılda bir tārīh *selātīn-i Kırım Hān'ı* (1171/1758)

61

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel : . . . - / . . . - / . . . - / . . -

1. Yār ağıyāre nigāh ile sözümden çıkdı
Āb-ı rüyum dökülüp yire gözümden çıkdı
2. Leb-i meygūnı hayālimde kurup huy-kerde
Pür-^carağ bezme o inbiḥ-i özümden çıkdı
3. Āteş-i ^caşqum ile girdi Şüreyyā çarḥa
Cāy-ı dilde şerer-endāz gözümden çıkdı
4. Zāde-i ṭab^cıma üftāde olup duḥter-i rez
Hāne-i cāna revān oldı özümden çıkdı
5. Şīr-i māderle bulup hürmet o bāğīzāde
Hūşeden kat^c-ı zimām ile düzümden çıkdı

6. Micmer-i dilde görüp dūd-ı ʿabīr-i ḥattın
Nehriyā der mi o müşk-nāb yüzümden çıkdı

62

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

Hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

40^b

1. Zuhūr-ı pertev-i nūr-ı Hüdā'dur Hāzret-i Mısrī
Tecellī-i cemāl-i Kibriyā'dur Hāzret-i Mısrī
2. Meşāyih encüm-āsā cümle hādī-i sübül gerçi
Ziyāda gūyiyā şems-i duḥādur Hāzret-i Mısrī
3. Fenāfi'llāh maḳāmında ḳamu demler tutup mesken
Harīm-i Kaʿbe içre pür-şafādur Hāzret-i Mısrī
4. Dimişdir ḳanda birler Mısrī'yi inkār iden Hāḳḳ'ı
Müdelledür sözi sırr-ı Hüdā'dur Hāzret-i Mısrī
5. Tabīb-i derd-i aşḳdur sīne-i mecrūḥ bulur dermān
Nazar itse dilā dārü'ş-şifādur Hāzret-i Mısrī
6. Odur ol Mısrī-i şāḥib-zamān ü noḳta-i devrān
Ġubār-ı dergehi kuḥl-ı cilādur Hāzret-i Mısrī
7. Ezel bezminde nūş iden şarāb-ı aşḳ-ı Mevlā'dan
Ol ʿuşşāḳ-ı Hüdā'ya reh-nümādur Hāzret-i Mısrī
8. Nazar itse dil-i ʿuşşāḳ-ı ğam-nāk ü şikestāne
Nūḥasın ider altun kīmyādur Hāzret-i Mısrī

9. Kāmu aqṭāb u evtāda taṣarrufda müsellemdür
Celīs-i taḥt-ı ğavṣıyyet-fezādur Hāzret-i Mıṣrī
10. İdüp seyr-i ila'llāh ile bulmuş *lī ma'Allāh*'¹⁷⁴
Fenā-ender-fenāda müntehādur Hāzret-i Mıṣrī
11. O miḥrāb-ı maḳām-ı *ḳabe ḳavseyn ü ev ednāda*¹⁷⁵
Cemī'-i ḳudsiyāna muḳtedādur Hāzret-i Mıṣrī
12. Ki bismillāh ile çekmiş 'alem erbāb-ı 'irfāna
Gürūh-ı 'āşıḳāna pīṣvādur Hāzret-i Mıṣrī
13. Nüvīs-i midḥatūñde eyledüm vāfirce küstāhlıḳ
Ḥaṭāmuñ 'afvı ṣānuña revādur Hāzret-i Mıṣrī
14. Ümīd-i sırr-ı rūḥāniyyetüñdür bā'ış-i güftār
Baña feyz-i zülālüñ mültecādur Hāzret-i Mıṣrī
15. Göñül mülkini ṣād eyle efendim zerre ṣevḳüñle
Bu Nehrī bendeñe feyzüñ sezādur Hāzret-i Mıṣrī

¹⁷⁴ “Benim Allah ile...” “Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.” meâlinde rivayet edilen sözden alınmadır. (Mehmet Yılmaz, **Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1992, sf.115.)

¹⁷⁵ “ İki yay kadar yahut daha az” Necm Suresi 9. âyetten iktibastır. Âyetin tamamının meali şöyledir: “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.” (**Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Doç. Dr. Halil Altuntaş v.d., Ankara 2009).

SONUÇ

Suyolcuzâde Ahmed Nehrî 18. asırda Tekirdağ'da yaşamış aynı zamanda Kâdirî şeyhi olan bir şairdir. Çalışmamıza konu olan Dîvânı'nın tespit edilen tek yazma nüshası Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler 235 numarada kayıtlıdır. Bu çalışma ile Nehrî'nin bizim kütüphanelerimizde olmayan eserinin ortaya çıkarılması ve gelecekte yapılacak klâsik edebiyat çalışmalarına kaynaklık etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Bugüne kadar Nehrî'nin Arapça, Farsça, Türkçe bütün şiirlerinin yer aldığı ve hayatının ayrıntılı şekilde ele alınarak incelendiği bir çalışma yapılmamıştır. Biz çalışmamızla hem hayatı hakkında detaylı bir çalışma yapmış hem de şiirlerinin tümünü muhteva ve şekil açısından değerlendirmiş olduk.

Nehrî'nin İstanbul'da değil de Rumeli'de yaşıyor olması ile klâsik şiirin sadece belli bir zümrenin ya da sarayın değil tüm Osmanlı coğrafyasının şiiri olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Nehrî bir şeyhtir ve vaazları ile olduğu kadar şiirleri ile de etrafını irşad etme aydınlatma çabasıdadır. Şiirlerinin ekseriyetinde tasavvuf düşüncesinin hakim olduğunu net bir şekilde görmekteyiz. Nehrî tevhid düşüncesini şiirlerinde satır satır işlemiş, vahdet-i vücud düşüncesini benimsemiş, Hz. Peygamber'e gönülden bağlı ve bu sevgiyi de manzumelerine taşımış bir şairdir. Şiirlerinin ihtiva ettiği konular ve nazım şekilleri olarak tekke-tasavvuf edebiyatı özellikleri gösterdiği ama aynı zamanda aruz vezni ile dîvân edebiyatı nazım formlarını kullanarak şiirler yazdığı için onu, hem klâsik Türk edebiyatı hem de tekke tasavvuf edebiyatı şairleri arasına dahil edebiliriz.

Tarihi sadece arşivlerdeki tarih belgelerinden öğrenemeyeceğimiz muhakkaktır. Şairlerin dîvânlarında yer alan tarih şiirleri de tarihî konularda araştırma yapılırken hesaba katılmalıdır. Şairin, Dîvân'da yer alan çok sayıdaki tarih manzumesinde vefât tarihlerini verdiği şahıslar, bugün ayakta olmayan tekkesinin yapım-onarım işlerinin tarihleri, muhakkak ki yaşadığı dönemle ilgili yapılan tarih çalışmalarına da kaynaklık edecektir.

Ayrıca Nehrî, Kâdirî tarikatının Rûmiyye koluna mensup bir şeyhtir. Şiirlerinde de bunu sıkça dile getirmiştir. Manzumelerinde tarikatı ile ilgili verdiği bilgiler, tarikatler tarihi hakkında yapılan çalışmalarda da faydalı olacaktır.

Yazdığı nazireler ve tahmislerin tespiti ile Nehrî'nin dönemin şartlarında kendisinden uzakta yaşayan şairlerin şiirlerini bildiği, onları örnek alarak şiirler yazdığı ve onlarla kendini mukayese ettiği açıktır. Yine bu durum da klâsik şiirin saray gibi küçük bir alanda değil geniş bir coğrafyada hüküm sürdüğünün ve rağbet gördüğünün açık ve net bir kanıtıdır.

Son söz olarak, bu çalışmada 18. yüzyıl şairlerinden olan Suyolcuzâde Ahmed Nehrî ve Dîvânı ortaya konmuş, edebiyat tarihi içinde kendisine bir yer edinmesi amaçlanarak ilim dünyasına tanıtılmıştır.

KAYNAKÇA

- ACLÛNÎ: **Keşfü'l Hafâ**, Daru'l Kitabü'l İlmiyye, Beyrut, 2009
- AKKUŞ, Mehmet: “İsmail Rûmî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2001, c.23, s.120.
- AKTEPE, M.Münir: “Hekimoğlu Ali Paşa” **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1998, c. 17, s.166-168.
- ALÎ, Seyyid Sırrı: **Tuhfe-i Rûmî**, Haz.Mustafa Kaçalın, İstanbul, Asitane Yayınları, 1992 .
- ATEŞ, Süleyman: **Kur'an'da Peygamberler Tarihi**, Yeni İstanbul, Ufuklar Neşriyat, 2004.
- AYAN, Hüseyin: **Nesîmî Divanı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1990
- AYDINER, Mesut: “Râgıp Paşa” **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2007, c.34, s.403-406.
- BEYDİLLİ, Kemal: “Mustafa III.” **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2006, c.31, s. 280-283.
- BEYDİLLİ, Kemal: “Osmanlılar”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2007 c.33, s.496-502.
- BURSALI, Mehmed Tahir: **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.
- BURSALI, Mehmet Tahir: **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1342.
- ÇAĞMAN, Filiz: “Bihzâd”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1992, c.6, s.147-149.
- ÇAKIR, Adalet: **Mehmet Rif'at Efendi'nin Nefhatü'r-Riyâzi'l-Âliye'sinde Abdülkâdir-i Geylânî**, İSAM Yayınları, İstanbul, 2012.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed: **Yahya Bey ve Dîvânından Örnekler**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.
- ÇEVİK, Hikmet: **Tekirdağ Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, Ahmet Sait Basımevi, 1949.
- ÇOLAK, Kamil: “Arşiv Belgeleri Işığında Tekirdağ'da Tekke ve Zaviyeler”, **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Düz. Murat Yıldız, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016, s.183-196.
- DEMİRBAĞ, Ömer: **Koca Râgıb Paşa ve Dîvân-ı Râgıb**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- DEMİRLİ, Ekrem: “Vahdet-i Vücûd”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2012, c.42, s.431-435.
- DİLÇİN, Cem: **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- EFENDİ, Ahmed Bâdî: **Riyâz-ı Belde-i Edirne**, Haz.Niyazi Adıgüzel v.d., İstanbul, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2014.
- ELİBOL, Numan: “Batılı Seyyah ve Gözlemcilerin Eserlerinde Tekirdağ (18-19.Yüzyıllar)”, **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Düz. Murat Yıldız, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016. s.383-410.
- EMECEN, Feridun: “Osmanlılar”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2007, c.33, s.487-496.
- EMECEN, Feridun: “Selim I”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2009, c.36, s.407-414.
- ERAYDIN, Selçuk: **Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları**, İstanbul, Mavi Yayıncılık, 1997.
- ERAYDIN, Selçuk: **Tasavvuf ve Tarikatler**, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1994.

- ERDOĞAN, Kenan: **Niyâzî-i Mısrî Dîvânı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2008.
- ERSÖZ, İsmet: “Ashâb-ı Kehf”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1999 c.3, s. 465-467.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi: “İbn Mülcem”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1999, c.20, s.220.
- İNALCIK, Halil: “Kırım”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2002, c.25, s.450-458.
- İPEKTEN, Haluk: **Bâkî Hayatı, Sanatı, Eserleri**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2010.
- KAYA, Hasan: “Tekirdağlı Dîvân Şairleri”, **Rodosto'dan Süleyman Paşa'ya Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyum Bildirileri**, Düz.Murat Yıldız, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2016, s.489-510.
- KAYA, Mahmut: “İskender”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2000, c.22, s.555-557.
- KÖKSAL, M. Asım: **Peygamberler Tarihi**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- KURTULUŞ, Rıza: “Örfî-i Şirâzî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2007, c.34, s. 96-97.
- TATCI, Mustafa: **Malatya'nın Gönül Sultanı Niyâzî-i Mısrî**, Malatya, Malatya Kitaplığı, , 2002.
- OKUYUCU, Cihan: **Divan Edebiyatı Estetiği**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2013.
- OY, Aydın: **Yüzyıllar Boyunca Tekirdağlı Şairler ve Yazarlar**, Tekirdağ, Tekirdağ Valiliği Yayınları, 1995.
- ÖNGÖREN, Reşat: “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2004, c.29, s.441-448.
- ÖNGÖREN, Reşat: “Rûmiyye” **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2008, c.35, s.240-242.

- ÖZ, Mustafa: “Cafer es-Sadık”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1993, c.7, s.1-3. 1993.
- ÖZLER, Mevlüd: “Tevhid”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2012, c.41, s.18-20.
- ÖZTOPRAK, Nihat: **Cân u Cânân**, İstanbul, TürkGev Yayınları, 2000.
- ÖZTOPRAK, Nihat: “Divan Şiirinde Osmanlı Geleneğinin İzleri”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, 2000, S.3, s.155-168.
- PALA, İskender: **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2009.
- ROSSİ, Ettore: **Elenco Dei Manoscritti Turchi Della Biblioteca Vaticana**, Vaticana, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1953.
- SADIKOĞLU, Cengiz: “Sâib-i Tebrîzî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2008, c.35., s.541-542.
- Salname-i Edirne*: Edirne Vilâyet Matbaası, H.1310/1894.
- SARAÇ, M.Yekta: **Klâsik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2012.
- SARICAOĞLU, Fikret: “Osman III” **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2007, c. 33, s.456-459.
- SECCÂDÎ, Seyyid Câfer: **Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Ensar Yayınları, 2007.
- SÜREYYA, Mehmed: **Sicill-i Osmânî**, Düz. Ali Aktan v.d., İstanbul, Sebil Yayınevi, 1996.
- ŞİMŞEK, Selami: “Anadolu ile Balkanlar Arasında Geçit Bölgesi Tekirdağ'da Tasavvuf ve Tarikatlar” y.y. 2008, s.381-407.
- TATCI, Mustafa: **Yunus Emre Dîvânı**, İstanbul, H Yayınları, 2008.
- TİMURTAŞ, K. Faruk: **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1977.
- TOSUN, Necdet: “Veysel Karani”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2013, c.43, s.74-75.

- TUMAN, Mehmet Nail: **Tuhfe-i Nâili**, Düz. Cemal Kurnaz v.d. , Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001.
- TÜLÜCÜ, Süleyman: “Hâtem et-Tâî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1997, c.16, s.472-473.
- TÜRER, Osman: **Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi**, İstanbul, Ataç Yayınları, 2013.
- ULUDAĞ, Süleyman: “Abdülkâdir-i Geylânî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1998, c.1, s.234-239.
- ULUDAĞ, Süleyman: “Aşk”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1991, c.4, s.11-17.
- ULUDAĞ, Süleyman: “Sidretü'l Müntehâ”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2009, c.37, s.151-152.
- ULUDAĞ, Süleyman: **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2012.
- UZUN, Mustafa: “Tevhid”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2012, c.41, s.24-26.
- ÜNVER, İsmail: “İskender”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 2000, c.22, s.557-559.
- VİCDÂNÎ, Sadık: **Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)**, Düz. İrfan Gündüz, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1995.
- YAKAR, Halil İbrahim: **Antepli Divan Şairleri**, Gaziantep, YCM Yayınları, 2013.
- YAZICI, Tahsin: “Hâfız-ı Şîrâzî”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1997, c.15, s.103-106.
- YILMAZ, Mehmet: **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler**, İstanbul, Enderun Kitabevi, , 1992.
- YÜCEBAŞ, A. Hilmi: **Tekirdağlı Şairler**, İstanbul, İstanbul Cumhuriyet Matbaası, 1939.

EKLER

Yazma Nüshanın Fotokopisi

2E 1 LUGLIO 1974

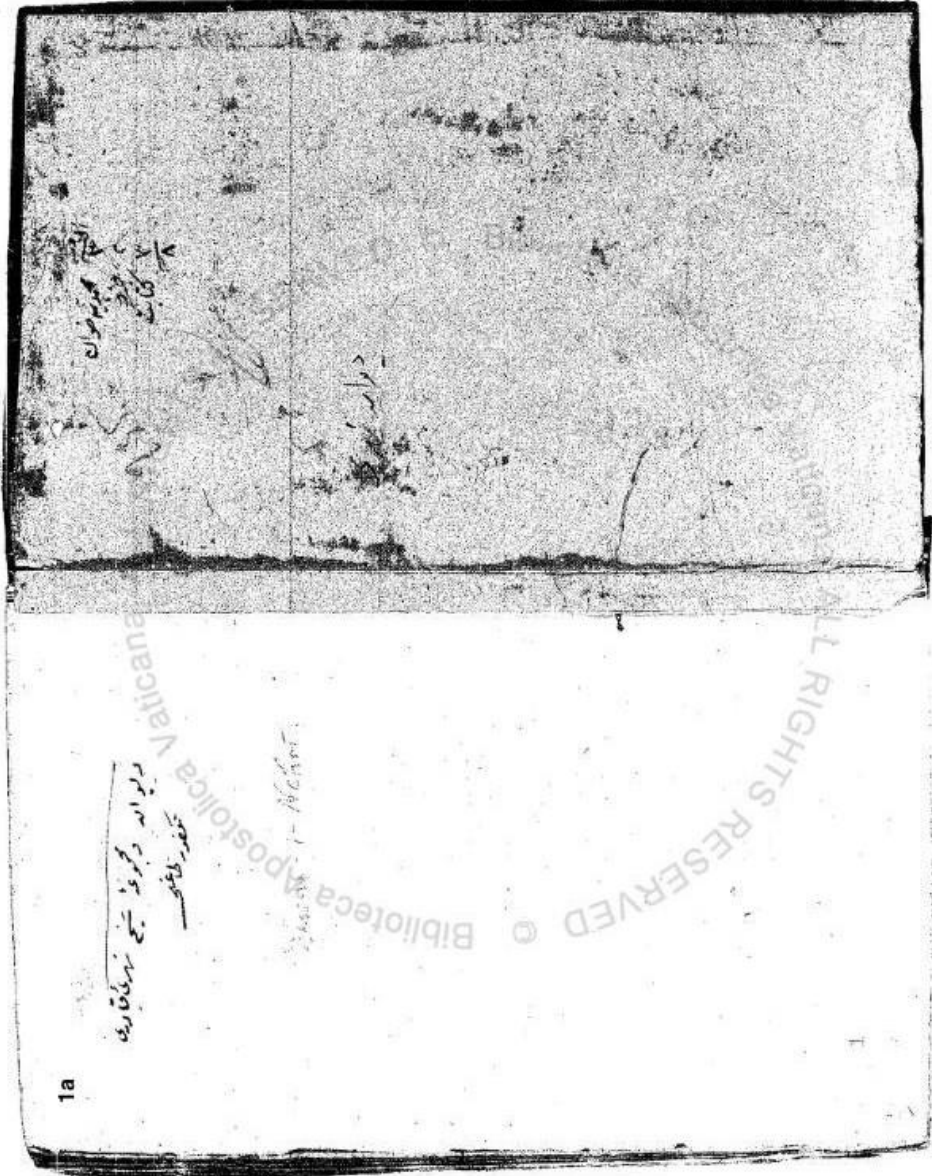

VAT. TURCO 235

Copyright © Biblioteca Apostolica Vaticana
http://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.turc.235/0001
powered by AMLAD-NTT DATA

1a

درآمد و مهمان
مهمان

درآمد

مهمان

Copyright © Biblioteca Apostolica Vaticana
http://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.turc.235/0002
powered by AMLAD-NTT DATA

نایب خورشید شاه سلطان سلطنت
 شد عذر اسب و شام بجز در و دیو با سلام
 بر روضه خجرات بر صحیح آل عبا
 شاه بنت عالی نزار از بیج سحر هزار
 عالم قوی خرد و یاد چون رفت مشکاف خا
 مهر جهان رفت شده روی غان خندار شده
 افکار خورشید سلطان با نوطش روی در صفا
 آتش و الا نسب عالم قوی در طرب
 کعبه عدل کان در ب همت ام عثمان حیا
 خنده کند ز نس ملک با طبطراق نه فلک
 اغاز ساز ز نایب خند کلبه تک کوسس جیا
 شاه با هم در ملک در استان سنگ
 بر روز شب با ملک اجرای شیخ مصطفی
 غالب از سندان کم شده نام جعفران
 دارا روز نوزاد شاه ان مهدی صاحب لیا
 یاسب بجای عزت با نخر عالم سفلی
 بسیار عمر و درونی شاه بند کوس سلطان
 بر خد شاه همی در کوه کفندی با نهر نزار
 کجا ره نایب خجرت
 آید که شورش

نایب خورشید شاه سلطان سلطنت
 آمدند در ملک نظام اللغات
 الذی اربع الکلون یصنع الفکر
 زین سعید علیا فایموم السیر
 و هو حاکم لایس من قاضی
 الذی شرفی لانت بنو العطر
 عین بعضی الامم فیض الحکوم
 سنی الاصف لاسی زین خجرت
 و هو الاصف الاظم و ابرو نظام
 قوی السجود کراک الاقدم
 و هو القایق بالان خجرت سبب
 لایضا علی ابیدین زین لکرت
 بارک الله و صدر نظام العالم
 جعل الله من الیم بقیم العار
 جفا اربع لغیر نظام الاصف
 قال شیخ
 زاده ملک
 نایب و لاد و سید سلطان
 شرف الدین سلطان
 ان کما اعدا اعداء
 کجیم زین سلطان
 عجز الکریم لک الا خجرت
 نهادا و رضی با عمل استیجا
 جعل القوی جعل السیر
 نایب ملک زین بعضی و نایب
 الذی شرفی لانت بنو العطر
 انشا الله با اجراء فیض الامم
 بارک الله و صدر نظام العالم
 سوزی روی کایم خوراک العمل
 لم عاش لیا سجد الایف
 خانی اخذ نظر به عمل الی
 کونیا بالغی الی شیخ العصفی
 صا نایب من لک زین شیخ الی
 قد و عا لک زین شیخ الی
 سمع الی لک زین شیخ الی
 جاء علی القاری
 جوش خوراک
 این لک زین شیخ الی
 لم زین شیخ الی
 کونیا بالغی الی شیخ الی

Vaticana

ALL RIGHTS RESERVED

قتل سرداری را از اسب سوار و در دنیا
 با ضربت چوبه نوسید و در طوبی
 کوه شمس که سینه طربان است
 کله او را از زره و کلاهش جدا کرد
 سباع بر او کوفت و از او خنجر و نیزه را
 فکرو چو در دستش کلاهش چو بر سر
 خنجر را با نسی بر سینه اش افتاد
 تنه او را بر سر زره و کلاهش از تنه او
 بود که او را چو علی بابا بر سر کلاه
 سزا از صلا و زلالی نهد و در کوه
 یک کلاه و کلاه کوبی را بسوزد و کلاه
 کاکه شمشیر و تیر را هم با هم نگاهداری
 فوری است که از او فریاد می کشد
 کوه شمس را که یقه نوستانه بیفتد

صدق را در کلاه سرب
 قزاق عیار او اندر زاری
 بر کوه از خنجر و تیر
 ظهور کلاهش از کوه
 فکرا سر و کلاهش
 تصدیق از کوه سرب
 کلاه او را بر کوه
 فکرا سر و کلاهش
 فکرا سر و کلاهش
 فکرا سر و کلاهش
 فکرا سر و کلاهش

کلاه بر تنه آواز می رسد
 احسن بعد از آن حاله
 از دست خط کعبه آواز
 ما شمشیر مسلح به کلاه
 فکرا سر و کلاهش
 تا اول تنه خنجر خنجر
 اینجا در اثر زاری
 شرف از دنیا که در شرف
 ظهور از دست
 صاف از صومعه شرف
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر

کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر
 کله جبین کوه را بر سر
 این کله جبین کوه را بر سر

4b

محمد اوستا شفا زويم
 نيز شفا اول جو زواي
 يسوع عاين صدر اعلي
 روح القدس وادگار ترين
 مؤلفه فخرية زوايد
 کله او هر ديدو زوايد
 کومبر کاه مان محمد عا

5a

Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED
 ©

حينئذ نسمى لسبيل ماؤها الاطى الذم فراد
 جاريا في الصبر وينبع نزل بسفي العطش ثم فنادنا
 ان من جرى بهذا الكون طاقنا لبيد سمي المغفر
 ناله المولى كما س كجيد من زلال حوضه يوم التجار
 قد سعى بتعزها للصوت خاصا طوبى له حسن آثار
 الخفا سشفعا يوم كحنا من شفيع لخلق في كحنا
 فباقي من جفرتنا في صحبح النفاذ في جبر البشر
 انتم يا من مثلنا الاشر ليوم كضلع جعدا الما
 عند ستم الامرين ترثيمه شاع اهل النظم من ترثيمه
 انشد النهر في ناضحه
 قد جرد من معدن العيون كحنا

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED

قائمه تصحيح

کوکا کواندو درون غنچه خرمی برانک و بطور ناراضه دره آگلی بود اولی
 جانان روح در وقت شهادت بیست و دو ساله از سنش بود
 چون در سن بیست و سه سالگی در عالم غنچه خرمی بود که در آن
 ایام طوطی در کجا که قیام می نمودند این طوطی که در آن
 نوبت به بیرون مشعرش معلوم شد و چون در آن زمان در آن
 مقام آن فوسه بین آن را اولی است که بر او روید آنرا خرمی نامند

کلام سحری که در کتب معتبره است
 فلما اتقوا ان وصلوا انتم و اولادکم
 یا رب کجا که خرمی فوسه است
 فیض من و سلموی ایسی بود که در آن
 اولی از آن خرمی بود که در آن
 ایام در سن و آن خرمی بود که در آن
 اثری بود که در آن خرمی بود که در آن
 شریفی که در آن خرمی بود که در آن
 بهر آن که در آن خرمی بود که در آن
 بزنگاری خرمی بود که در آن

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

نام همه چیزها بر او نصر بسیار
 کوی که نیکو است و نیکو بنیاد
 حکایت نماند و او هرگز نماند
 همیشه نماند و او هرگز نماند
 در همه جا هم نشانی بر آن بود
 قند و شکر بر آن بود و در آن بود
 این است خالق و عالم همه چیزها
 در آن است همه چیزها و در آن است
 بوی و بوی همه چیزها و در آن است
 بوی و بوی همه چیزها و در آن است

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

دصل کلزار استیمن بیدار اولد
 بیلسان صورتا درخار اولور
 فیض حق داخدا سبب معلوم اولد
 حق بویکم اوله اقتدا سر اولور
 پرو نوز تجلی عکس نه
 چار منصرفه اشار اولور
 اول بوز کاشانه کورکونند
 وحشی کوره اولولا کجلا اولور
 وار لغی قصصه بیقوت ویر ایله
 اعلام نشو ایجه اول معال اولور
 چوره شیمی ازلنده ضیقوت
 عسکر تجیه اوله اول اولور
 نالایم استه مشه لاه
 عاقب منصوره شی اول اولور

چاه ویا شنده کجکلر نه با

لشکوشا اوله سوار اولور

دلاسا طراز کله بو کور کلور
 هوش نشنده منق و بیلر با
 دوسلج اول کلک دال ش کلکون
 قللا و منه خطر دور و کور کلور
 وور سر کله شیمی با طرفین کل
 بو صبح خور و کاشانه اولو کلور
 رگانه خشنده هوش خفا اولور
 جتاشاه وورک خض شنده کلور
 دل نده منطلق کوشه شت شراره
 هوش کوشه منق و بیلر با
 بکله اولوشی کلر کجکلر چوند
 فنا زور سبک کلک اولور با کلور
 اولو کجکلر دال را رو کلک خا
 دو عالمه شخه غور و غفله کلور
 عرف و زکلر کور و کلر خا کل
 زلال فیض نه شیه کلر کلور جا کل

شعشع اولان غم شخه کلور
 جام صحیح اول کاه کلور
 علف صحیح حال شای کلور
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اوله اول کلور

چون عالم خطی انی نکت
 زمره اولم ششونانی نکت
 کاملان ان جو کله اول نکت
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اولم اول کلور

فصیح سبب ابر کاه کلور
 کرسی دلرنا فز فیض زلات
 عشرت قهر شخه کاه اول کلور
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اوله اول کلور

چار کار کاره چون بیک کلور
 فیما فیما اولو بیک کلور
 قابلری محراب شخه کلور
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اولم اول کلور

بیکله کلر شخه کلور
 سبب کلک دانه کلور
 کور دین بیکر اول کلور
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اولم اول کلور

دوره شایه جار شخه کلور
 نقطه دانه کلور
 ستر ارمه کلر اول کلور
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اولم اول کلور

علم اوله سبب استیمن
 هوس سبب استیمن
 قطره ستر دریا استیمن
 آرمه باقی نم و جود کلور
 صورت اولم اول کلور

ALL RIGHTS RESERVED

نام خورشید با به چو شعاع آفتاب صولت
 و مستی از این صفتش بود پیشه دلالت
 نشانی عالمه چون ز نضای دریا
 خندان عالمه با لوله همچو تار
 فصل آمد به مصلحت کفر چو لاله آرز
 نرم زندان نوله بر عاقبت نظر
 شمس در اسبوح اوله چو فروز
 ما نا اول و سبیل یا به هر دو سبیل
 کوه را در این خورشید سرام و لکن
 داخل سکر شرمه صفا نیمی نداشت
 کعبه ای و بیست یا نصد بار و جانان
 معنی آلا و کافیه بر سینه کوه آلا
 دل را کوه پور را اوستی عالمه اصلا
 اسبوحه شمس در سبیل و سبیل
 کوه را بر شام و لاله جهانان نشاند
 این عشق و لاله عالمه در روز دم
 نهال قلب کوه بر سر و سبیل است
 لونه هر طرفی بر این عالمه
 غلامی به به و لاله شمس در سبیل

غرض را به هر طرف است
 کله ای بر سر کوه بود
 اول صاحب جهان بود
 حال اینده صفتش را
 تویب از روح فوسله
 سوت نظیر نظیران
 نه با صراف لاله در عالمه

Biblioteca Apostolica Vaticana

زاده در نازانک ایالت اذربایجان
 خاندان زلفیه سواد عالی او
 چنانچه خاندان ایزد مرغ جاوید
 آرزوی او در اولاد کفر افرازد
 کورس مطرفا ایلوح ستر عالی
 هر وقت حال افشاده تا از هر چه
 بولس پیراهن مشغول می گشته
 جبهه سورا خطه جانی کریمیه
 ایلمه غایب عشق و لوتوس
 هر چه می شناسد چشمتان
 سالد و لو زنگنه و ستر عالی
 ناز و کزله لولای کل کلیم
 کریمت اصل نایه و غریب
 بزبال حکمت و کشتاد ایلوش
 بزباله هر کلان بری با زلفیه
 لافنی لای علی لای سفینه و زلفیه

تکریم عاشق بصره زار بار و فدا
 ضریف عاقله لایم لایم کل کلیم
 نپاره نپاره سور و جانا کل کلیم
 سمن بلخ با فو کشته سینه بنداش

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

سود کرده و قدم کویکمانا کند
بکلی زانم حضور عاقله فرغ با نیز

کوه که کویک سیه روزی در این سره
فلان بر کرم بیکار و اصحاب نیز
اولسه او شده آیدین خوانیز

بوقافه سود کیم کاران کلان واره
شظرفه ما شفا نم خیال یارده
دو شاه مع مکر کلک بکر بوقافه نیز

لورج کلکون نامه هم آتو بکلی
عقلی بطا ورتو کیت نامه و جمال
کوشیا دلد با عا با نیز شری نیز

خلفان با اندک کویک می کنی اوله
چو که ساقل مع لری شوا ای بین
سوغ و نیز ترن عشق بویه مد آ نیز

زیم عشق با هم او غریب کیم سخا نیز
صورت حکله و کویک کویک بخا نیز
استر کوا له و شاه عیسی با نیز

دلت صحت چقا اولق بیکند غار
ما در صدمه در شوق بخت کل اینا
ظاهر نظر نظر بر اولو لایا با نیز

الیش نزل و علان بوانه فلا در وقت
مجال انان و بی سو و نیز مینا آید

ALL RIGHTS RESERVED
Biblioteca Apostolica Vaticana

میرد و بنویسد و بعد از آن
میرد و بنویسد و بعد از آن
میرد و بنویسد و بعد از آن
میرد و بنویسد و بعد از آن

نخستین روز از اهل سلیمان در روزی
بود که آنها را شنیدند پیش از آن
که آنها را شنیدند پیش از آن
که آنها را شنیدند پیش از آن

ولیکن ما نتوانیم یک فرجه ایسوی داشته باشیم
و لذا ما نتوانیم یک فرجه ایسوی داشته باشیم
و لذا ما نتوانیم یک فرجه ایسوی داشته باشیم
و لذا ما نتوانیم یک فرجه ایسوی داشته باشیم

مصلحتی در اینجا جمعیت بر میسد
که این فرجه ایسوی را در روزی از فرجه
ایسوی داشته باشیم و در این روزی
ایسوی داشته باشیم و در این روزی

مصلحتی در اینجا جمعیت بر میسد
که این فرجه ایسوی را در روزی از فرجه
ایسوی داشته باشیم و در این روزی
ایسوی داشته باشیم و در این روزی

شماره

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

ALL RIGHTS RESERVED

يا من على المرزبان والجملة والملك
 كالشمس في كمالها من انوارها
 لا سيما ان العباد طوبوا في يوم
 فبعضنا انما نرى كالمسجد الذي
 اجسادهم جميعا في نور واحد
 شيخنا ابا اسحاق بن عمار قال
 مرقاة اطوار الوفاة في الدنيا
 نوصف بمجده لا ان يسطع هذا
 سلطان عبد القادر مولى شجرة الزقوم
 اهوى قلبى يا من هو طوبى لا ينون
 فلكم وقلادته اكرمنا من انفسنا
 فذوت من بيتنا بالحق انما
 اخرى شتى لاخر منكم من طوبى
 ما دام وراى المرزبان في الدنيا
 واجعل عظامنا انا وراى منكم
 لكننا اهل الدنيا وهم اهل الجنة
 طوبى انما الوفا يا من هو
 لنا على النصف
 فبعضنا انما نرى

يا فان الحيا العوايا بلغ سياتها
 صل على النور لاجل محمود خلقه والعمل
 اصحابه بنجم الهدى الاولاد بعد الدجا
 ما بعد تعجبنا اننا انما انما
 ان وصل الى الدنيا به عتار ارباب البهيم
 لما مضى دور الرضا اوفى نبيها السلام
 سكاذا انوار شتى من انوار العلى
 طيارا وراى ان شيب يعقوب شعل السب
 ظلم لاجل الظاهر غونا ارضا الاثنا
 ما اننا انما نرى به انما نرى فاجابه
 مريمه شيخ الانام في شرح النفا
 فاسكتان اركانها وسكتان كعبتها
 نونى رتبنا شعر ارجاء هذا الماثر
 يا من اريد المشي الحسن اذنا في العالمه
 ينزلنا انما انما اصلي مع حانا
 يا من ينجى بالورود في عين مرزبان
 فبعضنا انما نرى باليسا على الصفا
 لنا سوا الشفيع
 انسى بالآية المرزبان

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana ALL RIGHTS RESERVED

لكهوننا ان الله طهنا بالحق المصطفى
 وصل صلوة وانما كما لا على
 وشرفه بالعلم والحلم والفضيلة
 وانزلنا فينا عليه مفرقا
 واله والصحة القبر اهدوا
 كرتهم بانور والصدقات
 وبعد فما يستلهم عبده
 فاوقد سوا غايز نزل الله
 كتاب يبلغ ذوا الفصاحة ثم
 وما كتف لكنا في قرانه
 عرفها لا يجاز ولا مقلنا جهله
 فاستصنف ثابته قد لا يصنف
 سلفا له بالانفرد في المصنف
 فنته ذرا لنا ظهرو وقد عرفنا
 علما دوننا نحن انصفوا فاننا
 يقول له التاريخ متناهي ساد

مجنون جام وجدتم
 مننون دام حيرتم
 صبا عشتاق حرقه
 كيم بلا شرفه بين
 محول لك جهله فالويل
 عفا وليجهه فان دل
 ذلته بولده عزتي
 غزله بولده وصلتي
 كزله بولده ولستم
 من عين ايمان ولستم
 لي سكر يهوده كو
 منجني كوردم سوسو
 الدائمة هر ك صورت
 خضر لاله كره مظلله
 دوش بوزنه شربانك
 لامونه توريشم اولاه
 نهر يه جوهر مطلق ام
 من خود وجود مطلق ام
 وصل ولفا مكر كركش

ALL RIGHTS RESERVED Naicana

دو روز پیش صبح پنجشنبه شکر
 دفعه اول در وقت نماز روز و پیش
 دانسته شد که این خبر از اول
 البته هر که سخن کرد صاحب شیل
 نیز در خطبای آن روز هم چنین
 استماعی از آن اولویک چنین
 عیب خود خواند و فرمودند که
 فیهما فیما بینا که در حال اول
 ما در آن یک سینه که اول و شیل
 هم ما در آن روز و هر که از آن
 منشاء و خبر آنرا چنین است
 که در حدیثی که در حدیث است
 بیست و نهم در آن روز و هر که
 دست قرآن و در آن روز که
 روزی که در آن روز که
 در روزی که در آن روز که

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED

فتح اور دست درگداز مع انام ماریب غرض انکار نام
 زنگنه در نیویوت بریم خاک بریم چو برین طووزم برنام
 هم بریم تا کوکم بریم صولوم
 مطیع یا نشکیری جملہ طلوعه و اخر شیشا بریم جملہ
 نالی در نریش شیشا جملہ وضعی در ساسا جسی جملہ
 یوسوز غایا شیشا جملہ اولوم
 بکون صفوا لبریکر شیشم چشم دلیر سیدیم اولوم
 شیشم دریم لبریکر شیشم بریم طووزم در سرت شیشم
 انصاف و ارکانا لبریکر شیشم
 اول شیشم لبریکر شیشم قیامه طغی و طغی و طغی
 طغی علم در لبریکر شیشم صافیم سیدی تم سیدی اور
 او بیجا در لبریکر شیشم
 آسمان در لبریکر شیشم لبریکر شیشم طغی و طغی
 عنصر نوری صورت شیشم سرتو با لبریکر شیشم سرتو
 عنصر بر لبریکر شیشم لبریکر شیشم

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

اوم آردنقطه و زمان این
 بشرف و رفوف و فانی ولا
 صبر کن در کلبه ریج و عنای
 خوانان و عزیزت و سیانند
 آرزوی نفس آمارده ده
 فایغینت درده شو و فرود آخیز
 ایسا و عشقی جوگر آدنی
 محو کن کشتی بود و بحر عشقی

در حریم عاشقان جانی خط
 نهی افشاده لایح ایسان
 بنده سسکین عاشق که
 کوم بخند زلف زین
 کون کونکین با سر بسوی
 شعله فوسید زانی و سر بید
 کورد اخراج و سر عشق
 بشوید تا زلفه خط
 اولدی جو و حرمه ز سر روان
 احسنه غار از بیست قطره
 عدلیه

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana ALL RIGHTS RESERVED

خداوند را در دعا زودتر بخیر نماید
 بوی صبح و بوی زینت با طهارت
 قصه شنیده ز باطلسا که هر روز
 هفتاد بنامش دعا فاعل اول
 که بجهت شادمانی است اول
 بانام تو خدا که تمام خیرها را
 خوبا را بدیوی بود که آنقدر
 بر تمام است و در هر چه سواد
 در کار و بر کرم و سزا که سزا
 با هر صفتی که در او است خدا
 آنچه در سزا و در سزا بود
 ز روز غافلانه از او است
 صحت یاران و اولاد و زندگان
 سرکار او است و تمام خیرها
 نشانمید که در این دعا
 سده و شصت و یک بود

تخذ من فاضل ويولد
 اذ طلع البدر على الارض
 شفيق النور يمشي في
 ان هو يبع على المص
 اكله اليوم يا هي به
 دارت الافاح ملنا
 لم اجدا لري ولا ارج
 ساقند يوحه الفق
 نورا لاخوانه ملو يوي
 فدوه الله له صفة
 جاء الى الكون محمد يان
 فظن وورد رياض الوط
 وام صونك اذ ربه اسعاه
 جاء له المولد تاريخه
 ابته الله بان الحسن

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

چون که در این صورت هیچ وجهی نباشد
 ایامی که در این روزها روزگار
 کسب و کسب است که در این روزها
 ظهور و ظهور است که در این روزها
 چو شایسته است که در این روزها

باز که کار خود را در این روزها
 صورتی که در این روزها
 آنکه در این روزها
 چون با این همه در این روزها
 رفع آنکه در این روزها

دو کسب و کسب در این روزها
 برتری و برتری در این روزها
 در روزهای که در این روزها
 بر کار و کار در این روزها
 ششصد و ششصد در این روزها
 بود و بود در این روزها

بهر صفای عفاف آرزوی روزگار
 در هر فلک که در این روزها
 صورتی که در این روزها
 اول آنکه در این روزها
 چنانکه در این روزها
 روزی که در این روزها
 چون که در این روزها

توجه کن
 خط

ALL RIGHTS RESERVED ©

ALL RIGHTS RESERVED ©

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana

Vaticana ALL RIGHTS RESERVED

صلوات الله وسلامه
 عليه وآله وسلم
 كونه في حجة الوداع
 فخطب عليه السلام
 فقال يا أيها الناس
 ان الله قد بعث في
 كل امة رسولا
 فليست امة الا
 بعث الله فيها
 رسولا فليست
 امة الا بعث الله
 فيها رسولا
 فليست امة الا
 بعث الله فيها
 رسولا فليست
 امة الا بعث الله
 فيها رسولا

كل ما بين يديه
 من خلقه
 انما هو ساجد لله
 فليست امة الا
 بعث الله فيها
 رسولا فليست
 امة الا بعث الله
 فيها رسولا
 فليست امة الا
 بعث الله فيها
 رسولا فليست
 امة الا بعث الله
 فيها رسولا

طبعی کلمه کی بیانیج جا کسر
 سید سید سماویج در جسد
 طرز نوبت سید علم لیدنیج
 دلک کلمه کجلم فرود سنیج
 فصلی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنیج لیدنیج لیدنیج
 قزل نزل بکلمه کجلم فرود سنیج

سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج

طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج

سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج
 طبعی کلمه کجلم فرود سنیج
 سنی سنی قوتیج کجلم فرود سنیج

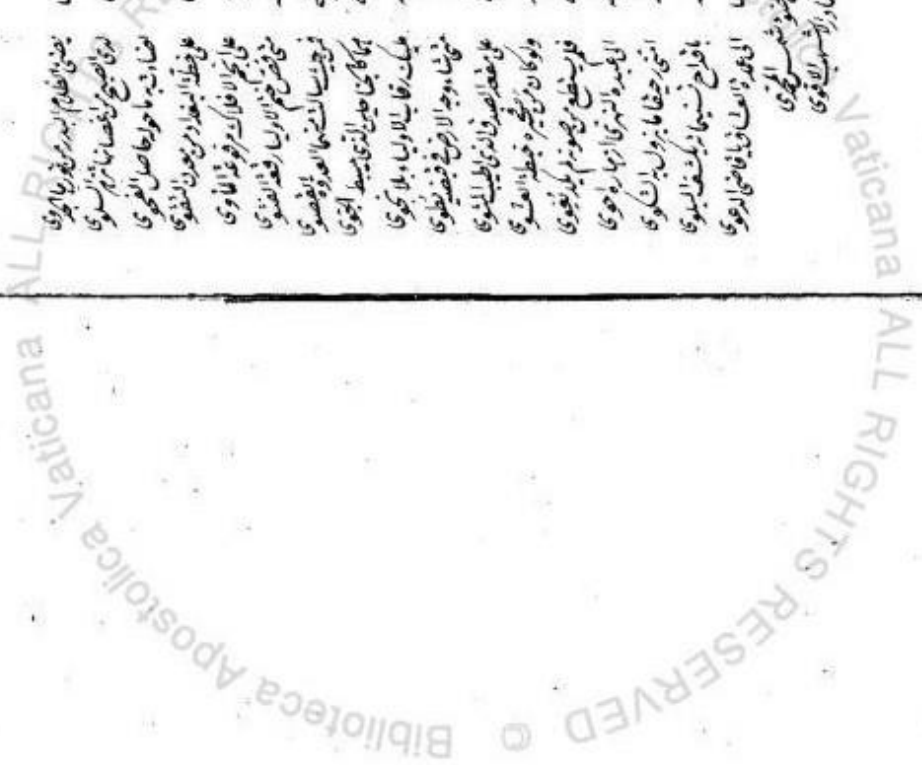
ALL RIGHTS RESERVED

ALL RIGHTS RESERVED

بعد شرف الدنيا بسم الله الرحمن الرحيم
 كان في ذات طبع على الدنيا
 اذا لا تاتى بها سندا لوك
 فها هو الكوكب العرش على العالم
 هو يطبق على العالم فان لم يكن
 فهو في محي الدين بيا بيضاء
 وصاها في صدر دين الحق
 فانك في العشق الا وجوده
 فذات لا حواكا في قلوبهم
 كحل في كل حروفنا
 وذلك في تصور التوا بصره
 سيرة شويك كدين طريفة
 انقام عولان فيض مبره
 على ابدانهم في كل من
 فانك ارجو حروف زلاله
 فوازي على ابدانهم فيض
 فانك ابدانهم في كل من
 في ذلك العشق في كل من

يعني ان نظام ابدانهم في كل من
 الذي اصبح في كل من
 انصافه ما هو حاصل العشق
 على خطه ابدانهم في كل من
 على ان لا يترك في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من

في كل من ابدانهم في كل من
 في كل من ابدانهم في كل من

Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED

صاحب‌الملک و پوران
 شیخ شایخ دوران
 کلمه‌های مستندی
 خدیو اندر جهان
 صدره و ولایت
 اول شیخ عنایت
 هم‌شهادت
 عجب سر بلندی
 خلق همین معناد
 مستور شاه بغداد
 سندش بر ارشاد
 اول شیخ شهلولی
 حکم خداست بدل
 اول بود و رسد بدل
 آه‌صیا داچار
 فوری کاکندی
 اول چو چویدو دین
 نهری زبانه فارغ
 ما و عا دندی
 سبب خلیل افندی
 شیخ کریم دوران
 اهل صفا و وجدان
 غزایا ندیکر جهان
 اول پیر ارجمندی
 جوده شریف‌شاه
 نوشا بلدی جهان
 صونو اکاجانان
 مولانا شریف فندی
 حاکم سخی بله و لک
 انظاری کی انعام
 یکم اول شریف پیر
 صدقه جان‌نیک
 تسلیم باینگه و زین
 اول والد عزیزم
 کلمه‌ای دله بو فارغ
 شیخ محمد افندی

ALL RIGHTS RESERVED © Biblioteca Apostolica Vaticana
 ALL RIGHTS RESERVED

ظهور بر تو نور خدا در خضر خضر
 بنجلی جلال کبریا در خضر خضر
 شایع انعام اسما جمله ما در خضر
 ضیا دکو کبیرا شایع در خضر خضر
 فنا فایده شایع نور و نور تو
 حکیم کبیرا شایع نور خضر خضر
 دیند در قیام بر وسط انکا ایام
 مآلایه سوز خضر خضر خضر
 طیب در عین شایع نور خضر خضر
 اور در ان صخر مستان و نطق در
 اول زینت با نور شایع نور خضر
 نظاره در عین انکا در شکست
 نور انکا و انکا در خضر خضر
 ایله و بیله ایله ایله نور خضر
 او خضر انکا نور و نور خضر
 کرم ایله ایله نور خضر خضر
 نور و بیله ایله نور خضر خضر
 ایله نور خضر انکا نور خضر

کول یک خضر ایله نور خضر
 بو سر خضر ایله نور خضر

Biblioteca Apostolica Vaticana ALL RIGHTS RESERVED ©
 Biblioteca Apostolica Vaticana ALL RIGHTS RESERVED ©